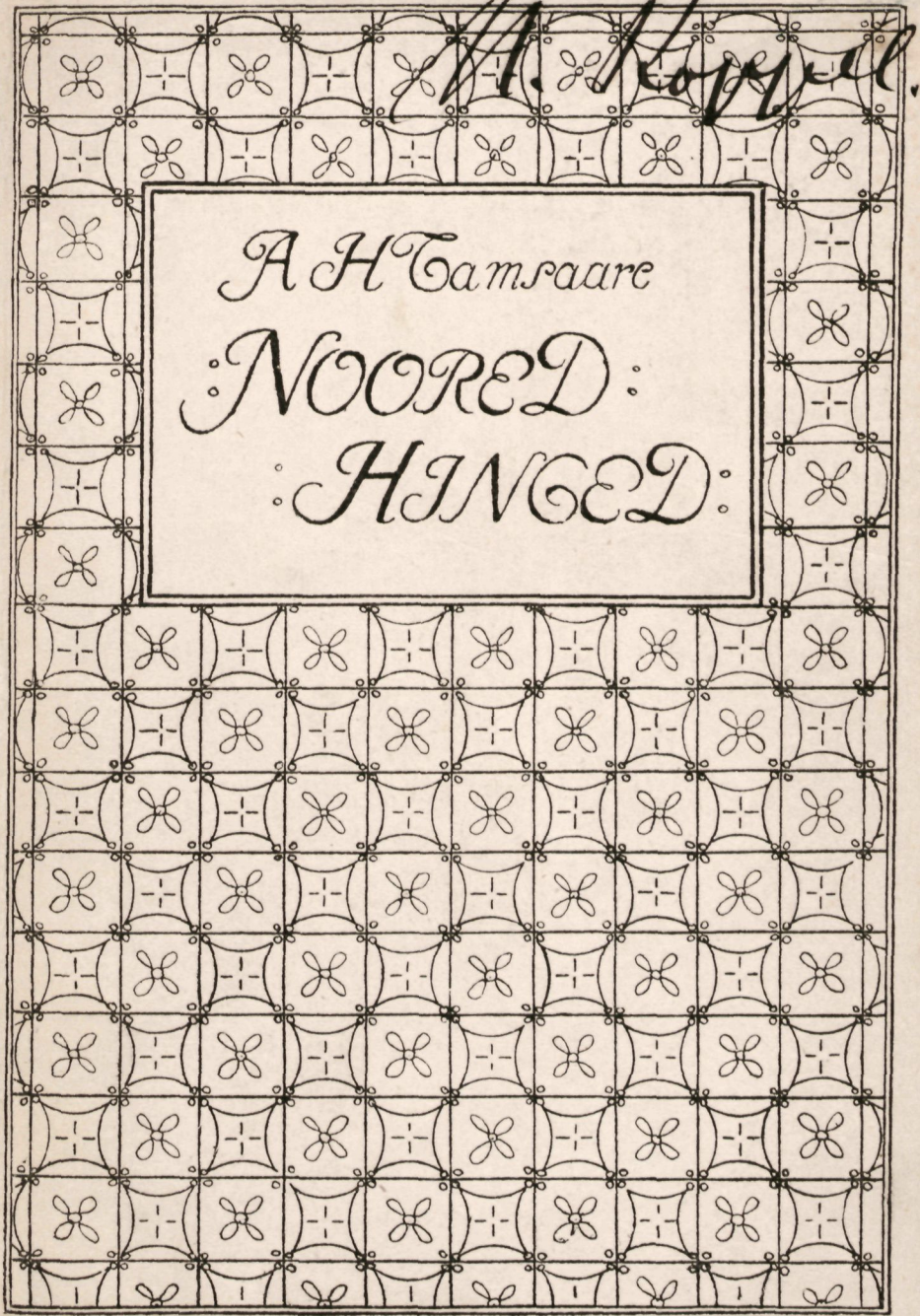

A. Koppel

A H Tamraare
NOORED:
HINGED:

A 2792

A. H. Tamsaare

Noored hinged

Noored hinged

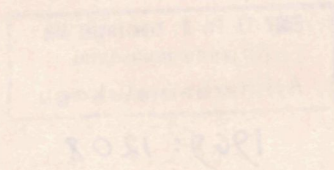
Novi - Eesti kirjandus 1929

A. H. Tamsaare

Noored hinged

Tallinn, Eesti Kirjanduslik Selts, 1909

1909

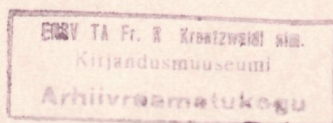

Noor - Eesti väljaanne 1909

A. H. Tammsaare

Noored hinged

Trükitud „Postimehe“ trükikojas, Tartus

1969: 1208

Noor-Eesti kirjandus 1907

Unistuste suikel **P. M. T** -le

pühendatud

1.

„Ometi kord tulid sa, ma ootan sind juba tükk aega,“ ütles Karl toolilt üles tõustes ja Ainole vastu astudes, kui see õhetawa näoga uksest sisse tormas.

Viimasel ajal tuli sagedasti ette, et üliõpilane neiut kodust ei leidnud, ja need juhtumised näisiwad järjekindlamaks muutuvat. Juba waremalt oli noormees seda tähele pannud, kuid täna, kus ta oodates neiu raamatuid soris, mõtles ta selle üle iseäranis järele. Oli midagi uut ilmunud, mille ees Karl arusaamatuses seisatama jäi. Tema tõsine, pikkamisi mõtlew pääaju ei suutnud sellest uuest nii pea läbi tungida ja tema esimeses õhinas pakitsew rind kippus tuksumises peatama jääma.

„Kas me ei lähe mitte jalutama?“ küsis noormees.

Selle küsimise juures näis neiu midagi meelde tulewat; terwest tema olewusest käis wäike nõksatus läbi.

„Jalutama...“ kordas ta ja istus lähema tooli pääle.

„Mis sul täna on? Kus sa käisid?“ küsis üliõpilane neiu silmitsedes.

„Wäljas...“

„Sa oled nii iseäralik.“

„Mul on palaw.“

„Aga ilm polegi ju nii soe, ennem on wilu.“

Neiu tõusis toolilt ülesse, nagu tahaks ta millegi eest ära põgeneda, liigutades enesest midagi eemale peletada.

„Lähme jällegi wälja, ükskõik kuhu, säääl on lahkem“, ütles ta siis järsku. Kui nad aga uksele lähenesiwad, tuli ema neile kõrwal-olewast toast wastu ja ütles tütre poole pöörates:

„Jälle oled sa jooksnud. Waata, et sa ennast tuule käes ära ei külmeta. Herra Raismik, pidage Teie teda silmas, Teie olete mõistlikum. Mul on tema pärast alati hirm, tema saab kõigega walmis.“

„Pole wiga“, sõnas Karl wastu.

„Lähme“, ütles Aino.

Ja nad kadusiwad kärmesti ukse taha. Ema ruttas aga akna juurde ja waatas noortele järele. Säääl läksiwad nad kahekesi: noormees

suur ja tugew, kõrgete õladega ja ette poole wimmas, tütarlaps sale ja painduw, sirge kui jõeosi. Ühe samm raske, poolkohmetu ja rõhuw, teisel — kerge, hüppaw, lendaw.

Proua Wõsand oli sagedasti neile nõnda aknast järele waadanud. Nendes polnud nähtawasti midagi ühist. Ka wastutulijad uulitsal oliwad wististi selles arwamises. Imestades waatasiwad nad nooremehe ja neiu pääle, nagu tahaksiwad nad küsida: „Kudas on need kaks kokku juhtunud?“ Siiski waatas proua Wõsand nii häämeelega tütrele ja Karlile järele. Kõige selle wälimuse wastolu pääle waatamata näis nendes siiski nii palju kokkukõla peituwat; ainult terawat silma oli waja, mis seda tähele suutis panna. Ja proua Wõsand arwas omal niisuguse silma olewat. Kui noored inimesed lähema uulitsanurga taha ära oliwad kadunud, mõtles proua hääl meelel selle üle järele, et tema Ainol niisugune mõistlik noormees kaaslaseks on. Ta on alati tõsine, mõttes ja ei tee midagi järelekaalumata. Mis wõiks küll Ainoga juhtuda, kui tema kaaslane ta enese sarnane oleks! Jumal hoidku selle eest!

Sel ajal, kui proua Wõsand akna all seistes nõnda arutas, astusiwad Karl ja Aino kärmesti uulitsat mööda edasi. Nagu hirw jooksis

neiu; waewalt suutis noormees oma pikkade jalgadega talle järele.

„Miks sa täna nõnda ruttad?“ küsis Karl.

„Metsa tahan“, wastas neiu. „Aga tead, ole wagane, ära lausu sõnagi, ma ei taha. Metsas, sää. . .“

Ja nad sammusiwad tummalt. Neiu wahtis otsekohe oma ette maha. Noormees heitis paar pilku kõrwalt tema pääle. Aino kaunis pikk nina näis weel pikemaks weninud olewat, nina pääl olew waewalt tählepandaw kühm kõrgemaks kerkinud; paled lõkendasiwad tal leekides. Tuul wiskas aeg ajalt mustad lokid silmade ette, kuid ka läbi lokkide helkis nende sinihallikate pilk.

See kõik oli nooremehele nii tuttaw, täna siiski nii uus. Kui nad linna taha wäljale jõudsiwad, tegi Aino jaki nõõbid lahti ja laskis hõlmad tuule käes lehwida.

„Karl, mul on sulle midagi rääkida,“ ütles neiu tõsise häälega ja pööras silmad nooremehe poole. Nendes näis kahetsus ja andekspalumine helkiwat.

Karl waikis.

Kui nad metsa lähedale oliwad jõudnud, ütles neiu:

„Miks sa midagi ei räägi?“

„Sa käskisid ju waikida,“ wastas üliõpilane, ja tema hääles kõlas waewalt tunduw kibedus. Neiu ei pannud seda aga tähelegi, kui ta ütles :

„Aga see oli ju linnas, nüüd oleme metsas. Nüüd räägi, lobise, naera. Ma tahaksin hõisata, kõigest jõust karjuda. Mets ja maa peaks rökkama, siis oleks parem.“

„On sul siis täna halb? Harilikult on sul ju ikka hää.“

„Mul oli täna kole, hirmus hää! Aga nüüd on halb, sinu pärast halb.“

„Minu pärast?“

„Jah... Mäletad, me lubasime üksteise wastu otsekohesed olla. Ja awalikud. See oli juba ammu. On sul weel meeles? Mul näib, nagu oleks see alles eila olnud. Ja nüüd on mul walus: ma pole oma sõna pidanud.“

Selle juures waatas noormees oma pea-aegu wärwita silmadega neiu sinistesse põhjatutesse laugastesse. Kerge etteheide ühes sõnadega: „Seda ootasin ma juba ammu!“ helkis Karli pilgus. Aino tundis seda ja see tegi talle weel rohkem haiget.

„Sa ei tohi pahandada,“ ütles neiu: „Sa tead ju, missugune ma olen. Kõik nime-tawad mind pilgates tuulepääks, juba lapse-

põlwest saadik. Sina oled ainuke, kes minust teisiti on rääkinud ja arwanud.“

„Ja eksinud?“ lisas Karl küsides juurde, mis pääle ta naeratada püüdis. Sellesse naerusse ähwardasiwad aga kibedusejooned tekkida.

„Ei, wast mitte,“ wastas Aino palawalt. „Sind ei saa ma eksiteele wiia, ei saa petta. Ka teisi ei peta ma, kuid nemad ei saa minust aru. Ma olen ju niisugune, nagu ma olla saan, nemad aga tahaksiwad, et ma nõnda oleksin, nagu ma olla ei saa, ei tahagi olla. Sina aga oled minuga rahul, ükskõik mis ma teen. Ja seda walusam on mul praegu. Siiski olen ma õnnelik, õnnelik! Sellepärast tahaksingi ma kisendada, karjuda — kuni wäsimuseni. Ma peaksin praegu ehk oma meeoleulu üle järele mõtlema, see oleks tarwilik, isegi huwitaw, kuid ma ei saa. Kas ma seda kunagi peaksin wõima... Püsimata tahaks edasi, ei ole peatamist ega puhkamist. Kord mõtlesin ma, et ma sinu juures teisemaks, mõistlikumaks saan; mamma arwab ja loodab weel praegugi seda. Kas ta lootus aga täide läheb, see on wäga küsitaw. Sa oled selleks liig tugew ja tüse, et mind mõistlikumaks teha. Nüüd aiman ma aga, et midagi uut, suutuks uut tulemas on, mida ma kunagi tundnud pole...“

Nad oliwad metsa warju maha istunud. Noormees wahtis üksisilmi neuu pääle. See rääkis ja ta häääl kõlas kurwalt. Wõi awaldas tema suur õnn ennast nõnda? Kes teab. Karli kõrwus sai aga rääkija häääl kurwa kõla. Wõib olla, ehk oli see sellepärast, et ta ise kurwameelseks muutus ja et terwele loodusele juba warase süüise naledusemärk otsa ette oli wajutatud. Midagi suurt ja tumedat lähenes. Warsti saab ta siin olema. Ta laotab oma öökullitiwad laiali ja mässib kõik sinna sisse. Tumeda uduna katab ta taewa ja maa.

„Sa nägid,“ rääkis neuu edasi, kudas mul palaw oli, kui ma koju tulin. Ka nüüd weel tunnen ma oma palesid õhetawat. Ma tulin herra Kulno poolt... Waata, kui lihtsalt ma seda sulle ütlen. Mitte kellegi teise wastu ei wõiks ma seda nõnda teha... Sa oled ju temaga tuttaw?“

Noormees nokutas selle küsimise pääle jaatawalt pääd.

„Mul on weel praegu nii selgesti meeles,“ rääkis Aino edasi, „kudas me üheskoos kuni wäsimuseni lobisesime ja naersime. Wiimaks teeb ta tõsise näo, suutuks ootamata; see ajab mind jällegi naerma ja tema ütleb pühaliku häälega: ‚Küll naerust see kord. Pill tuleb pika ilu järele!‘ Mina naersin aga weel

hullemini. „Nii siis,“ räägib tema, „Teie naerate, mina aga mõtlen endi naeru üle järele, otsin eneses tema põhjust.“ Olete teda ehk juba leidnud? küsin mina. „Jah“, wastab tema, nimelt: ma tahaksin Teid suudleda. Nii väga tahaksin ma Teid suudleda.“ Nõnda ütles ta ja jäi oodates minu otsa wahtima, nagu puupost, mitte oimu ei liigutanud ta. Kuid tead, see nägu tahtis naeruga mul hinge seest võtta. Ja nii tulingi ma naerdes tema juurest ära, kuna tema tõsiselt minu järele ukse kinni tõmbas. Raksatades keeras ta tema lukku ja astus kindlal, nagu wihasel sammul eemale; ma kuulsin seda nii selgesti ukse taga seisatades.“

„Ja nüüd oled sa õnnelik?“ küsis üliõpilane. Ta meel läks lahkemaks, süda kergemaks. Ta oli midagi aimates kartnud, see näis aga eksitus olewat.

„Ma olen nii õnnelik!“ wastas neiu. „Mu süda wäriseb, hing tahab kusagile kaugele wälja.“

„Aga milles seisab siis sinu sõnamurdmine?“

„Ah see! Noh, waata, ma olen juba mitu korda nõnda tema juures käinud ja ei ole sinule sellest sõnagi lausunud.“

Karl naeratas.

„Ära naera. See pole sugugi naeruasi, ma tunnen seda. Nüüd ei tahaks ma enam tema juures naerda ja see ongi wististi see uus, millest ma rääkisin. Ka mind paneb mu naermine järele mõtlema, sest nõnda pole ma weel kunagi naernud.“

Nooremehe pilk muutus tumedamaks.

„Sinule julgen ma kõik rääkida, sellepärast ei salga ma midagi. Ma tunnen, et ma teisiti ei saa, kui et ma warsti jällegi herra Kulno poole pean minema. Tema on minu wastu tõsisem olnud, kui ükski teine ja siiski olen ma tema juures rohkem naernud kui kusagil mujal. Ma tahaksin jälle tema nägu, tema tõsist nägu näha. Saad sa niisugusest tahtmisest aru?“

Noormees nokutas jaatawalt pääd.

„Aga saad sa ka sellest aru, miks ma niisugune olen, nagu ma olen, ja miks need teised kõik minu wastu niisugused on? Iseäranis nooredmehed. Wõi on nad kõikide neiude wastu nõnda? Paar korda saad nendega kokku ja juba tulewad nad oma südamega, hingega, tundmustega. Kõik mõistawad nad mind hukka ja kõik tulewad ühe ja nendesamade sõnadega. Ma arwan, et nad kõik waletawad, sest nad kõik punastawad oma sõnade juures.“

„Ei waleta,“ ütles Karl kindlasti.

„Kust sina seda tead?“ küsis neiu imestanult.

„Ma tunnen“ vastas noormees. Tema hääles kõlas midagi, mis neiu veel enam imestama pani. Ja kui ta silmadega nooremehe omadesse tungis, siis sõnas ta kohmetanult ja nõutalt:

„Ka sina?... Karl!“

See ei wastanud midagi, tema pilk ütles juba kõik.

„Siis ei ole ka sina sõna pidanud,“ hakkas neiu natukese aja pärast rääkima. „Seda poleks ma milgil kombel uskunud, kui ka terve ilm seda oleks tõendanud. Nüüd aga räägid sa ise sellest. Ja siiski ei tahaks ma veel uskuda. Ehk eksin ma, ei saa sinust õieti aru? Wõi ehk eksid sa ise? Ma tahaksin nii wäga, et me eksiksime. Kas siis mitte ainustki inimest ilmas pole, kes seda lubamist pidada suudaks?“

Neiu hääles kõlas kurblik unistus. Siiski ei saanud ta ka seda salata, et ta rinda salajane rõõm teed leidis. Sää! tahtis nagu keegi hõisata: „Ometi ükskord!“ Kuid miks pidi see kõik just praegusel silmapilgul sündima! Ja kõik nii ootamata, etteaimamata!

„Ma ei tea“, vastas üliõpilane neiu viimase küsimise pääle, „kuid praegu ei eksi meie kumbki.“

„Oli see siis kõik ainult ilus unenägu? Ja kui kindlasti meie selle sisse uskusime, kui me töötades üksteisele käed andsime: ainult sõpradeks tahtsime meie jääda.“

Nagu eemalt, kaugelt minewikust kostis neiu unistaw hää.

„Mina ei uskunud mitte“, ütles noormees tõsiselt.

„Karl!“ hüüdis neiu sügawa imestusega, milles ka walu ja etteheide helises.

„Ja siiski andsid sa oma käe“, rääkis neiu edasi. „Sa olid kawalam ja salalikum kui ükski teine. Sa luurasid kiskjana minu järele, mina aga pidasin sind taltsaks tallekeseks. On see tõesti wõimalik? Oled sa tõesti niisugune? Siis pole ma sind ialgi tundnud ega mõistnud. Ja tugew oled sa. Nii tugewaks ei oskanud ma sind pidada.“

„Tugew?“ küsis üliõpilane.

„Nojah, tugew! Niikaua suutsid sa seda kõike salajas hoida. Mitte midagi ei pannud ma tähele.“

„See ei ütle muud midagi, kui et isegi naesterahwad niisugustes asjades mõnikord pimedad wõiwad olla.“

„Ja siiski — alatu olid sa ka“.

Sõna alatu kõlas nõnda, et temast raske aru oli saada, kas ta haawama wõi meelitama pidi.

„Aino!“ hüüdis noormees. „Saa ometi aru — ma ei wõinud teisiti. Ja kas olen mina selles süüdi? Kui siin üleüldse kedagi süüdistada wõib, siis ainult sind, sinu naeru. Isegi öösel kuulsin ma teda. Ma suutsin kõigege selleks walmis saada, et ainult sinu läheduses olla. Ja mida sügawamaks see tung sai, seda suurema hoolega warjasin ma teda. Ainult küüru wajusin ma weel rohkem. Waata, mu õlad on kõrged ja tugewad, piht tüse, kuid sinust hoowas koorem wälja, mis raskeks kanda läks. Ma kandsin teda siiski, lootes, et kord silmapilk tuleb, kus ma ta kergelt hinge tagasi tõmbates sinu jalgade ette wõin heita. Aga see silmapilk ei tulnud. Ja ma kinnitan: minu suud poleks keegi nii pea rääkimiseks awada suutnud, kui mitte see kolmas meie wahele poleks tulnud. Seda kartsin ma juba ammu. Tema on minust õnnelikum, sest sina leiad ka tema tõsisest olekust naeru, kuna sa minu naerust ainult tõtt wälja loed.“

„Miks ei öelnud sa ammu seda kõike? Siis oleks wõinud ehk lugu teisiti olla“.

„Sellepärast ma just ei öelnudki. Ma teadsin, et ma siis enam sinu läheduses olla ei saa. See oligi see teine lugu, mida kartes ma veel tõsisemaks muutusin.“

„Sa ei mõista mind õieti. Ma tahtsin öelda, et siis ehk seda kolmat ialgi poleks tulnud.“

Karl ei arwanud oma kõrwu uskuwat. Ta waatas neiule küsiwalt silmadesse. Säält paistis talle jaataw päänokutus wastu.

„On see wõimalik?! Aino! Oh ma tola! Kudas ei pannud ma seda ialgi tähele! Ja me oleksime ka siis ikka veel kahekesi olnud? Aga see ei ole ju tõsi. Sa naljatad; sul on hää mind piinata, ninatpidi wedada, sa oled sellega ju nii harjunud. Ka mina olen üks haledate silmadega eesel sinu suures karjas, nagu sa mõnikord ütled. Kurat wõtku, kuid sinu eeslite hulgas ei taha ma ka mitte olla. Päälegi ütlen ma veel: see pole mitte auks, kui kedagi ainult eeslid armastawad. Olgu ometi mõnigi mõistlik hobune hulgas.“

Wiimaste sõnade pääle plahwatas Aino helelda häälega naerma.

„Sa naerad, aga ma ei saa, kuigi ma tahaksin“, ütles Karl kurwalt.

„Täna oled sa esimest korda naljakas“, ütles neiu. „Ainult eeslid, mitte ühtegi mõist-

likku hobust! See pole sugugi halb. Kuid mis teha, neid aadelitõugu loomi on inimeste seas kole wähe.“

„Kas juuresolijad wälja arwad?“ küsis üliõpilane.

Neiu hakkas uuesti naerma. Siis ütles ta:

„Enese üle jätan otsuse teiste teha, mis aga sinusse puutub“... Ta peatas, mõtles. Siis kargas ta maast ülesse, kumardas kärmesti nooremehe juurde ja suudles teda otsa ette.

„Näed nüüd, see olgu märgiks, et ma sind oma eeslikarja sekka ei loe. Ainukesele eeslile pole ma weel tänini seda teinud.“

„Aino!“ hüüdis noormees rõõmul imestanult ja sirutas oma pikad, jämedad käed neiu poole wälja. See aga oli juba eemale taganenud ja ütles:

„Ei tohi. Su käed on ju nii suured ja tugewad ja mina olen nii nõrk. Lase ma kaswan, sirgun, wõib olla siis.“

Neiu istus jällegi oma endisele paigale. Ja wait oliwad nad mõni aeg. Kõrgete puude ladwad aga kohisesiwad, kuna all pool olewad oksad salasõnu sosistasiwad. Nad saatsiwad oma kolletanud lehti aegajalt wiimasele teele — maa poole. Need langesiwad lipendades ja näisiwad kuulmata keelel oma järeltulijatest unistawat, laulwat.

„Ma näen sind täna nagu esimest korda“, sõnas neiu wiimaks.

„Mina sind niisamuti“, vastas noormees.

„Kudas see küll kõik wõimalik oli! Ja mõtle ometi: terwed aastad on see nõnda olnud ja mitte midagi pole me märganud“, rääkis neiu.

„Jah, ligi kolm aastat“, kordas noormees.

„Aga nüüd nähakse ju ilmas nii palju ja sellepärast ei nähta sagedasti midagi. Ühe sõnaga — meie ei ole filosofid, meie ei oska seda näha, mille otsa komistades me nina wõime puruks lüüa“.

„Ja kui salalikud meie ka oma kõige lähemate wastu oleme“, rääkis neiu järele mõteldes. „Aga nüüd tahaksin ma sulle kõik öelda. Ega sa ei pahanda? Ka mina ei olnud kõigest sellest waba, mis sind piinas.“

„Ka sina mitte?“ küsis Karl rõõmuga.

„Ka mina mitte. See oli imelik tundmus. Ma olin kõiki meesterahwaid ühte wiisi tundma õppinud ja mul oli esiteks häämeel, kui ma sind teistsuguseks pidasin. Mõne aja pärast aga tahtsin ma, et sa teiste sarnane oleksid. Enesearmastus lükkas mind selle pääle. Ma mõtlesin: kes oled sina, et sa minu ees teisiti suudad olla, kui kõik muud? Ma oleks tahtnud sind selle suure karja hulka tõugata.“

Kuid ma ei julgenud; ma kartsin, et mu katse nurja wõiks minna, ja seda oleksin ma enesele alandawaks pidanud. Mõnikord oli mul aga kole tung sind enese ees teiste wiisil tantsimas näha. Mu süda oleks rõõmu pärast hüpanud, kui niisugune suur, tugew ju tõsine mees minu ees oleks keksinud.“

„Aga nüüd on ju sinu soow täidetud“, ütles Karl wahele.

„Ah ei“, wastas Aino, „mitte nii ei tahtnud ma seda. Ma oleks tahtnud sind kui titekest niidiga tõmmates tantsima panna. Ma ei tea, kust see tuleb, kuid mõnikord tõuseb mul tung, suuri ja tugewaid mehi lastena, tittedena oma ees näha, neid kussutada, äiutada. Niisugusel korral tuleb mulle Simsoni lugu meelde. Ja ma mõtlen: ei olnud silmade wäljapistmist, pikki juukseid, wilistisi ega ka seitset toorest köit; oli ainult Delila, ja see oli Simsonile — wilistid, sitked toored köied ja silmade wäljapistja. Ka mina tahaksin wanel niisugune Delila olla.“

„Sa oled hirmus“, ütles noormees.

„Ma olen ikka hirmus olnud, ainult sina pole seda tähele pannud. Ka sina oled hirmus, kui ma arwasin. Aga Simson oled sa waewalt, sa ei lase oma pääd wististi mitte paljaks ajada.“

„Kes teab, kui aga Delila tõesti tahab, kuid Delila ei taha ju, sest siis poleks tal enam Simsoni, keda ta tantsima wõiks panna.“

Aino naeratas ja tõusis ülesse. Ka Karl tõusis püsti. Nad hakkasiwad edasi sammuma. Kui nad linna tagasi jõudes lahkudes kätt andsiwad, küsis noormees:

„Kas sa ikka weel sinna pead minema, tema tõsist nägu waatama, mis sind naerma ajab?“

Nagu unest ärgates waatas neiu nooremehe pääle.

„Ma ei tea“, wastas ta siis ja lisis juurde: „Aga kui ma lähen, ega sa ei pahanda? Simson ei tohi pahandada, ta on selleks liig tugew. Wõi pahandad sa? Siis pead sa seda mulle kohe ütlema, muidu. . .“

„Muidu?“ küsis Karl tõsiselt.

„Muidu... ütlen ma sulle hääd päewa“, wastas neiu naerdes ja sirutas oma peened sõrmed weel kord nooremehe tugewasse ja poolkaredasse peosse.

2.

Üliõpilane Kulno oli sohwa pääl pikali maas ja wahtis lakke. Tema korter oli üks nende majade wäikestest toakestest, mida „mesilasekärjeks“ nimetatakse. Tapetid mustad, suitsunud; nende tagant wahib mõnest kohast sein wälja. Teda huwitawad nähtawasti mõned raamatud, mis katkise wahariidega kaetud laua pääl lamawad ja warna otsas rippuwad kulunud üliriided ühes mütsiga ning nende all põrandal olewad kalossid, milledel see hää omadus on, et nad wee enestest wäga hõlp-sasti wälja lasewad. Aga ka aknast wälja wõib waadata, kuigi läbi tumedate ja kriimuliste ruutude pääle tühja hoowi, kus mõni pesutükk ripub ja mõni üliõpilane läheb wõi tuleb. midagi näha ei ole.

Kulno on sügawas mõttes, olgugi et ta teiste arwates harwa millegi üle järele mõtleb. Ta ei pane sedagi tähele, et ühel pool seina

wiulit mängitakse, kuna teisel pool unistaw tenorihääl tuntud ja armastatud Wene laulu kõõrutab.

„Pagan wõtku“, sõnab lamaja iseeneses. „Küll wõib inimene palju naerda! Mõistuse naerab pääst, südame seest ära. Kui ta aga täna ka ei tule, siis... siis tahaksin uuesti naerda, kuni mõistus pähe ja süda rinda tagasi tuleb.“

Jälle mõtleb ja unistab ta. Kui palju on tööd! Raamatud ootawad. Nüüd aga, nii pea kui ta mõne nendest awab ja lugema hakkab, kuuleb ta seda äraneetud naeru. Kudas need naised küll naerda wõiwad! Ja kui palju nendel mõnikord naerus hinge on!

Sel silmapilgul koputati tasakesti ukse pääle. Kulno arwas seda koputamist tundwat. Ta kargas sohwalt ülesse ja ruttas ukse juurde. Pegglist mõõda minnes heitis ta pilgu sinna poole. Säält wahtis talle kõwer, wiltu kistud ja wähe äritatud nägu wastu.

„Kes on?“ küsis Kulno ja ka tema häälest kostis maha surutud äritus.

Kopp, kopp, kopp!

„Kes on?“ küsib Kulno uuesti.

Wastuseks kõlab tasane naer.

Raginal keerab wõti lukuaugus ringi, uks awanew ja neiu Wõsandi naerataw nägu seisab üliõpilase ees.

„Olge hääd“, sõnab Kulno wähesse kohmetusega.

Neiu astub tuppa ja pöörab siis korteri peremehe poole:

„Te mulle kätt ei annagi?“

„Tahate Teie minu kätt?“

Neiu naerab.

„Wõtke istet, olge hääd!“ räägib Kulno. Ja kui neiu sohwa pääle on istunud ning uuriwalt nooremehe pääle wahib, küsib see ennast laua ääre wastu toetades:

„Mistarwis Te weel siia tulite?“

See küsimine kõlas ootamatalt ja kohatult, aga Kulno ei saanud teisiti, ta pidi küsima. Tal oli rinnas midagi ja see tahtis säält püsimatalt wälja.

„Tahtsin Teie nägu näha“, wastas neiu naerdes. Ta hääl kõlas muretalt ja trotsiwalt, nagu tahaks ta noortmeest mitmest kohast korraga nõelata.

„Teie ei oleks pidanud enam siia tulema“, ütles see tõsiselt.

„Räägib seda kõlbluse kuulutaja Teie seest?“ küsis neiu naerdes.

„Ei, seda mitte! Selleks olen ma liig noor. Kõlblus tuleb alles siis, kui kired kustuwad.“

Ka nüüd jäi nooremehe nägu tõsiseks. Pikkamisi kadus ka neiu näolt lõbus, pool-

trotsiw naer. Naerujoontele tõmbas tõsi oma rüü pääle. Sellest arwas Kulno järeldada wõiwat, et ta sõnad mõjunud on ja ta hakkas wärisewa õhinaga rääkima:

„Te tulete jällegi naeruga. Aga ma ütlesin Teile wiimati, et ma enam naerda ei taha. Siis läksite naeruga uksest wälja ja nõnda poleks pidanud Te enam tagasi tulema.“

„Aga ma tahtsin ju Teie tõsist nägu näha“.

Neiu silmis helkis midagi uut, kuid see oli kerge, kerge, nagu waht laineid lõhkuwate kaljude wahel. wõi nagu kewadised walged pilwed helesinises taewas. Huultele tahtis jällegi naer tekkida, kuid ta suri nõrgasse naeratusesse. See kõik aga ütles palju rohkem, kui hulk sõnu wõi koorem raamatuid. Ka nooremehe näole ilmus naeruwine. Ja imelik! Kui palju oli selles kahes naeratuses sarnadust!

„Siis olete ka Teie ennast wiimaks tõsi-seks naernud?“ küsis üliõpilane.

Neiu waikis.

„Aga siis ei tohi Teie enam minu soovile wastu panna. Mälestate seda weel?“ rääkis noormees sohwa lähemale astudes julgemalt ja tungiwalt.

Neiu naeratas imeliselt.

„Teie ei tohi, ei tohi, ei tohi“, kordas noormees, kuna ta juba otse sohwa ees seisis. „Waadake üks ainus kord minu pääle, siis Te saate kohe aru, et Te ei tohi“.

Neiu lõi silmad maha.

„Te naersite mu hinge seest wälja, mu pää otsast ära, ja Te ei tohi ometi mind pääta ja hingeta jätta. Ma tahan neid Teilt tagasi saada, ma wõtan nad Teilt tagasi, aga ainult siis, kui Te lubate, kui Teie ei keela. . . Ja me oleme nii palju üheskoos naernud, sellepärast ei tohi Teie keelata, keelamine on patt, patt, patt. Teate, mis patt on? Ei tea? Patt on see, kui ma Teid mitte ei suudle. Aga pattu ei tohi olla, muidu lähme meie hukka — ihu ja hingega. . .“

Noormees rääkis wahetpidamata. Ja juba hoidis ta neiu paksujuukselist kõrge otsaesisega pääd oma käte wahel ja suudles. Neiu aga — naeratas, naeratas. Mis ajas teda naeratama? Nooremehe sõnad? Kuid see rääkis neid ju nii tõsiselt.

„Nüüd tehke oma silmad lahti ja waadake minu pääle“, käskis noormees natukese aja pärast. „Teie ei tee? Häbenete? Keda? Mind wõi iseennast? Tehke oma silmad siiski lahti, ma suudlen häbitundmuse nendest ära. Puhtad, selged ja sügawad peawad nad olema.“

Nad peawad nii suured ja sügawad olema, et pää ringi hakkab käima, kui nendesse waadata“.

Neiu ajas silmad lahti.

„Nii, nii! Nõnda peate Teie minu ees seisma: lahtiste silmadega. Ma armastan lah-tiseid silmi, nendest otsin ma Teie hinge. Kas ta ikka weel naerab? Kui ja, siis tahaksin ma Teie hingehallikaid suudleda. Te lubate mulle ju seda? Siis wõib Te suu jällegi waljusti ja lõbu-sasti naerda — minu rumaluse üle. Kuid rumalus on püha, sest ta on jumalast. Usute Teie jumalat? Mina usun ainult ühte jumalat: praegu waatab ta mulle Teie silmist wastu. Ja miks ei peaks ma oma jumalat suudleda wõima? Teie ei tohi ometi seda keelata.“

Neiu naeratas.

Noormees kumardas jällegi tema üle ja kattis tema silmi oma hõögawate huultega. Siis rääkis ta unistades edasi:

„Üks silm on taewas, teine meri. Mõlemad sinised, suured. Ja mina suudlen merd ning taewast. Aga kelle omad nad on? Teie? On Teie meri ka sügaw, Teie taewas kõrge? Ma armastan ainult sügawat merd ja kõrget taewast. Pidage meeles: sügawat ja kõrget! Missugusid Teie armastate? Madalaid? Neid saab kergesti kätte, nendest peaseb kergesti üle. . . Ja kõik see sügawus ja kõrgus peab

maa pääle mahtuma, ainult maa pääle. Kui maa seda sügawust ja kõrgust wastu wõtta ei suuda, siis peab teda ümber ehitama, suuremaks, lahkemaks tegema. Kas kuulete? Me teeme maa suuremaks ja lahkemaks, nii et me oma kõrged taewad ja sügawad mered sinna wõime mahutada. Tahate Teie? Te naerate ainult. . .“

Noormees rääkis, rääkis ja wahtis neiu silmadesse, milles ta oma jumalat oli suudlenud. Neiu tuksuwast kehast ja tema naeratawatest huultest imbus nagu uimastawat rohtu nooremeheesse, tõsis tema pääajusse. Säält tekkisiwad see läbi lõpmata kujud, arwamata mõtted, mis wälja kippusiwad — selle ette, kes neid sünnitanud oli. Kaua oliwad need kujud wäljalaskmist oodanud, ihkanud. Ometi kord!

Ja kui ta wiimaks oma rääkimise lõpetas ning neiu wabaks laskis, langes see jõuetult nooremehe najale tagasi. Natukese aja pärast tegi ta oma silmad lahti ja wahtis sinnasamasse lakke, mida Kulno selili maas olles oli silmitsenud.

„Teie olete wäsinud?“ küsis noormees tasakesti.

„Ei“, sosistas neiu ja waatas küsija poole. „See on muidu nii, ma ei tea mis. Seda pole ma weel ialgi tundnud“.

„See on minu lähedus“, ütles noormees.
„Te naerate selle pääle? Aga ometi on see
tõsi. Ka mitmed teised on minu lähedal nõnda
ära wäsinud.“

Wiimaste sõnade juures tundis neiu oma
hingest kerget pistet.

„Aga see läheb üle“, rääkis noormees
edasi, „see läheb warsti üle ja naer tuleb tagasi.
Tahate Teie seda?“

„Praegu mitte, wõib olla, pärast. Ma
tahan nüüd tõsine olla, Teie juures tõsine olla.
Mul on, nagu poleks ma ilmas pääle lobise-
mise ja naermise weel midagi teinud. Selle
üle hakkasin ma alles siis järele mõtlema, kui
ma wiimati Teie juurest ära läksin.“

„Aga Te olite ju üle aasta Peterburis, kas
Te ka ülikoolis pääle naermise midagi ei
teinud?“

„Ma ei tea, kuid ma arwan — mitte midagi.
Ülikoolis on ju kõige parem naerda ja säääl
naerdakse wististi rohkem, kui kusagil mujal.“

„Ja jah, säääl naerdakse tõesti rohkem kui
kusagil mujal“, oli Kulno nõus. „Säääl naer-
dakse nii, et sagedasti teadus, tema õpetajad
ja ka õppijad naeruwäärilisteks saawad... Ja
sellepärast ei taha Teie enam ülikooli minna?“

„Ah ei, mitte sellepärast. Ma ei tea mis-
pärast, muidu, niisama.“

„Kudas niisama? Ma arwasin, et Teie teate, miks Te enam õppima minna ei taha... Naerdakse... Mul näib, nagu saadaks ainult naeru abil asjadest aru. Kui ma Teie naeru kuulen, siis mõtlen ma mõnikord: mees ja naene mõistawad üksteist ainult naerdes. Kes üheskoos pole naernud, need on üksteisele kinni pitseritud raamatud. Raamatu pitserid tulewad naeruga purustada. Oleme meie juba need pitserid purustanud? Oskame meie üksteist lugeda? Mul oli, nagu oleks ma Teid mõistnud, nüüd ei saa ma aga millestki aru. Ma arwasin, et Te ka suudledes naerma saate. Nüüd olete Teie aga tõsine. Suudlesin ma naeru ära? Aga seda ei tahtnud ma. Esiteks rääkisin ma taewast, mis maa pääle tuleb ehitada. Naerjate naestega mõtlesin ma seda taewast ehitada. Tahate Teie seda teha?“

„Ma ei tea, ma tunnen praegu ainult, et mul Teie juures hää on. Kui Teie taewas ka nii hää saab olema, siis tulen ma Teiega kaasa.“

„Aga siis peate Teie suureks ja tugewaks kaswama, ainult tugewate naestega üheskoos wõib midagi ehitada, kus lõbusalt naerda suudetakse.“

„Suureks ja tugewaks“, kordas neiu mõttes. Ta pööras oma silmad nooremehe poole, nagu

otsiks ta säält seda tugewust, millest sõnad rääkisiwad. Kui aga mustad ja sinised silmad natuke aega üksteises oliwad wiibinud, siis tundsiwad mõlemad, et kumbagil pool tugewust kuigi palju ei ole. Mõlematel wajusiwad silmad kinni ja huuled otsisiwad tuksatawaid huulesid. Ja kumbki ei suutnud selle juures naeratadagi.

„Mispärast on rinnas nii hää ja raske?“ küsis neiu.

„Mispärast on su silmad nii sinised ja sügawad?“ wastas noormees. „On nad alati niisugused? Kas neil põhja üleüldse ongi? Ja kui palju on neid, kes sinna waadates naeru unustasiwad? Kes on nad?“

„Eeslid“, pidi neiu wastama, kuid wastamise asemel hakkas ta ainult naerma.

„Miks Te naerate?“ küsis noormees.

„Niisama, Teie küsimisi.“

„Ei, säääl oli midagi iseäralikku, ma nägin Teie silmist.“

Neiu pigistas naeratades oma silmad kinni ja kahetses, et ta mõeldud wastust ära ei öelnud. Nüüd ei tahtnud ta seda enam teha.

Kui neiu Wõsand üliõpilase korterist ära hakkas minema, oli ta tõsine. Noormees aga naeris juba. Ukse pääl neiuaga wiimaseid sõnu wahetades, ütles ta sellele:

„Mispärast nii tõsine? Tulge tuppa tagasi.“
Neiu astus ukse päält tagasi ja noormees tõmbas ukse kinni.

„Ma ei saa“, vastas neiu. „Ma mõtlen, oleks ma mees, siis wõiksin ma küll, aga nüüd ei suuda. Naised naerawad sagedasti kauem ja unustawad naeru põhjalikumalt kui mehed.“

„See tähendab — Te tahaksite mees olla?“

„Oh ja, aga ainult noor ja tugew.“

„Siis tahaksin mina naene olla, kuid niisugune, nagu Teie. Ja see noor ja tugew mees oleks siis minu wastu hää, nii hää. Mina aga oleks selle nooremehe wastu weel parem, palju parem. Oma hinge annaksin ma temale, kui mul ta oleks. Keha wõtaks ta ise, sest ta on mees, noor ja tugew mees“.

Noormees wahtis üksisilmi neiu pääle, kui ta neid sõnu rääkis. Tema hääl ja silmad mõjusiwad uimastawalt, peaaegu hüpnotiseeriwalt neiu pääle, kes otse tema ees seisis.

„Aga nüüd, nüüd olete Teie naene ja mina mees“, rääkis noormees edasi, kuna ta neiu käest kinni wõttis. „Kas me nüüd ka üksteisele hääd oleme? Kas me ohwerdaksime oma hinged üksteisele? On Teil hinge? Kus kohal ta Teil on? Kui ma Teie silma waatan, siis arwan teda nägewat. Kuid mulle näib, nagu

ei wõiks ma igakord Teie silmi usaldada. Nad wõiwad petlikud olla, nagu hinged petlikud on. Ja kõige halwem pettus oleks see, kui Teil seda petlikku hinge polegi. Aga ma otsin hingesid, suuri, sügawaid hingesid, kuigi nad ainult suurtest ja palawatest kehadest räägiksid. Need aga räägiwad palju, palju ja unistawad silmadest, kuigi nad nii petlikud oleksid, et nende põhja otsijad kõik hukka läheksid.“

Noormees ja neiu seisiwad juba külg külje wastu. Uks pidi asjata wäljaminejat ootama.

3.

Oma sõbranna Hilda Maasika juurde sisse astudes, leidis Aino selle, nagu see sagedasti ette tuli, oma wanu kirjasid lugemast. Koolilaste kirjutuseraamatud, mida ta parandama oli hakanud, ootasivad korda. Paar tükki oli Hilda nendest läbi waadanud, siis aga oliwad kirjad teda oma juurde tõmbanud.

„Ma segan sind?“ küsis Aino.

„Ei, astu aga sisse.“

„Aga sa loed ju.“

„Seda wõin ma ju teine kord niisamuti teha.“

„Tõsi ta on, elu on pikk ja kirjad ei jookse eest ära.“

Selle pääle ei wastanud Hilda midagi. Nii mitu korda oli ta Ainoga sarnaseid mõtteid wahetanud, kui see teda kirjade lugemise juures eksitas.

„Aga wanemaks lähewad nad“, liskas Aino natukese aja pärast juurde ja istus tooli pääle.

Nende sõnade juures tuksatas midagi Hilda näos ja ta wastas mõttes :

„Kõik läheb wanemaks.“

Ja tõepoolest kõik läks wanemaks, ta tundis seda. Ligi kaks aastat oli ta Bernhardi kirjasid lugenud. Ta mäletas peaaegu iga kirja sisu, nii pea kui ta selle kuupäewa ja aastarwu pääle silmad heitis. Ja ikka weel luges ta neid kirjasid uuesti, püüdis säält iga wiimase märkuse, vähemagi joone omaseks teha. Kirjade lugemine ei äratanud teda enam nõnda, nagu waremalt, kus tal süda kiiremalt tuksuma hakkas, paled lõkendama, silmad särama lõiwad. Nüüd leidis ta kirjadest teatawat rahu, haigete haawade silitamist ja see oli nii häa. Kirjad oliwad terve tema minewik, muud ei mäletanud ta möödaläinud päewadest nähtawasti midagi, ei tahtnudki mäletada. Olewikku armastas ta sellepärast, et tal kirjadesse minewik paigale oli pandud, tulewik polnud talle juba ammu enam meelde tulnud. Aeg oli kahe aasta jooksul, kus Hilda oma kirjasid luges, nii mõnegi uue jälje tema näo, terve tema olewuse pääle wajutanud. Seda wõiswad aga ainult teised tähele panna, Hilda oma silmad oliwad selleks pimedad.

Pool käsikaudu pani ta kirjad sahtlisse tagasi ja lükkas selle kinni. Siis tegi ta ühe

kirjutuseraamatu lahti ja hakkas seda paran-
dama.

„Miks sa ennem ei tulnud?“ küsis ta
Ainolt.

„Mispärast pidin ma siis ennem tulema?“
küsis see wastu.

„Karl oli siin; ta läks natukese aja eest
ära, ütles, et ta sind väga harwa näeb.“

„Mina näen teda niisama harwa, see võib
teda trööstida“, naljatas Aino. Hilda waatas
uuriwalt, küsiwalt oma pruunide silmadega
rääkija pääle, kuna ta oma õhukesed huuled
kõwemini kokku wajutas. Tema otsaesisel liikus
paar wäikest kortsu.

„Sa oled wiimasel ajal iseäraliseks muu-
tunud“, tähendas Hilda.

„Seda on mulle juba mittu korda öeldud.“

„Kes ütles?“

„Üks ja teine, kuidas juhtub.“

„Ja mis sa ise arwad?“

„Minu arwamine pole siin sugugi tähtjas.“

Aino tundis, — ta ei teadnud isegi mil-
lest — et Hilda tema ümber nagu nägemata
wõrku wälja püüab heita, teda luurab ja parajat
silmapilku ootab, kus ta teda milleski tabada
wõiks. Sellepärast asus talle halb tundmus
rinda ja ta ei saanud kudagi nõnda olla, nagu
harilikult. Tal tõusis tahtmine oma sõbran-

nale sõnu öelda, mis teda torkama, haawama pidiwad, et see läbi rutemini teada saada, mille pääl see paha aimdus põhjenes.

„Ma tahaksin sinu käest midagi küsida“, ütles Hilda wäheste waikimise järele.

„Ja mispärast sa seda ei tee?“

„Sa wast pole tujus.“

„Ma olen ikka tujus, ainult halb on mõnikord mu tuju.“

„Seda ma just kardangi.“

„Aga ehk saab ta siis paremaks.“

„Wõib olla. Ma tahaksin nimelt teada, mis sa herra Raismikust pead?“

„Ah Karlist? Mis pean ma temast pidama, kudas seda öelda...“

„Kas ta meeldib sulle?“

„Meeldib.“

„Wäga?“

„Ah, seda ma ei tea kui wäga, aga ta meeldib. Mispärast see sind huwitab?“

„Sellepärast, et see herra Raismikku huwitab.“

Aino waatas uuriwalt sõbranna silma, et ära aimata, kui palju see juba terwest asjast teab. Ta otsustas esialgselt wõimalikult tagasihoidlik olla.

„Huwitab see teda?“ küsis ta.

„Ma arwan, sest ta räägib nii sagedasti sinust. Waremalt ei teinud ta seda ialgi ehk kui ta seda tegi, siis sündis see teisel wiisil. Sellest kõigest järeldan ma midagi. Ja tead, sääl juures poeb mul salahirm hingesse, ma ei tea isegi mispärast. Mulle meeldib ta ka : ta on nii tõsine, mehine.“

„Ah nii!“ ütles Aino iseäralisel toonil wahele. „Waat' milles see konks seisab : Karl huwitas sind!“

„Nõnda pole see mitte, nagu sina praegu mõtled“, rääkis Hilda kiiremalt ja wähe kõrgendatud häälel. „Ma mõistan, mis sa ütelda tahad. Aga lugu on teisiti. Herra Raismik on nii tõsine, tubli ja otsekõhene. Kui ta midagi omale pähe wõtab, siis on ta kõige hingega selle juures. Ja wisalt peab ta sellest kinni. Nüüd mõtlen ma : mis siis, kui niisugune mees kedagi armastama hakkab?“

„Siis armastab ta kõigest hingest“, ütles Aino.

„See'p see ongi, mida ma kardan.“

„Mis on sääl siis karta?“

„Temast wõib õnnetu inimene saada.“

„Ka siis, kui teda wastu armastatakse?“

„Mitte siis. Kuid kes suudab kõigest hingest armastajat küllalt wastu armastada!“

„Niisugusel hullumeelsel on ükskõik, kas teda üleüldse vastu armastatakse või mitte, sest tema ei saa ju enam millestki aru, ta on täitsa pime.“

Hilda luges nendest sõnadest oma tundmuste haavamist välja. Ka tema oli kõigest hingest armastanud ja pidas oma tundmustest veel praegu kindlasti kinni, kuid hullumeelseks ja pimedaks ei tahtnud ta ennast sellepärast kudagi pidada. Aino aga ei mõtelnud oma sõnade juures sugugi Hilda pääle, vaid tema oma minewikulood kerkisiwad tal silmade ette ja neid polnudki nii väga wähe.

„Sinuga on täna raske rääkida“, ütles Hilda.

„Meie lähme liig raskete küsimuste kallale,“ wastas Aino: „Ma olen oma tundmuste üle väga wähe järele mõtelnud, mul pole selleks põhjust olnud. Ka on palju parem midagi tunda, kui selle üle pääd murda.“

„Mina ei saa aga muidu läbi, iseäranis wiimasel ajal. Ja kui ma herra Raismikku näen ja teda sinust kuulen rääkiwat, siis tõuseb terve rida küsimusi mulle pähe. Ma panen teid kahekesi kõrwu, wördlen ja silmitsen teid mõttes ning arwan pääd wangutades: te olete kaks kardetawat wastast.“

„Nüüd hakkad sa ehk wiimaks ka minu eest kartma?“ küsis Aino naeratades.

„Imelik, ma ei tea isegi, miks see nii on, kuid sinu eest pole ma ialgi weel muretsenud. Ma arwan ikka: küllap sina juba läbi saad.“

„Nii siis pead sa mind nendest kahest wastasest tugewamaks?“

„Ma ei tea, aga kui ma herra Raismiku pääle waatan, siis mõtlen ma alati: kuidas ta küll enesega toime peaks saama. Tema tugewus ja tusedus just ongi see, mis mind iseäranis mõtlema paneb. Ta wast ehk on liig tugew, ei paendu, — murdub.“

Aino kuulas warjatud põnewusega sõbranna harutusi. Ka tema ise oli niisuguste mõtete pääle tulnud. Kuid tema pääs kippus weel midagi muud maad wõtma, nimelt kartus: Karl wõiks mitte ainult iseennast, waid ka teisi oma tuseduses ja paendumatuses murda. Kui ta aga selle juures küsis: keda teisi? siis ei kartnud Aino mitte iseene eest; ta uskus kõikumatalt oma wõimu sisse.

„Kas ta sinule midagi pole rääkinud?“ küsis Hilda natukese aja pärast.

Ainol oli piinlik seisukord. Mis pidi ta tegema? Pidi ta kõik ära rääkima? Aga kas

Karl sellega rahul on? Wälgukiirusel sähwas-
tasiwad need mõtted neiu pääst läbi.

„Mitte midagi iseäralikku, aga me lobi-
seme ju harilikult kõiksuguste asjade üle“,
ütles ta teisel silmapilgul. See wastus ei rahu-
tanud Hildat. Ta tundis, et Aino täna kõike
otsekoheselt ära ei räägi, nagu ta seda ware-
malt oli teinud. Mispärast pidi see nõnda
olema? Kust oli see pööre tulnud? Terwe rida
wäikseid romanisid seisis Ainol seljataga ja
nende kõikide juures oli Hilda täieline kaasa-
teadja. Mis sundis teda nüüd salgama? Mil-
lest tekkis usalduse puudus? Hilda oleks taht-
nud aga endist wiisi Ainole kõige lähedamaks
jääda. Tal käis alati walus hoog südamest
läbi, kui ta selle pääle mõtles, et tema asemel
wast ehk keegi teine Aino usalduse osaliseks
wõiks saada. Ehk ta küll Ainost kümme-
aastaid wanem oli, teda sagedasti emana awi-
tanud ja toetanud, siiski oli oskanud ta temale
alati ka sõbrannaks jääda. Ja armastama oli
õppinud ta oma noort kaaslast — juba siis,
kui ta teda weel naljatades käte pääl kiigutada
jõudis. Ta oli alati sellest unistanud, et Ainost
midagi iseäralikku peab saama. Wiimasel ajal
kus tal oma tulewikust enam midagi loota ei
olnud, ihkas ta weel rohkem Aino suure, ise-
äralise tulewiku järele. Sellest lootis ta ene-

sele oma saatuse eest nagu tasu ja rõõmu. Ja miks ei jõua see oodataw silmapilk ükskord ometi kätte? Kas ei ole weel paras aeg? Aga Aino on juba ammu täiskaswanud inimese omadusi awaldanud! Hilda arwates oliwad nad isegi liig wara nähtawale tulnud. Nüüd seisab ta kõige puhkewamas nooruses. Millal wõiks weel parajam aeg tulla? Wõi ei tulegi ta? Aga Aino kaswas ikka weel, Hilda tundis seda. Kui ta juba waremalt tema kui oma suguse täiskaswanud inimesega oli sunnitud ümber käima, siis pidi ta nüüd tema arusaamise ja inimeste tundmise üle sagedasti imestama. Hilda arwas aimates tundma, nagu tõuseks see õitsew noorus temast üle, kõrgemale; warsti läheneb silmapilk, kus ta teda waewalt mõistab, temast aru saab. See tundmus oli walus, kuid ka rõõmu-ärataw. Nõnda wõib tulewikult midagi loota, ainult nõnda maksab elada. Silmitses Hilda aga oma sõbranna wälimust, pani tema paenduwaid, siiski nagu kärsituid ja ootamata liigutusi tähele, siis ei wõinud ta oma hingest kudagi salajat wärinat tagasi hoida. Sellesama tundmuse jättis ka Aino naer järele: nii muretalt, pea-aegu lapselikult, isegi kergemeelselt kõlas ta. Ja ometi teadis Hilda, et tema sõbranna olewus waewalt selle naeruga kokkukõlas seisab.

See naer oli kui ilus meelitaw näokate, oli kui awatelew kerge muusik, mis hinge esiteks naljatades kaasa kisub, et pärast teda arusaa-mata ja aimamata tõsiduse piinaga pigistada. Naljataw muusik waibub peagi ära ja tema warjult tuleb kindel, tugew rütmus kuuldawale, kuid ikka weel näed lapselikult, poolkergemeel-selt naeratawaid huuli.

Hildale kippus tundmus rinda, nagu jõuaks ka tema oma sõbrannaga sinnamaale, kus ta ainult tema kõlawat naeru kuuleb, kuna ta naeru warjul peituwast sisemisest ilmast enam midagi teada ei saa, nagu ta seda mitme teise juures tähele oli pannud. Ja mida suuremaks see tundmus paisus, seda kergemeelsemalt ähwardas Aino naer kõlama hakata ja seda rohkem pani ta Hilda hinge wärisema. Midagi ütle mata kallist näis tema käest ära libisewat, oli ju Aino tal ainuke, kelle pääle ta kui täiesti oma inimese pääle waatas. Ikka üksiklase-maks muutus ta oma elukäigul; eemalt hai-gutas kõrbe wastu. Ainult Karl Raismikuga näis wiimasel ajal lähenemist tunda olewat, mille põhjust ta arwamisi seletada püüdis. Ta oleks tahtnud sellele tõsisele nooremehele nii hää meelega abiks olla ehk ta küll niisuguse mõtte juures tahtmatalt naeratama pidi, kui ta oma wäikese kuju nooremehe tugewa keha

kõrwale seadis Milles wõiks ta küll sellele hiiglasele abiks olla? Aimdusena tekkis talle tundmus rinda, nagu oleks Aino ja Raismiku wahel saatusest juba midagi ette ära määratud. Nad näisiwad wastandid olema, mis määramata jõuga üksteise poole tungiwad. Kuid see kõik seisis tumeda loori taga. Miks ei suutnud tema silm sellest läbi tungida? Wõi oli juba see silmapilk kätte jõudnud, kus Hilda enam Ainot ja tema ümbrust ei tunne, sellest aru ei saa? See mõte tegi teda rahutuks. Ta tahtis aru saada, kuigi ta selleks oma rahu puhkama peaks saatma ja endisel wiisil hinge ja pää kõdunewast suikumisest üles raputama.

„Kuule, ütle, ega sa temaga niisamuti ei mängi, nagu sa mitme teisega enne oled teinud?“ küsis Hilda, kui ta asjata oli katsunud oma mõtetega kirjutuseraamatu poole pöörata.

„Ma pole ialgi mänginud, õigem — ma mängin alati, kui mängida tahetakse. Aga kudas peaksin ma Karliga mängima, tema seda ju ei mõista.“

„Sina suudad seda kõikidele õpetada, selles olen ma kindel. Ma sean ennast mõnikord meesterahwaste kohale ja siis rõõmustan ma, et ma naesterahwas olen.“

„Mina selle wastu olen nii mõnigi kord seda kahetsenud.“

„Mitte nõnda pole see mõeldud. Ma ei tahaks sellepärast meesterahwas olla, et ma sinusugustega kokku puutumist kardetawaks pean“, seletas Hilda.

„Mis ajast saadik sina mulle oled hakanud meelitusi ütleva?“ küsis Aino tõsiselt. „Wõi peab sellest kudagi teisiti aru saama?“

Ta hääl kõlas etteheitwalt, olgugi et ta ise aru sai, kui kohatu see praegu oli, aga ta ei saanud sellest imelikust tusesest tundmusest lahti, mis talle juba algusest saadik rinda puges. Ta oli selleks siia rutanud, et Hildaga lõbusalt, muretalt lobiseda ja naerda, wõi temaga üheskoos mõne küsimuse üle oma noort pääd murda, nagu ta seda tegema oli harjunud; see aga tuli mõni teab missuguste poolsalajate asjadega temale vastu. Ka ei meeldinud see Ainole, et Hilda Karli eest nõnda muretsewat näis, teda nii nõrgaks ja wäetiks pidas, nagu ei suudaks ta ise enese eest hää seista. Nii-sugust meest ei wõinud Aino ialgi kannatada. Karli arwas ta aga teistsugusena tundwat. Mehe eest, kes kõikide raskuste pääle waatamata omal jõul ülikoolini oli tunginud ja säääl juba õppimisega lõpule hakkas jõudma, ei olnud tema arwates kellegil waja muretseda, sest see wõiks teda ainult alandada nii hästi iseenese kui ka teiste silmis.

Hilda tundis, et ta oma ütelsega asja halwemaks oli teinud. Talle tuli korruga meelde, et ta tänini tõepoolest Ainole veel kunagi oma arwamist tema ilu ja mõju kohta meesterahwaste pääle polnud awaldanud.

Mõlematel sõbrannadel asus piinlik tundmus rinda. Kumbki nendest ei tahtnud niisugust wahekorda, siiski tekkis ta nagu kiuste. Nad oleksiwad tahtnud wastastikku midagi öelda, mis tusase oleku korruga ära kaotab, aga asjata otsisiwad nad nõutawate sõnade järele. Ja ometi oli Aino sellega waremalt alati toime saanud, kui nende wahele midagi tumedat oli tekkinud. Niisugune tumedus oli tänini harilikult ikka naeru ja naljatamistega lõppenud. Seda lootsiwad sõbrannad ka nüüd, kui mitte enne, siis järgmisel kokkupuutumisel. Nad oliwad üksteisele liig tarwilikud, kui et nende wahekord kauemaks ajaks nõnda wõis jääda. Niisuguses lootuses lahkusiwad sõbrannad.

„Lähed sa koju?“ küsis Hilda kätt andes.

„Ei“, wastas Aino.

„Kuhu siis?“

„Ei tea, hulkuma.“

„Wõin ma kaasa tulla?“

„Jää juba parem koju, sul on töö teha,

ja päälegi, ega me täna midagi mõistlikku ei räägi, ma tunnen seda.“

Nõnda läks Aino üksi. Ta sammus esiteks otstarbeta uulitsat mööda edasi. Wiimaste päewade sündmuste üle järele mõeldes ja wastutulejate nägusid silmitsedes, mis täna iseäranis tõntsid ja tuimad näisiwad olewat, muutus ta tuju weel halwemaks. Tähelepanematalt oli ta sinna jõudnud, kus hoowiwärawast sisse pöörates tee Kulno juurde wiis, ilma mõtlemata läks ta üle hoowi ja sammus teisele korrale, kus ta ukse pääle koputas. Alles nüüd märkas ta, mis ta teinud ja peaegu kahetses ta oma tegu. Sel silmapilgul awati aga uks ja kui Aino sisse tahtis astuda, wastas talle poolämarikust toast teenija naesterahwa hääl:

„Tudengi herrat ei ole kodus, on wälja läinud.“

Sõnalausumata tuli Aino trepist alla tagasi ja ta tusk sai weel tuntawamaks. Jälle oli ta uulitsal. Korraga nägi ta Karli omale wastu tulewat ja rinda lehwis kergendaw tuul. Üksikluse tundmus, mis maad oli wõtnud, taganes eemale. Aga ka Karl näis tusane olewat. Ta tahtis warsti edasi minna.

„Kas sa mind saata ei taha?“ küsis Aino.

„Ma wast olen ehk tüliks,“ wastas see ja ta hääl kõlas kurwalt ja kibedalt. See tõi Ainole Hilda sõnad meelde ja korraga tõusis tal tung selle suure ja tugewa mehe wastu hää olla, tema häält lahkeks teha, iseäranis sellepärast, et ta nõnda ka iseenese tustast lootis wõitu saawat.

„Mis sa ometi räägid!“ ütles neiu. „Oled sa mulle mõnikord tüliks olnud? Tule parem ühes ja sellega on asi korras.“

Ta wõttis nooremehe käe alt kinni ja wedas teda enesega kaasa ning sel tubliil põhjamaa karul polnud jõudu talle wastu panna. Ja kumbki nendest ei imestanud selle üle. Mis aga noortmeest sundis oma wõimuka kaaslase silmi otsima ja nendesse widewiku tumedusel üles poole wahtiwatesse sügawustesse pilku heitma, oli see, et temal käe alt kinni wõeti; seda ei olnud Aino ialgi enne teinud. Ka temal enesel tuli see ootamata; alles pärast-poole pani ta seda tähele. Warsti pöörasiwad nad linnast wälja ja kui nad tüki aja pärast tähtede silmapilgutuste saatel koju poole tuliwad, siis oliwad nad mõlemad hääs tujus. Aino oli palju naernud ja lobisenud, kuna noormees tema häält ja naeru kuulas.

„Mis sa wiimasel ajal oled teinud?“ küsis neiu.

„Mitte midagi,“ vastas Karl.

„Miks nii?“

„Ei tea, lihtsalt nii.“

„Ma kuulsin juba midagi selle kohta.“

„Sina kuulsid juba? Mida siis?“

„Et see mitte lihtsalt nii ei ole. Neiu Maasik rääkis.“ Nooremehe rinnas tuksatas. Mis wõis see küll rääkinud olla?

„Millal?“ küsis ta.

„Täna. Sina käia wiimasel ajal väga sagedasti tema pool ja tema on sinust väga hääs arwamises.“

Nende sõnade pääle waatas noormees latritule walgusel neiule küsiwalt näosse. Neiule tegi see aga teatud wiisil lõbu, et ta nooremehe niisugusesse hingelisesse seisukorda wõis panna. Iseäraline tung tõukas teda weel kaugemale minema. Selleks andis wististe see tusane tundmus, mida ta Hilda juurest kaasa oli toonud, iseäralist hoogu.

„Ja mina läksin temaga riidu,“ rääkis Aino edasi.

„Riidu?“

„Mitte just riidu, aga nii natukene.“

„Mispärast?“

„Ma ei tea, aga ma ei sallinud teda täna, ta rääkis liig palju sinust.“

Wiimased sõnad tegiwad nooremehe keeletuks. Mis pidi see kõik tähendama? Pidi siin armukadedusega tegemist olema? Aga seda ei suutnud ta kudagi uskuda. On see Aino poolt kuri naljatus? Ka seda ei saanud Karl wõimalikuks pidada. Selleks arwas ta Ainot liig hästi tundwat.

Neiul oli aga oma sõnadest hää meel. Ta tahtis katsuda, mis ta selle tõsise mehega pääle wõib hakata. Ka oli tal sala tung kellegile teisele niisamasugust tuska sünnitada, nagu ta seda ise täna tundnud oli, kuna ta weel praegugi kõike seda polnud suutnud ära unustada. Jätised oliwad alles hingepõhjas järele ja need ajasiwad ka teistele haiget tegema. Selle kõige juures tuli Ainole meelde, et ta Kulnot kodust polnud leidnud ja tal oli, nagu maksaks ta temale sellega tema äraolekut kätte, kui ta kellegile teisele piina sünnitab.

„Miks sa waikid?“ küsis Aino natukese aja pärast.

„Mis peaksin ma siis tegema? Ma ei mõista midagi wastata, ei saa aru.“

„Selle üle peab järele mõtlema,“ ütles nei u nagu õpetades. Siis tuli tal aga korraga meelde, mis ta Hildale järelemõtlemisest oli rääkinud.

„Lood on kirjud,“ sõnas Aino enne lahkumist. Ka Karl näis selles arwamises olewat, kui ta neiule käe andis. Mis tarwis oli Aino seda talle rääkinud? Mispärast ei wõinud ta seda omale pidada? Ja millega ta küll walmis ei saanud! Karlil oli kokku saades halb meeleolu. Aino häwitas selle käe alt kinni wõtmisega, ainukese puutumisega jäljetult ära. Ja nüüd, kus noorelmehel kõige roosilisem tuju on, kus ta meel rõõmust ja õnnest hõiskab, oli neiul waja ainult paar tumedat lauset öelda, ja rinnas on tumedam ning pahem kui kunagi enne. Üksipäinis uulitsaid mööda ümber hulkudes ei osanud noormees midagi muud teha, kui kordas aegajalt „Aino, Aino.“ Neiu rinnas aga wiskles ja wäänles midagi ja see tegi haiget ning walusat lõbu. Rinnas idanes kannatus; ainuke häämeel oli, et ta ka teisi kannatama wõis panna. Nõnda ei tundnud ta ennast üksinda olewat. Kannatus urgitses hinge sügawusest küsimusi ülesse, mida neiu enne kunagi polnud aimanud. Ja raske oli nende küsimuste pääle wastust leida.

4.

„Sisse!“ hüüdis Kulno sohvalt, kui ukse
pääle koputati, ilma et ta waewaks oleks
wõtnud üles tõusta.

Läwel tuli ekspress nähtawale, oma punast
mütsi pääst ära wõttes.

„Kas siin elab üliõpilane Arthur Kulno?“
küsis ta.

„See olen mina,“ wastas Kulno üles tõustes.

„Siin on noorehrrale wäike saadetus.“

„Mis see on sääl?“

„Ei tea, nooreherra, paberi sees teine.
Wististi lilled, kästi õrnalt hoida.“

Kulno kahmas pakutawa paberi järele.
Kui ta selle lahti tegi, leidis ta hulga paberi
keskelt punase roosiõie ja wäikese kirja. Seda
lahi tehes luges ta säält:

„Punase mütsiga mees toob Teile punase
roosi. Kui ta ometi enne Teie kätte jõudmist

ära ei närtsiks! Ta ei torka enam, ma löi-
kasin okkad tal küljest ära. Wõi meeldiwad
Teile ehk okastega roosid?

Terwitades

Teie ammuäegne tuttav.“

Roosi juurde pöörates leidis üliõpilane, et
sellel tõepoolest okkad maha oliwad lõigatud.

„Kes Teid saatis?“ küsis Kulno eks-
pressilt, kes ära tahtis minna.

„Üks naesterahwas.“

„Wana wõi noor?“

„Wist noor.“

„Teate seda kindlasti?“

„Ei, nooreherra, ma ei pannud tähele,
aga ta andis mulle kakskümmend kopikat“,
seletas wanamees et näidata missugune see
naesterahwas oli, sest mitte sagedasti ei anta
ühe käigu eest nii kõrget tasu.

„Ja sellepärast oli ta noor?“

„Nojah, noored on heldemad kui wanad,
iseäranis kui nad lillesid saadawad.“

Üliõpilane pidi wanamehe seletuse üle
tahtmatalt naeratama.

„Aga missugused juuksed tal oliwad, wal-
ged wõi mustad?“

„Wist ikka walged.“

„Mispärast Te seda arwate?“

„Enamisti on walged.“

„Aga on ka musti.“

„Tõsi, nooreherra, ka musti on. Kõiksu-
gusid tuleb ilmas ette. Eila saatis keegi ühele
ohwitserile elawaid lillesid ja sel oliwad süsi-
mustad juuksed, aina hiilgasiwad kohe.“

„Soo, wõi siis nii kaugel olen ma oma
uurimisega“, sõnas Kulno iseeneses ja lisas
waljusti juurde ;

„Nii siis — tal wõisiwad niihästi mustad
kui ka walged juuksed olla.“

„Üsna õige, nooreherra. Mis mina wana
inimene juustest tean.“

Pääle ekspressi äraminemist luges üliõpi-
lane weel mitu korda kirja läbi ja püüdis
meelde tuletada, kas ta ehk seda käekirja juba
millalgi pole näinud. Siis waatas ta roosi, mis
enne tema kätte jõudmist ära ei pidanud närt-
sima ja millel okkad küljest ära oliwad löi-
gatud. Oli see roos siis nii kaugel, et ta teel
tema poole ära wõib närtsida? Kes on küll
see roos? Ja siis: missugused roosid temale
rohkem meeldiwad — okasteta wõi okkalised?
Imelik kiri! Ja naesterahwa kirjutatud on ta,
käekiri tunnistab seda selgesti.

Kulno käis esiteks mõnikord toas edasi-
tagasi ja wiskas siis jällegi sohwa pääle pikali.
Ta mõtles ja unistas roosist ning kirjast. Kes

wõis neid küll saata? Oli nende taga midagi tõsisemat peidus wõi taheti temaga wäikest nalja heita? Ja see rumal ekspress! Isegi seda ei märganud ta tähele panna, kas naesterahwal walged wõi mustad juuksed oliwad. Et ta aga wana mees oli, siis andis üliõpilane talle oma südames kõik armulikult andeks.

Nõnda arutades tuliwad Kulnole korraga walged juuksed ja nende seest wälja wahtiwad helepunased kõrwad meelde. Ta oli neid ühel wilul wihmasel ilmäl näinud. Tuul oli kange, ajuti tormine. Uulitsaid kattis pori. Kulno oli eksamil käinud ja ilusasti läbi — kukkunud. Professor oli talle terwe rea küsimisi ette pannud ja kui Kulno nende pääle wastata ei teadnud, öelnud; „Niisuguseid tühiseid asjugi ei tea Teie.“ Kulnol oli tahtmine wastata: „Imelik, et Teil, professori herra, ainult niisuguste tühiste asjadega pää täidetud on.“ Kuid ta waikis a tuli sõnalausumata wälja — uulitsale, kus külm wihm sadas, tuul tormas ja uulitsapori riideid reostas. Ta hulkus kaua norus pääga. Terwe loodus ja meeleolu oli niisugune, et ainult nutma, luuletama wõi armastama oleks wõinud hakata, kui mitte juua ei mõista. Kulnol polnud aga ühtegi nendest terwekstegewatest balsamitest. Ta astus kiwisillale ja wahtis üle raudkiwi-lahmakute wäänlewatesse

ja heitlewatesse woogudesse, nagu tahaks ta otsusele jõuda, kust kõige kohasem oleks alla karata. Sel silmapilgul wälgatas tuulehoo keerutusel üliõpilase kõrwal kiwi pääl midagi. Meeleheitlikult kahmas Kulno selle järele ja kägarasse wajutatult oli naesterahwa kübar ta käes. Ümber pöörates seisis walgepäaline siniste silmadega neuu punastades kübaratabaja ees ja püüdis juukseid näo päält kõrwale tõrjuda, mida tuul kiuslikult sinna ajas.

„Wabandage, aga ma käisin Teie kübaraga natuke liig armutalt ümber“, ütles Kulno. „Lubage, ma sean jälle kõik korda.“

Ja nüüd püüdis ta kübarat endiseks teha. Neuu waatas piinlikul pilgul tema toimetust päält ja ei teadnud, mis ta tegema peaks.

„Täna wäga“, sõnas ta arglikult kübarat wastu wõttes.

„Täna wäga tänu eest“, wastas üliõpilane, „aga ma oleksin tahtnud, et Te kübar jökke oleks läinud.“

Neiu heitis küsiwa pilgu nooremehe pääle, kuna ta kübarat katsus pähe panna.

„Siis oleksin wõinud ma näidata, mis ma Teie kübarast pean“, rääkis Kulno edasi. „Ma oleksin talle jökke järele hüppanud ja ta säält wälja toonud, kuigi ma see läbi oma elu oleksin kaotanud.“

Neiu kippus naeratama. Ja kui ta oma kaaslasega, väikese tütarlapsena, minema tahtis hakata, küsis noormees :

„Wabandage, aga ehk tohin ma Teid üle silla saata, muidu wõib Te kübaraga veel midagi juhtuda?“

See ütetus oli wististi liig, sest neiu heitis nagu hirmunud pilgu nooremehe pääle ja läks põgenewalt ära. Kulno waatas neile naerdes järele ; tal oli oma rumalustest häämeel. Nendest hooas kergendaw õhk rinda. Ta unustas eksamil läbikukkumise, wihma, tuule ja pori. Ja igakord, kui see juhtumine meelde tuli, kerkisiwad neiu walgejuukseline pää, nirgina wahtiwad helendawad kõrwad ja weripunased huuled, mis kord naeratada oliwad tahtnud, silmade ette. Ja nüüd see punane roos. Ega temal ometi selle juhtumisega ühendust wõi olla? Wõimata! Ta oli seda neiu ainult üks kord pääle seda juhtumist näinud. Aga kõigel peab ju oma põhjus olema, ka rooside saatmisel. Tuulest ja taewast ei tule midagi. Ega ometi Aino? Aga ei, see pole wõimalik. Mispärast? Seda Kulno ei teadnud, siiski jäi ta oma arwamise juurde. Näis, nagu poleks Ainol punase roosiga midagi ühist, niisuguse roosiga, millel enne saatmist okkad küljest ära lõigatakse.

Sel silmapilgul kostis jällegi koputamine. Arusaamata loomusunnil peitis Kulno roosi ja kirja ära. Siis küsis ta:

„Kes säääl on?“

„Rein Jaani poeg Muhem!“ hüüdis kare naljataw hääł ukse tagant.

„Reinule on minu koja ukсед päewal kui ka öösel awatud. Önnistatud olgu tema sisse-tulemine, iseäranis aga tema wäljaminemine“, wastas Kulno ust lahti tehes pühaliku häälega.

Muhem riputas palitu warna otsa ja istus wäsinult lähema tooli pääle, nagu oleks ta ammu oodatud tuttawasse puhkepaika jõudnud. Ta oli sellega niisamuti harjunud, nagu Kulnogi. Juba eragümnasiumi pingil oliwad nad lahutamata seltsilisteks saanud. Ka ei suutnud see asjaolu neid üksteisele wõõraks teha, et Kulno pärast-poolle kroonu gümnasiumi üle läks, kus ta ilusa halli palitu selga tõmbas, mille nõõbid päikesepaistel nii silmapuutuwalt hiilgasiwad, kuna Muhem endist wiisi kodukoetud musta kuube kandis ja nõnda üks aasta enne oma seltsilist üliõpilase eksami ära tegi. Aastate jooksul saiwad nad üksteisele wiimaks nii tarwilikuks, et nad nähtawasti ühegi „ismus'e“ wõi mõne muu küsimuse üle üksipäinis järele mõtelda ei oskanud. Iseäranis paistis see Muhemi juures silma. Aga ka siis, kui eluking

kudagi pigistas ja meele raskeks tegi, otsisid nad üksteise juurest tröösti ja walu wai-butamist. Selle kõige juures polnud nad aga üksteisele wastastikku kaugeltki lahtilöödud raamatud, kumbki ei awaldanud ennast täitsa teisele. Elu oli neid ettewaatlikuks õpetanud. Mõlemad leppisid aga sellega täiesti, mis teine hääks arwas enesest awaldada, teisele usaldada. Siit tuli ka see, et üks wõi teine oma seltsilise meeletusast mõnikord aru ei saanud ja selle üle kibedat nalja heitis.

Kulno jäi Muhemi ette uuriwalt wahtides seisma ja küsis:

„Mis ajas sind siia?“

„Udu“, wastas Muhem tõsiselt, nagu oleks ta mõni teab missuguse tähtsa mõtte wälja öelnud.

„Udu... Kus ta on?“

„Igalpool.“

Muhem tegi käega liigutuse, mis midagi pidi ütleva. Seda liigutust oli Kulno nii sagedasti tähele pannud, enamasti ikka siis, kui Muhem usu mõne „ismus'e“ sisse oli kaotanud wõi kui temaga muidu midagi wäga halba oli juhtunud.

„Sul ongi nii sügisene nägu ees“, rääkis Kulno. „Oled wististi jälle natukene nii, nii teinud.“

„Ah, see'p see häda wast ongi, et seda pole olnud. Need taskud, taskud. . . Ja ülikooli raha peaks ära maksma.“

Wiimasel ajal kippus ikka sagedamini ette tulema, et Muhemi meeleolu enne paremaks ei muutnud, kui ta oma wiimased kopikad ära jõi ja nendele wõlasummad juurde lisas. Pääle selle oli tal alati suur „kassiahastus“ mitte ainult pääs, waid ka hinges. Ta sõimas ennast wäikseks ja halwaks ning tõutas ennast parandada. Niisugune kahetsus andis talle alati uut jõudu ja ta tegi tublisti tööd ning elas korralikult. Mõne aja pärast kordus aga tuntud juhtumine ning Muhem tuli jällegi oma selt-silise poole, et ennast tema kuuldes tublisti läbi sõimata. See naeris ja heitis nalja.

„Aga taskus on udu?“ naeris Kulno.

„Taskus on tühjus, aga mujal on udu, tumedus.“

„Sa õpid ju nüüd loodusest“, hakkas Kulno asjaliku häälega seletama, nagu ei saaks ta sugugi aru, mille pääle Muhem oma sõnadega tähendab, „sellepärast peaks sul tuttaw olema, et udu, sumbunud ilm meie juures täitsa harilik nähtus on. Kus palju soosid, sääl ka palju udu. Ja mina kui majandusemees wõin tühjade taskute kohta sedasama tõendada.“

„Niisama kaljukindel on“, rääkis Muhem tähtsal toonil edasi, „et taskute tühjus ennast kuni pääni laiali laotab ja säält uduste silmadega udusesse ilma wahib.“

Rääkijad waatasiwad selle pääle natuke aega üksteisele silma ja hakkasiwad siis korraga naerma. Kulno istus sohwa pääle ja ütles lihtsalt :

„Ja jah, tühjus ja udu, udu ja tühjus ning siis tuleb wäsimus, tühimus.“

„Ta tuleb“, sõnas Muhem nõus olles. Natukese aja pärast lisis ta juurde :

„Ja siis tahaks üürikesekski kõik unustada, olemataks teha, teise rüü ilmale selga ajada — tahaks tühjuse ja tühimuse ära juua.“

Ta luges seda nagu raamatust.

„Kuid pää saab enne täis ja jalad lõõwad ärajoodud tühjuse koorma all nõtkuma“, luges Kulno selili heites ja lakke wahtides järelehtetud toonil edasi, „sest ruum on otsata ja tühjus äramõõtmata.“

Kopp, kopp, kopp !

„Kes pagan säääl jälle on?“ siunas Kulno ja ajas ennast käsipõõsakile. „Waata, kes säääl tuleb“, pööras ta Muhemi poole ning hüüdis siis :

„Sisse !“

Muhem lähenes uksele, mis sel silmapilgul lahti tehti, kuna Aino sisse astus. Tema häält kuuldes kargas Kulno ülesse.

„Segan ma teid?“ küsis neiu noortemeeste pääle waadates ja wähest kohmetust tundes, millest ta aga silmapilk wõitu sai. „Ma wõin tagasi minna, kuid mul oli igaw ja sellepärast astusin ma siia sisse.“

„Mis korteriperemees teeb, ei tea ma, aga mina omalt poolt wõin öelda, et ka minul igaw on, — nõnda wõiksite Teie jääda“, wastas Muhem.

„Ja minul saab igawate inimeste juures wäga, wäga lõbus olema“, ütles Kulno, „nii et Teil täitsa wabadus on, kas siia jääda wõi ära minna.“

„Siis jään ma.“

„Olge hääd, wõtke istet ja tehke, nagu oleksite kodus“, ütles Kulno selle pääle.

„Millest Te rääkisite?“ küsis Aino natukese waikimise järele.

„Meil oli wäga huwitaw asi“, wastas Kulno.

„Jah, wäga huwitaw“, kiitis Muhem. „Me rääkisime sellest, et täna udune ilm on.“ Ta ütles seda tõsiselt ja pikkamisi, kuna ise pörandale wahtis. Ka Kulno tegi tõsise näo.

Kõik kolm waikisiwad tüki aega.

„Te olete igawad, ma lähen ära“, ütles Aino wiimaks, jäi aga ise endist wiisi toolile istuma.

„Siis wõite ka meie igawuse kaasa wõtta, ehk saate ta kellegile edasi anda“, sõnas Muhem.

„Mina seda ei taha“, ütles Kulno. „Iga-wus on ikka minu parem seltsimees olnud, ta on mind naerma õpetanud.“

„Naerust pole kasu, tal pole otstarbet, kui ta igawust ära ei aja“, tähendas Muhem.

„Mina olen kõrge kunsti poolehoidja, selle-pärast naeran ma naeru enese pärast“, rääkis Kulno.

„Ah, jumal hoidku, Te teete mind när-wiliseks oma rumalustega“, hüüdis neuu toolilt üles tõustes ja aknast wälja wahtides.

„Närwid on kulturi märk, sellepärast — enam närwisid, enam närwisid!“ hüüdis Kulno pühalikul toonil.

„Närwid on traadid, mida mööda meie, igapäewased surelikud, üliinimsuse poole balang-seerime“, täiendas Muhem.

Siin juures pööras neuu oma näo noorte-meeste poole ja waatas uuriwalt neid. Mis pidi see küll tähendama? Ta ei näinud ei ühte ega teist mõistwat. Oli midagi juhtunud? Ta laskis oma mõtted ringi käia, aga midagi ei tulnud tal meelde.

„Kuulge, ütlege, olete Teie ka isekeskis nõnda, wõi mängite ainult minu juuresolekul niisugust kometit?“ küsis ta siis otsekoheselt. „Ehk mis ajast saadik Te tarwiliseks olete minuga nõnda ümber käia arwanud?“

Muhem tõstis oma silmad neiu pääle, nagu tahaks ta midagi tõsist talle wastata. Temast jõudis aga Kulno ette, kes ütles:

„Sest ajast saadik, kust me naisi tundma oleme õppinud ja kus me teame, et ka Teie, austatud mees, naene olete.“

„Waletad“, ütles Muhem, kes endise tooni juurde tagasi pööras. „See on juba sest ajast saadik nii, kus naene mehele Eedeni põrguks tegi.“

„Ja kus mees naist tulema ootab, kes selle praeguse põrgu taewaks ümber loob“, lisas Kulno juurde.

Neiu rinnas tuksatas midagi ja see helkis tema näost ning silmist waewalt arusaadawalt wastu. Noortemeeste sõnades peitusiwad, kui Aino oma elujuhtumisi meelde tuletas, terawalt torkawad kui ka unistust äratawad mõtted. Need mõtted äritasiwad teda ja korraga tõusis tal tahtmine niisamuti lobiseda, nagu seda nooredmehed tegiwad.

„Taewa ehitamist pole sugugi waja“, wastas ta sellepärast Kulnole. „On juba sel-

lestki küll, kui naene mälestuse Eedeni üle mehe pääst ära kustutab.“

„Ja seda saadab ta kõige paremini seeläbi korda, et ta põrgu wõimalikult kuumaks kütab“, tähendas Muhem.

Ka see ütelus puutus neiut.

„Suur palawus wõtab meestel meeled pääst ära ja paneb nad naeste ees külmetades wärisema“, ütles Kulno.

See ütelus puutus Muhemit; Aino tundis seda ja tal oli häämeel, õigem — midagi kahjurõõmulikku tekkis talle rinda. Naeratuses hoidis ta aga tagasi, ainult kergelt riiwawa pilgu heitis ta Kulno silmadesse. Säält helkis talle midagi wastu, mis ta hinges sooja wärinat sünnitas. Muhem jäi endist wiisi külmaks, ainult pilkaw-pühalikuks muutus ta hää, kui ta ütles:

„Õnnelik, kellelt weel midagi wõtta on ja kellel weel midagi wärisema wõib hakata. Aga waata, ma tunnen pääsid, kust enam midagi wõtta pole, ja hingesid, mis wärisemise on unustanud.“

„Juuresolejad on muidugi wäljaarwatud,“ tähendas Kulno asjalikult.

Selle pääle plahwatasiwad kõik kolm naerma.

„Rääkige midagi mõistlikumat,“ ütles Aino natukese aja pärast paluvalt.

„Millest, näituseks?“ küsis Kulno.

„Näituseks... Jutustage uutest raamatutest, mis Te lugenud olete.“

„Mina pole ühtegi uut raamatut lugenud, nende ostmiseks pole mul ialgi raha olnud,“ vastas Muhem.

„Noh, siis jutustage midagi kas wõi wanadest raamatutest,“ ütles neiu. „Ennemalt tegite seda nii sagedasti.“

Viimased sõnad puutusiwad Muhemi kõige õrnemat kohta. Ennemalt! Mis see sõna talle kõik meelde tuletas! Ka Kulno aimas selle sõna tähendust, kuigi ta lähemalt midagi ei teadnud. Aga sellest on nüüd juba paar aastat möödas. Aino käis siis alles gümnasiumis, kuna Muhem keeleteadust ja ajalugu õppis. Wahe pääl oli ta üle õiguse-teaduse ilusasti looduseteaduse juurde jõudnud. Muhem mäletas selgesti, kuidas ta, ühelt jalutuskäigult koju tulles, esimest korda selleks laua äärde istus, et luuletada, oma südame salajamaid liigutusi, mille sarnaseid ta kedagi ei arwanud ialgi tundnud olewat, riimidesse seada. Missuguse joowastusega ta pärast neid salmisid ise luges ja missuguse südamewärinaga, hingepalawusega ta neid Ainole lugeda andis!

Kuid aeg tuli, kus Muhemi salmid Ainot enam ei huwitanud. Noormees septses neid aga endist wiisi edasi — häwitas ja septses, sest trükki anda polnud ta neid ialgi katsunud. Rumal üliõpilane! Kui wähe oli ta kulturi-inimene! Ta ei näinud aimamagi, et praegusel ajal oma kui ka oma kõige kallima hinge kergesti ära wõib müüa. Need hinged peawad aga ainult wärsked ja wärisewad olema. Wõi pidas ta seda alatuks, hingede eest pakutud hinda liig wäheseks? Kas tõusis tal ehk wastik tundmus rinda, kui ta selle pääle mõtles, et äramüüdnud hingede kallal kõik sorida ja sõrmitseda wõiwad, kellele see aga lõbu teeb, olgu nende käed ükskõik kui mustad, nende naeratused ükskõik kui pilklikud? Külmal, osawõtmatalt arutawad nad mõistusega su hingelõngade kallal, koblawad su südame salajamates koobastes ümber, nagu oleksiwad nad ametlikud arstid, kes eluta surnukeha lõigates selgeks peawad tegema, mis on surma põhjuseks olnud. Kuid see hing ei ole ju surnud, ta elab, tunneb walu, wäriseb, lõdiseb. Muhem ei olnud küllalt kunstnik, sest muidu poleks häbenenud ta oma hingepühadustega kaubelda, nagu seda wagad hingeõnnistuse järele igatsejad neitsi Maria kiwinenud silmapisaratega tee-

wad Aegajalt kainenenes mõistus, kustus hinge lõõmaw nooruseluule ning Muhem kiskus ühe salmiku teise järele puruks. Tal oli weel nii selgesti meeles, kudas ta oma esimesed salmikud ära häwitas, nad küde-wasse ahju wiskas, kuna ta ise ahju ees kükitades päält waatas, kudas walge paber helbeteks muutus, mis udusulgedest kergemad näiswad olewat. Aga ka nende helbete päält paistsiwad weel üksikud sõnad silma. Ta püüdis neid lugeda, aga asjata, sest paber oli enne ahju heitmist tükkideks kistud. Ja ta kahetses, miks ta terweid lehti ahju polnud wisanud, siis oleks wõinud ta nende pääl olewaid ridasid weel kord lugeda, mida ta nii wäga oleks tahtnud, iseäranis sellepärast, et helbed nii imekerged oliwad, kuna nende pääl seiswad mustad sõnad raskustest õhkasiwad. Nõnda waatab ja kuulatab joowastatud inkwistor tuleriida lähedal, mille kõrwetawad leegid waga kannataja wiimased ohkamised ja pisarad üles taewa poole on kandnud; weel tahaks ta neid üks kordki kuulda, et siis rahulikult koju pöörata Kui Muhem ahju eest üles tõusis, tundis ta, et midagi teist pöske mööda alla walgub. Ta pühkis käega : see oli — pisar. Need oliwad tema esimesed hingeleegid, mis läbi tahmase korstna wälja lendasiwad. Päras-

tised polnud enam nii palawad. Hiljuti juhtus isegi nõnda, et Muhem mõned salmikud puruks käristas ja — paberikorwi heitis. Passija tarwitas nad ühes teiste paberitega ahjusüüteks, nendele petroleumi pääle kallates.

„Mis pean ma jutustama“, sõnas Muhem. „Kõik on ära räägitud, kõik laulud on lauldud.“ Ta püüdis oma häälele naljatawa kõla anda, kuid Aino kõrw kuulis säält nii paljugi kurba wälja.

„Oled ehk midagi kirjutanud, on kaasas, loe ette“, ütles Kulno.

„See oleks kõige parem“, ruttas neiu tõendama, „juba ammugi pole ma midagi Teie kirjutustest kuulnud.“

Kulno waatas küsiwalt Aino pääle, kuna Muhem oma tuimenenud rinnas pistet tundis.

„Mul ei ole midagi, kirjutamine on ära ununenud“, wastas ta, „aga sina, Kulno, tead ehk midagi? Sinu laulud pole weel kõik lauldud ega waled weel kõik waletatud.“

Ka nendel sõnadel oli okas küljes, Aino ja Kulno tundsiwad seda.

„Rääkige jah midagi“, palus neiu.

„Ma wõiksin ehk oma unenäo ära jutustada“, ütles Kulno.

„Tubli“, wastasiwad kaks häält.

„Aga ta pole täielik.“

„Pole wiga, waleta puudu osa juurde“,
wastas Muhem.

Aino seadis ennast toolil paremini istuma, Kulno laskis ennast sohwa nurka poolküljeli, kuna Muhem küünarnukid põlwede pääle toetas ja põrandale wahtis. Tume widewik puges pikkamisi nurkadest lagedale, asus istujate wahele ja laskis neid weel waewalt üksteise nägusid näha.

„Aga see on lühike, sellest ei saa kuigi kauaks“, ütles Kulno.

„Ükskõik“, wastas neiu. Ta tahtis, et noormees midagi räägiks ja et tema teda wait olles kuulata ning tema kuju läbi widewiku silmitseda wõiks. Nägemata wõim woolas kusagilt wälja ja pani teda poolsuikuwasse olekusse. Ta arwas, et seesama wõim ka nooremehe liikmetesse, hingesse teed peab leidma ning säääl tundmusi, mõtteid ja kujusid sünnitama, millest ta rääkida wõib. Ka Muhemi kehasse kippus suigutaw roidunud olek asuma.

„Ükskord oli üks üliõpilane“, algas Kulno.

„Hakkab nõnda su unenägu pääle?“ küsis Muhem.

„Teda wõib ka teisiti pääle hakata“, wastas Kulno ja püüdis säääl juures neiule silmadesse waadata. Waewalt suutis ta seletada, et talle tumedast ruumist midagi wastu helkis.

„Ärge segage teda“, keelas neiu Muhemi küsimise pääle tähendades.

„Ükskord oli üks üliõpilane“, ütles Kulno uuesti. „Ta oli waene, siiski mitte waesem, kui tema kaaslased. Peaaegu mingisugusid raamatuid ei suutnud ta omale muretseda: task ei lubanud. . .“

„Siis oleks pidanud ta otseteed rahakoti poole pöörama“, püüdis Muhem wahele naljata. Ta näis aimawat, missuguses meeleolus Kulno praegu oli ja tal tõusis tahtmine teda selles segada, teda millegagi eksitada, torkida. See ei pannud seda aga tähelegi ja jutustas edasi:

„Aga nälg raamatute järele oli suur. Kui ta neid kaupluste akende pääl wäljapandult silmitses — ja seda tegi ta sagedasti, — tundis ta omal kurgus midagi üles poole kerkiwat, mida ta neelates alla tagasi pidi ajama. Niisamasugune tundmus asus talle ka siis rinda, kui ta paar päewa ilma lõunata oli pidanud mööda saatma ja kogemata kombel heledasti walgustatud worstipoe akna alla seisatama jäi. Mida wähem tal wõimalust oli raamatuid muretseda, seda rohkem hakkas ta nende järele nälga kannatama, neid armastama — unistawalt, kirdliselt. Oleks ta luuletaja olnud, siis oleks wõinud ta neile terwed

kogud salmisid kirjutada. Pühalikus, aupakuwas kauguses pidi ta oma unistuse objektidest seisma. Nii on esimene armastus, täis igatsust ja kättesaamatust. Ta oli kuulnud, et esimene armastus kauaks, kauaks jääda; isegi surses võida teda meelde tuletada, pooltardunud rinnas suuta ta tuksatust sünnitada — nii sügaw olla ta. Üliõpilane uskus seda, tahtis seda uskuda. Ta lootis, et armastus raamatute vastu niikaua saab kestma, kuni ta ülikooli lõpetab ja teenistusesse astub; siis tahtis ta oma hingeihasid täitma hakata, tahtis oma unistused realilmaks ümber muuta: raamatud kaupluste akende päält omale koju wiia. Nüüd leppis ta ainult nende vaatamisega ja nendest unistamisega.

Kord mõtles ta oma sünnipäewa õige suurel wiisil pühitseda. Wäljas oli pakane külm ja tuul mängis uulitsatel lumega. Üliõpilane pani palitu selga, tõmbas selle krae ülesse ja läks wälja. Ta mõtles omale seeläbi kõige suuremat rõõmu sünnitada, et ta kõikide raamatukaupluste aknatagused läbi käib ja pilgu uute raamatute pääle heidab. Juba selle palja mõtte juures hakkas ta süda kiiremalt tuksuma, weri kärmemini jooksma. Kui ta juba mitmed aknatagused läbi oli käinud ja ühe suurema raamatukaupluse juures seisatas,

küsis temalt korraga paks lihawa näoga herra, kes teda mõni aeg oli silmitsenud :

„Noormees, kas Te väga raamatuid armastate?“

See tuli üliõpilasele täiesti ootamata ja ta tundis, kudas tal weri näosse tõusis, nagu peaks ta ära punastama. Mis pidi ta tegema? Pidi ta otsekoheselt oma südame päält kõik ära rääkima? Ehk tahab see paks mees teda aidata? Aga tal tekkis õudne, wastik tundmus rinda, kui ta selle pääle mõtles, et ta oma pühamad tundmused esimesele wastutulejale wälja pidi lobisema. Oleks see wastutuleja kõigewähemalt noor ja naesterahwas olnud, siis oleks ta ehk seda ennem teinud. Noorus saab noorusest aru ja naesterahwas mõistab meesterahwast sagedasti paremini kui ta ise. Kui üliõpilane nõnda oma mõtetega ametis oli, tähendas paks herra :

„Te wõite ometi öelda, kas Te raamatuid armastate wõi mitte, ma wõiks Teile ehk nende soetamises abiks olla, mul on see wõimalik.“

Kiusatus oli kole suur! Üliõpilane tundis, kudas ta närwid wärisema löiwad, soe hoog rinnast läbi käis. Aga kui ta paksu herra külma näo ja ainult pilklikus uudishimus hiilgawate silmade pääle waatas ning oma õrnu unistusi, oma esimese armastuse joowastawaid pette-

kujutusi meelde tuletas, siis püüdis ta võimalikult hooletu ja pilkawa naeratusega wastata :

„Oh ei! Mis Teil mõttesse tuleb! Mina peaks armastama? Kes seda ütleb?“

Nende sõnade juures löiwad tal omal silmad kirjuks, kõrwad hakkasiwad kohisema ja edasi tormas ta — uue raamatukaupluse poole, kus ta segamatalt lootis oma unistuste juures wiibida. Südames tundus rõõmus tuksatus, et ta kiusatusele oli suutnud wastu panna, et ta oma pühadusi esimese wastutuleja ees laiali polnud laotanud. Oma sünnipäewa saatis ta aga tõepoolest suurepäraliselt mööda. Niisugust sisurikast päewa polnud tal weel kunagi elus olnud. Kodus jõi ta niipalju kuuma theed kui süda wastu wõttis ja sõi määramata arwu wesikringlid ära, kuna ta harilikult neid omale jao pärast wõis lubada. Siis unistas ta nähtud raamatutest ja kujutas omale ette, kudas nad ükskord tema toas riiulil saawad puhkama, kust ta nad üksteise järele oma ette laua pääle wõtab ja loeb, loeb...

Aastad läksiwad unistuses mööda. Üliõpilane jooksis mööda linna ümber ja otsis ühe tuttawa juurest ühe, teise juurest teise tarwliku raamatu ülesse, et eksami wastu walmistada. Ta lõpetas ülikooli ja astus elusse.

Igapäewane elu oma tegewuse ja rähklemisega sundis teda nooruse unistusi unustama. Ta wõitis omale seltskondlise seisukorra, astus abielusse, pidas rahwale hariduse üle õpetlikka kõnesid, kirjutas ajalehtedes teadusehimu äratawaid kirjatükkisid, oli oma kaaskodanikkudele ja armsale isamaale kasulik ning läks aast' aastalt — paksemaks. Esimene armastus oli aga jäädawalt ununenud. Kuid ta süda oli rahul ja magada wõis ta hästi, kui aga ase küllalt pehme oli. Et korraliku söögiisu eest muretseda, käis ta igapäew jalutamas. Kui ta nõnda ühel pakasel talwe-õhtul, soe kasukas seljas, suure raamatukaupluse akna all seistas, nägi ta kulunud palitus üliõpilast, kes suure hoolega raamatuid silmitses, nende päälkirjasid luges. Meie endisel üliõpilasel tõusis korraga tahtmine nooremehe käest midagi küsida, temaga juttu teha, sest ka nooruselt wõib ju midagi õppida, nagu ta pilkawalt iseeneses mõtles. Ja enesele ootamata kõlas ta suust:

„Wabandage, noormees, kas Te wäga raamatuid armastate?“

Noormees waatas pool häbeliku pilguga küsijale silma. Nagu wälk lõi sellel midagi pääst läbi. Need oliwad noorepõlwe kauged unistused, unustamata esimene armastus. En-

dine üliõpilane tahtis noorelt mehelt midagi andeks paluda, see põgenes aga hirmunult tema eest ära. Ta tahtis oma endiseid ilusaid unistusi teoks tegema hakata, kuid sel silmapilgul ärkas ta ülesse. Ainult märjad silmad rääkisiwad olnud unenäost.“

Kulno waikis. Ta hääli oli lõpuks soojalt, kahetsewalt ja kurwalt kõlanud.

Ka teised ei rääkinud sõnagi. Muhemi rind kiskus walusalt kokku. Aino hinges ärkas midagi arusaamatat ja imelikku elule. Natukese waikimise järele küsis ta :

„Ma ei saa aru, kelle silmad oliwad märjad?“

„Üliõpilase silmad“, wastas Kulno.

„Aga kes ärkas siis ülesse?“ küsis Muhem.

„Muidugi mõista üliõpilane“, seletas Kulno.

„Ja sina?“ küsis Muhem jällegi.

„Jah, aga mis tegite Teie?“ küsis ka Aino.

„Mina... mina magasin rahulikult edasi“, ütles Kulno.

„Mitte midagi ei saa ma aru“, pahandas neiu, kuid sellest pahandamisest kostis hoopis muud wälja : tung millegi järele wärises neiu hääles. Muhem ei tundnud seda wärinat, temale oli see wõõras.

„Asi on siiski väga lihtne“, seletas Kulno.
„Mina nägin seda unes, et üliõpilane niisuguse unenäo nägi.“

Muhem naeris.

„Ärge naerge“, palus Aino Muhemit ja pööras siis Kulno poole :

„Siis tähendab — üliõpilasega ei sündinud mitte nõnda, waid ta nägi seda ainult unes?“

„Nojah, saage ometi aru : see üliõpilane, keda mina unes nägin, nägi unes, et temaga nõnda juhtus, ja see unes nähtud üliõpilane oli oma unenäost nõnda liigutatud, et ta märke silmadega enne üles ärkas, kui ta omale nooruses unistatud raamatud osta wõis“, seletas Kulno.

Muhem naeris jällegi.

„Ja raamatud jäiwadki ostmata?“ päris Aino.

Nüüd hakkas ka Kulno naerma ja wastas :

„Ostmata jäiwad jah, ta ärkas ju enne ülesse.“

„Waasekene, mul on tast kahju“, rääkis Aino õrnalt. „Tema unistused ei läinud ialgi täide.“

„Terwe konks seisab selles — ta oleks pidanud edasi magama“, tähendas Muhem asjalikult. Kulno hakkas naerma. Ta häälest kostis kerge äritus, kui ta naljatades ütles :

„Tähendab: minu üliõpilane oli liig kerge unega.“

„Ja Te wõite naerda?“ hüüdis Aino.

„Ma häbenen ju nutta“, wastas Kulno.

„Pimedas ei näe seda keegi“, wastas Aino.

„Teie tunnete seda.“

„Ma ei räägi seda kellegile.“

„Nutke, nutke, Jerusalemma tütreid ja pojaid“, ütles Muhem pühalikul toonil, „ja ärge kartke mitte, sest waata pimedus on suur ja udu on paks ning teie pisaraid ei näe keegi.“

„Teie olete täna väljakannatamatad“, rääkis Aino.

„See tuleb pimedusest“, tähendas Kulno.

„Kas ma ei pane mitte lampi põlema?“

„Minu pärast mitte“, wastas Muhem.

„Ei ole waja“, ütles Aino.

Pimedas tundsiwad noored inimesed, kudas nägemata käsi peenikest wõrku kodus ja seda nende ümber koomale wedas. Kus jääb ta küll peatama?

Kui nad aga pärast üheskoos wälja läksiwad, ei olnud laternatulede walgusel enam midagi tunda. Wõrk ühes kuduwa käega oli nähtawasti jäljetult kadunud.

5.

Viimased päewad oliwad Karl Raismikule väga rasked. Isegi ettelugemistel polnud ta käinud ja kuigi ta läks, siis polnud sellest mingisugust kasu: kõrwad kuulsiwad professori häält, aga silmad wahtisiwad tardunult tühja ruumi, kuna mõtted kusagil mujal wiibisiwad ja wahetpidamata töötasiwad. Aga ometi oli Raismik eeskujulik üliõpilane. Raske elutee oli talle püsiwust ja korralikku töötamist õpetanud. Ka oli tema majandusline seisukord niisugune, et ta wõimalikult ruttu ülikooli selja taha tahtis jätta. Ta oli küllalt juba kõiksuguste raskustega wõidelnud, enesele väga wähe lubanud; nüüd hakkas tema rinnas midagi liigutama, mis lootusest parema tulewiku, lahedama elu üle unistada tahtis. Kui ometi kord hinge saaks tagasi tõmmata!

Aga need wiimaste päewade sündmused! Need tegiwad Raismiku pää kirjuks, hinge

segaseks. Aino oli tema wastu ju lahkem olnud ja rohkem naernud, kui kunagi enne. Kuid tema sõnad — need puurisiwad pikkamisi walusaid aukusid hingesse. Kui ta sellest kõigest ometi aru wõiks saada! Oli neil sõnadel üleüldse mingisugune tagamõte wõi oliwad nad muidu kergemeelsuses ja naljatades räägitud, kuna tema asjata nende kallal oma pääd murrab? Kas hakkas ehk Aino nüüd seda täide saatma, millest ta metsas oli kõnenenud? Tahtis ta temaga kui lapsega mängima hakata, temalt meelekindluse, waimujõu ja enesewäärtuse rööwida ning siis teda oma eeslikarja hulka saata? Raismikule näis, nagu peaks ta asjast nõnda aru saama. Kuid see ei pidanud sündima. Ennast alandada lasta ei tahtnud ta milgil kombel. Ta pidi nõnda üles astuma, et ta enese wastu lugupidamist ei kaota, tulgu see maksma mis tahes. Nii tagasihoidlik kui ta ka oli, aga oma wäärtust arwas ta tundwat. Ärakäidud teest, tehtud tööst hoowas see tundmus talle rinda. Aga kui raske oli sagedasti oma kõrgele seisukohale jääda! Tundmused pidasiwad mõistusega selles asjas alalist sõda. Ja nende sõjariistad oliwad nii mõjuwad. Ajuti näis, nagu poleks mõistust enam olemaski, nagu oleks ta oma nooled juba kõik wastase pihta ära lasknud, wibu padri-

kusse wisanud ja ise paku jooksnud. Nüüd wahib ta kusagil paksu põõsa taga lömitades ja wäriseb tundmuste rüüstawa sõjakäigu ees. Niisugused rasked silmapilgud aga ei olnud tänini kaua kestnud. Mõistus tuli peagi oma peiduurkast wälja ja siis ütles Raismik jällegi :

„Mina olen mina ! Mina olen mina ise ! Ma olen see, milleks ma ise ennast olen teinud ! Keegi ei tohi minusse puutada. Ma ei luba ennast ümber teha, sest see ei meeldi mulle !“

Kuid ka niisugused kindlad silmapilgud ei kestnud kaua. Nii mõnigi alus, mida Raismik, wääratamatalt arwas üles seadnud olewat, löi kõikuma, omandas teise kuju. Mõnikord otsustas ta iseeneses, et ta Aino ja tema sõnade pääle enam ei mõtle, tööd tegema hakkab ja ootama jääb, mis terwest asjast wälja tuleb.

„Olen enne üksi läbi saanud, siis saan ka edaspidi“, sõnas ta niisugusel korral.

Seitsamast kahetses ta aga, miks ta terve loo niikaugale oli wiinud. Miks ei teinud ta asjale juba waremalt lõppu ! Aga nüüd kerkis terve rida silmapilkusid ülesse, mida waadeldes Raismik kõik oma arutused ja kahetsused ära unustas. Liig ilusad oliwad need silmapilgud, kui et nende kõrwal weel midagi muud oleks wõinud elutseda. Kõigele sellele järgnes aga

see, et Raismik endist wiisi Aino sõnade kallal arutas, neid kui mõistatusi üles arwata püüdis. Selleks otstarbeks astus ta nii mõnigi kord Hilda Maasika poole sisse. Wiimasel ajal kiskus teda iseäraline jõud siia. Aino sõnad oliwad seda jõudu suurendanud. Raismik arwas märkawat, et Hilda tema seisukorda mõistab ja temale kaasa tunneb. Kord korralt kaswas usaldus tema wastu ikka suuremaks. See oli tung inimese järele, kellega kõigest rääkida wõiks, mis rõõmu sünnitab ja haiget teeb, iseäranis wiimasest. Ainoga ei saanud Raismik enam nõnda rääkida. See armastas ennem naerda ja naljatada. Pääle selle ei olnud ju ühtegi inimest, kes Ainole lähemal oleks seisnud kui Hilda. Raismik kuulis aeg-ajalt ühe wõi teise sõna Aino kohta ja see oli nii hää. Ka oli Raismikule Hilda elulugu, tema praegune kirjade lugemine Aino läbi tuttawa. Ta teadis, et see waikne, tagasihoidlik kuiwetanud näoga naesterahwas nii palju läbi kannatanud on. Niisugust inimest pidas ta aga teiste walude mõistmiseks, nendest arusaamiseks kõigekohasemaks. Ja kui Raismiku rinnas haiget tegi, siis tõmbas teda iseäralik jõud Maasika poole. Isegi see juba rahustas teda, kui ta selle tõsise, poolkurwa näo pääle mõni aeg waadata wõis.

Nende mõistatuste seletuste juures aga, mille kallal Raismik oma pääd murdis, wõis Hilda waewalt abiks olla. Küll oli ta wahekord Ainoga jällegi lahkeks muutunud, aga tekkinud tumedus ei tahtnud kudagi kaduda. Nad lobisesiwad üheskoos, oliwad nähtawasti awalikud, aga siiski paistis Aino juures midagi silma, millest Hilda aru ei saanud. Tema sõbranna ei olnud endine lahtilöödud raamat, millest kõike lugeda wõib, mis sa aga tahad. Aga Hilda ihkas selle järele. Sellepärast otsis ka tema inimest, kes talle selguse kättemuretsemises abiks wõiks olla. Seda abi lootis ta kõige paremini Raismikult, sest wiimased nähtused oliwad talle päewaselgeks teinud, mis selle nooremehega sündis. Niisugune peaks aga oma unistuse-objekti silmas pidama, teda tundma. Nii oliwad Hildal kui ka Karlil wastastikused põhjused, mis neid lähenema sundisiwad. Kumbki aga ei tahtnud, ei usaldanud tänini esimest otsustawat sammu astuda. Mõlemad ootasiwad parajamat, tarwilikumat silmapilku.

Wiimaks jõudis Raismik otsusele, et ta enam niisuguses tumeduses elada ei wõi. Ta pidi teada saama, missuguseks Aino wahekord Kulnoga on muutunud ja mis temal enesel Aino poolt loota on. Ta otsustas kõige otse-

mat teed tarvitada — Aino enese poole pöörata. Selle mõtte juures pidi ta tahtmatalt naeratama. Miks ei olnud ta juba ammu selle pääle tulnud? Alles hiljuti oliwad nad kõiksugustest asjadest rääkida wõinud, metsas oli ta terwe oma südame paljastanud ja nüüd kardab ta! Aga Aino oli teiseks muutunud, tema hääl ja naer uue, wõõra kõla omandanud. Kui Karl temaga lähematest asjadest rääkima tahtis hakata, siis oli ühest ainsast wäikesest liigutusest wõi pilgust küll, et nooremehe rinnas õudset õhku lehwima panna ja tema wälja-ihkawaid sõnu keelele suretada. Seda ei tahtnud Karl enam sündida lasta. Kindlate mõtetega astus ta hommiku kella kümne ajal Aino juurde sisse, sest nüüd lootis ta teda tingimata kodust leidwat. Ta ei eksinud mitte: neiu wõttis teda hariliku lahke naeratusega wastu.

„Täna oled sa õige warane“, ütles ta kätt andes. Tema uuriw pilk pani nooremehe olekus kohe iseäralist kohmetust ja äritust tähele.

„Ma tahtsin sinuga tingimata kokku saada, sellepärast tulin nii wara. Aga ehk olen ma tüliks?“

„Ah ei, ükskõik, teha pole mul ju midagi iseäralikku.“

Nad waikisiwad.

„Kui sa tahad, siis wõiksid sa kohe sellega pääle hakata, mis sind nii wara siia ajas“, ütles neu natukese aja pärast, „praegu ei sega meid keegi, mamma on ka kodust ära.“ Selle juures pidas ta ikka weel noortmeest iseäraliselt silmas. See arwas sellest aru saawat ja ei suutnud tõuswat piinlikku tundmust tagasi tõrjuda.

„Sa mäletad weel, mis me metsas wiimati rääkisime?“ küsis Karl.

„Ja siis?“ küsis neu wastu. Tema hääl kõlas nooremehe kõrwus wõõralt.

„Sa tead ka seda, mis sa sel korral herra Kulnost rääkisid?“

„Tean.“

Nüüd aimas Aino juba ette, mis tulemas oli ja ta otsustas kord ometi kõik selgelt wälja öelda, iseäranis sellepärast, et tal Hilda sõnad meelde tuliwad, mis see Karlist oli rääkinud. Ja korraga näis talle, nagu oleks Hilda Karli kohta õigeid mõtteid awaldanud. Noormees, kellega ta nii palju üheskoos oli olnud, temaga juttu ajanud, teda tundma õppinud ja temaga sinasõbraks saanud, kippus talle wõõraks muutuma. Wõi oli tema juures kõik juba liig tuttaw?

„Nüüd tahaksin ma teada saada, kudas sinu ja tema wahekord praegu on?“ küsis Karl.

„See wõiks sind ehk wähe huwitada.“

„Selle wastu, see huwitab mind wäga.“

„Mispärast?“

„Sellega õpiksin ma ka oma seisukorda tundma.“

„Ah nii! Aga mis sul siis oma seisukorras mitte selge ei ole?“

„Selle wastu wõiks küsida: mis mul selge on?“

Aino jäi mõtlema. Siis ütles ta:

„Aga mis siis, kui ma oma ja Kulno wahekorrast rääkida ei taha?“

„Siis... noh, siis pole midagi teha“, wastas Karl ja tegi käega lootuseta liigutuse. „Ma küsin seda ju ainult sellepärast sinu käest, et sa ise sel korral mulle metsas ütlesid: minule wõida sa kõik ära rääkida.“

„Ütlesin ma seda?“ küsis neiu nagu imestades ehk ta küll wäga hästi mäletas, mis ta sel korral oli ütelnud.

„Jah ja sa rääkisid isegi nendest põhjustest, miks see nõnda on.“

„Noh, hää küll, ma wõin sulle öelda, et ma pääle seda mitu korda tema pool olen käinud. Suuremalt osalt on ta üksipäinis kodus olnud, ükskord trehwasin ma aga ka herra

Muhemit tema juures. Sel korral istusime meie kaua pimedas toas.“

„Pime tuba ja herra Muhem mind nii wäga ei huwita,“ püüdis Karl naljatada.

„Aga mis sind siis iseäranis huwitab? See, mis me räägime, teeme?“

Karl nokutas jaatawalt pääd.

„Sa nõuad õige palju“, sõnas neiu. „Me oleme paljust rääkinud, kes jõuab seda kõike meeles pidada! Kas me suudaksime seda meelde tuletada, millest meie kahekesi rääkinud oleme? Ma arwan — ei. Niisama on lugu ka Kulnoga, tema rääkimistest jääb weel palju vähem meelde. Ma ütlesin sulle juba siis, et me palju naerame. Nõnda on see ikkagi weel, ainult selle wahega, et nüüd mina tõsine olen ja tema naerab. Kord oli see wastuoksi.“

Wiimased sõnad ütlesiwad nooremehele palju, liigagi palju. See liigpaljus seisis selles, et sõnad ainult aimata laskiwad ja aimdus on teatud silmapilkudel kõige hirksam päälekaebaja ja piinaja. Kus peab aimdustele piiri panema?

Aino tundis et ta sõnad ja ütelused kuiwad, külmad oliwad. Hoopis teisiti oli ta mõne aja eest metsas rääkinud. Selle üürise aja jooksul oli tema juures nii palju muutunud, mida ta waremalt kudagi wõima-

likuks poleks pidanud. Selle tagajärjel ei wõinud ta endist wiisi rääkida. Ta ei uskunud enam seda, et Karl temast nõnda aru saab, nagu tema seda oleks tahtnud. Kas wõis üleüldse keegi nendest tundmustest aru saada, mis wahe ajal tema rinna pakitsusega oliwad paisuma ajanud? Tal ei tulnud ka seda meelde, et Karl tema wastu ometi sedasama tunda wõis, mis tema Kulno wastu tunneb.

Karl oli mõttes; ta otsis uusi sõnu, milledega oma aimdustele kuju, nendele piiri panna. Ja ta ei leidnud neid. Ialgi polnud tal aega olnud niisuguste asjadega tegemist teha. Kõik mõtted oliwad liig otsekohesed ja lihtsad; aga ta oleks tahtnud praegu teisiti olla. Ta oleks tahtnud ainult märgata anda ja Aino oleks juba teadnud, kudas ta wastama peab. Kui aga noormees asjata kohaseid sõnu oli meelde tuletanud, ütles ta wiimaks: „Sinu sõnadest saan ma wahe aru. Selle asemel ütle mulle otsekohe: tahad sa teda wäga?“

Näis, nagu oleks neiu ammuigi seda küsimist oodanud. Ta wastas nooremehele otsekoheselt silma waadates:

„Jah.“

„Üle kõige?“

„Üle kõige.“

„Aga tema sind?“

„Seda ma ei tea.“

„Ei tea?“

„Ei.“

„Aga kas tema seda teab, et sina teda nõnda tahad?“

„Ei tea.“

„Te pole siis üleüldse üksteisega sellest rääkinud?“

„Ei, mistarwis seda.“

Karl waatas umbusaldusega Aino pääle. Kas ta ka tema küsimiste pääle „mistarwis seda?“ wastata ei tahtnud? Ja tõepoolest — mistarwis oli ta need küsimised neiule ette pannud? Kas ei aimanud ta kõiki wastusid juba ilma selletagi? Ja Aino oli kõige selle juures endiseks, ainukeseks jäänud. Endist wiisi otsekohene, kawaluseta; needsamad sinised silmad, mis Kulnole taewa ja mere korraga meelde oliwad tuletanud; poolkangekaelsed juuksed oma lokkidega; peenike ja kui wedru-terras paendus keha; needsamad liigutused, naer, hää, millesse midagi waewalt tähelpandawat uut juurde oli tekkinud. Kõik oli endist wiisi. Ja kui ta nõnda Karli ees istus ja temale silma waatas, näis ta ikka kaugemale nihkuwat, pikkamisi, arusaamatalt. Warsti pole enam midagi näha, ainult silmad waatawad

weel. Ja kui Karl nendesse waatab, siis arwab ta tuttawat naeru häält kuulwat ja tal on, nagu tuleks see naer silmist, kuna tema ta oma pilkudega wastu wõtab.

„Tead sa nüüd kõik, mis sul waja on wõi tahad sa weel midagi küsida?“ ütles neiu, kui ta nooreltmehelt asjata sõnu oli oodanud.

„Ma ei tea weel kõike.“

„Mida mitte?“

„Selle pääle ei wõi sina wastust anda.“

„Aga ehk wõin ma sulle siiski kaudselt abiks olla?“

„Kes teab. . .“

Karl mõtles. Siis sõnas ta nagu iseeneses :

„Mis arwab küll tema?“

„Kes?“

„Kulno.“

„See on sulle wähe tähtjas.“

„Wõib olla, ka mitte. Ütle ometi, kui tema, näituseks, sind ei taha, mis sa siis teed?“

„Mitte midagi.“

„Lööd käega?“

„See tähendab — ma teen kõik, mis ma wõin, et ta mind tahaks.“

„Aga kui ta ikka ei taha?“

„Noh siis... siis...“

Aino tegi käega liigutuse. Siis küsis ta :

„Miks see sind nii huwitab?“

„Kas sa seda kõik unustanud oled, mis ma metsas rääkisin?“

„Ei, aga ma vastasin täna sulle küllalt selgesti.“

„Aga Delila!... Ja see kolmas!... Kui see ialgi poleks tulnud, siis oleks wõinud lugu hoopis teisiti olla. Nõnda ütlesid sa seekord. Kui tema sind ei taha, siis ei ole ju kolmat ja Delila wõib Simsoni kinni siduda.“

„Ah jumalukene! Aga kui Delila enam ei taha siduda?“

„Kas ka siis mitte, kui tal kedagi teist siduda pole?“

„Tal on ju, ainult ta ei tea, kas ta teda siduda suudab. Aga see püüdmine! Oled sa ialgi seda püüdmist tundnud?“

„Ja kudas weel!“

„Noh, siis tead sa ju kõik.“

„Siis ei ole mingisugust lootust?“

„Mitte mingisugust! Metsas rääkisin ma mõndagi, aga nüüd tunnen ma, et ma praegu waletaks, kui ma neid sõnu korrata tahaksin. See on möödas ja wististi jäädawalt.“

„Ka siis, kui sa seda teist siduda ei suuda?“

„Ka siis.“

„Nii wajutad sa siis mulle eesli märgi otsa ette ja saadad mind oma karja hulka.“

Nooremehe häälest kostis kurbtus ja ka etteheide. See puutus neiu walusasti.

„Karl!“ hüüdis ta. „Mispärast tuletad sa seda meelde! Ma ütlesin sulle juba sel korral, mis ma sinust arwan. Mis wõin ma sinna parata, kui ma teisiti olla ei suuda, ei saa. Wõi tahad ka sina teiste wiisil, kelledele ma wastu minna ei wõinud, mind süüdistama hakata? Seda poleks ma sinust mitte uskunud. Sa peaks mind paremini tundma. Wõi olen ma sinu wastu ialgi ülekohtune olnud? Wiimase ajal olen ma sinuga rääkides mõnikord tumedaid sõnu tarwitanud. Kui need ehk sulle walu on sünnitanud, siis olen ma walmis seda sinu käest andeks paluma. . .“

Wiimased sõnad mõjusiwad nooremehe pääle walusasti, kuid ka hästi. Aino kuju kerkis endise selgusega ja pühadusega tema ette. Ja kui ta tema silmadesse waatas, milles waluhelk läikis, siis puudus wähe, et noormees enesewalitsust ei kaotanud. Ta oleks tahtnud neiuale midagi lihtsat ja hääd wastata, ta oleks tahtnud talle öelda, et ta talle puutumata pühadus on. Aga ta otsis asjata kohaseid sõnu.

„Ma ei taha, et sa minust halwasti peaksid mõtlema. Me oleme hulk aega üheskoos mõõda saatnud ja ma saan wististi alati hääl meelel nende päewade pääle tagasi mõtlema.

Kui sina minu pärast kannatama peaksid, siis mõtle ometi, et mina selles süüdi pole. Tahad sa nõnda mõtelda? Võid sa seda? Ma sooviksin seda nii väga. Kui sa võid, siis anna mulle selle pääle oma käsi.“

Aino tõusis toolilt ülesse ja astus Karli juurde. Ka see tõusis püsti ja sirutas oma käe neiuile wastu.

„Ja kõvasti pead sa mu kätt pigistama, nagu ennemalt, kus ma sagedasti karjatama pidin.“

Karl tegi seda.

„Waat' nii“, ütles neiu. „Ja nüüd oleme jälle endised.“

Aga ta tundis, et nendes sõnades kibe pilkamine peitus. Kudas oleks wõinud nad weel endised olla, kui nad mõlemad muutunud oliwad? Ennemalt ei olnud neil minewikku, aga selle eest oli neil olewik ja nii mõnigi pilk lendas wargsi tulewikusse. Nüüd oli tulewik olemataks tehtud, ka olewikust ei tahtnud nad enam midagi teada, jäi järele ainult minewik. See aga armastab eraldust, üksiklust.

„Mistarwis me endid petame“, wastas noormees selle pääle kurwalt. „Mis olnud, seda ei saa enam olewaks teha.“

Ja hambaid ning huuli kõvasti kokku litsudes lahkus ta warsti. Ta kartis, et ta jõud enam kaua wastu ei suuda pidada, sellepärast tahtis ta ära siit.

Aino waatas talle aknast järele ja talle näis, nagu oleks mineja õlad madalamaks wajunud, kõik lõdwemaks ja weel raskemaks muutnud. Uulitsa nurgal pööras ta weel kord ümber ja waatas akna poole, kus all neiu seisis. See tahtis tundmuste tõusul akent lahti teha, kuid enne oli noormehe kuju majanurga warju kadunud. Aino wahtis kaua aknast uulitsale ja mõtles. Südames oli tal raske. Mitte esimene noormees polnud tal sel kombel ära saata. Aga weel ükski polnud talle nii lähedaseks saanud ja sellepärast polnud tal ühestki nõnda kahju kui temast. Ja nüüd soowis ta, et ta teda tagasi wõiks kutsuda ja talle õelda, et ta temaga ainult halba nalja on heitnud, et ta teda tundma on tahtnud õppida.

Aga säälsamas kerkisiwad kaks musta silma ta ette ja ta nägi kehakuju, mis küll nii tugew ei olnud kui Karli oma, mis aga paenduwusest ja wastupidawusest näis jutustawat. Ja talle tuli meelde, et need paenduwad liikmed selleks küllalt tugewad on, et nad teda tundmustehool kas wõi hingetuks suudawad pigistada. Ja ta hää, sõnad! Need awawad uue, tänini tundmata luuleilma, millest kudagi lahkuda ei taha, kuigi säääl õitswatel roosidel nii palju terawaid okkaid küljes oleks.

6.

Aino meel oli täna raske. Karli lahkumine oli sügawad jäljed järele jätnud, sügawamad kui neiu seda ette oli aimanud. Ta tahtis, et see lahkumine teisiti oleks tulnud. Niipea kui ema koju tuli, läks Aino kohe wälja. Tal oli tung wärske õhu ja lahutuse järele. Ehk ta küll mingisuguse kindla sihiga uulitsale ei astunud, siiski wiisiwad jalad ta otseteel üliõpilase Kulno korteri poole. Kui ta selle ukse pääle koputas, küsis seest poolt nooremehe hääl:

„Kes säääl on?“

„Tehke lahti“, wastas neiu.

„Ah Teie olete! Aga ma ei wõi Teid praegu wastu wõtta.“

„Mispärast?“

„Nii, lihtsalt ei wõi: ma pole riides.“

„Häbenete mind nii wäga?“

„Oh ei! Aga ma mõtlen, et Teie mind häbenete, kui ma küll nobel ei ole“, wastas üliõpilane naerdes.

„Mistarwis muretsete Teie minu eest“, wastas neiu, „küll mina juba oma häbiga toime saan.“

„Noh, siis olgu! Sündku Teie tahtmine.“
Selle pääle keerati uks lahti.

„Häbi, häbi, häbi!“ rääkis neiu. „Lõuna-päike wahib jaba aknast sisse — ah, wabandage, Teie aknast ei wahi ju ühtegi päikest sisse...“

„Minu aknast wahiwad päiksed mõnikord ainult wälja“, naeris Kulno.

„Ja Teie pole weel korralikult riides“ rääkis neiu edasi, ilma et ta üliõpilase sõnu tähele oleks pannud.

Noormees jäi neiu ette seisma ja surus käed taskusse. Lõug tuletas tal kõrre põldu meelde, kus pääl sügisesed tuuled winguwad wõi mille üle waiksete ilmadega, sügise päikse haledate pilkude saatel, ämblikud oma siidilaewades purjutawad. Maniskit kaelas ei olnud, selle asemel oli kuue krae üles tõstetud. Kui noormees ja neiu nõnda natuke aega üksteise ees oliwad seisnud, ütles wiimane:

„Mis Te weel ootate? Pange ennast reisi walmis, lähme wälja.“

Tema silmis läikis iseärelik wärisew helk, kuid ta oli kerge, waewalt arusaadaw. Noormees mõistis seda.

„Ma pean Teile enne midagi ütleva.“

„Noh, siis ütlege ruttu“, rääkis neiu kärsitud liigutust tehes.

„Aga pange tähele; see on väga tähtjas.“
Ja nüüd tegi üliõpilane silmadega ja huultega liigutuse, mis sõnade asemel midagi ütleva pidi.

„Ah, ärge lobisege, pange kärmesti rii-
desse“, wastas neiu endist wiisi kärsitult.

„Aga ma pole ju midagi veel ütelnud“,
wastas noormees suure tõsidusega.

Aino aga hakkas naerma ja pööras näo
kõrwale.

„Ma tahaksin näha, kas Te nõnda julgete“,
rääkis Kulno, „kui ma mitte kui korralik noor-
mees Teile ees ei seisa. Ja nüüd — päise
päewa ajal, olgugi et päike aknast sisse ei
wahi. Üksainus kordki! Ja lahtiste silmadega!
Te peate otsekohe mulle silma vaatama ja
siiski julgema. Nooh! Teile ei julge? Siis ei
taha ma Teid enam ialgi. Teile julgete ju
ainult mu riietele, mu maniskile ja mu sinisele
lipsule läheneda, kui Te aga mind ennast
natuke rohkem näete, siis häbenete, kardate.
Ma olen ju Teile ainult hirmutis. Aga nõnda

muutute ka Teie minule hirmutiseks. Kas kuulete? Ja nüüd ei kuule Teie ka enam. Mis pean ma Teiega pääle hakkama? Pean ma ootama? Ma ootan ju! Ja Teie tulete, Te julgete tulla, eks?“

Noormees astus neiule lähemale, kes naeratades põrandale wahtis, ja rääkis edasi:

„Noh, waadake, mina tegin juba ühe sammu, kas Teie siis sugugi mulle wastu tulla ei taha? Kui halb Teie...“

Enne kui aga noormees oma lauset lõpetada sai, wiskasiwad kaks kätt ennast ümber tema kaela ja huuled sundisiwad tema suud waikima.

„Mispärast räägite Teie nõnda, kui Te isegi oma sõnu ei usu“, sosistas neiu natukese aja pärast.

„Aga Te silmad oliwad kinni“, wastas noormees naljatades, etteheitlikult.

„Ja teraw olete Teie“, sosistas neiu edasi.

„Minu lõug on ainult teraw wõi olen ma ise ka?“

„Te ise olete weel terawam.“

„Siis suudlege terawus ära, kuid seda wõib ainult lahtiste silmadega teha.“

„Ei saa ju! Te pigistate nii kõwasti, seda wõib ainult kinniste silmadega wälja kannatada.“

„Ma kardan, et Te muidu ära lähete. Kõik on läinud ja nähtawasti — jäädawalt.“

„Miks lasksite neid minna? Miks ei hoidnud Teie neid kinni? Teil on ju selleks niipalju jõudu.“

„See'p see ongi, et ma lasksin neid minna. See kurwastabki mind kõige rohkem. Päewad kaowad ja lõdwaks muutuwad käed nende hoidmiseks. Ja ma kardan seda lõtwust ning mida suurem see kartus on, seda kõwemini tahaksin ma pigistada.“

„Ja mina pigistan seda kindlamalt silmad kinni, et ka kõige peenem pisar säält wälja ei pääse.“

„Teie hää, hää, miks nii kurwalt?“

„Teie olete ju täna kurb?“

„Ma olen ikka kurb.“

„Ja naerate?“

„Tõsised inimesed on alati naernud.“

„Siis oleme meie praegu aga wäga wähe tõsised.“

Noormees naeratas. Talle meeldis see ütetus.

„Teil on täitsa õigus“, wastas ta: „sellepärast weel üks kord, weel üks kord — *in finitum*... Soo, nõnda. Ja nüüd, kui me tõsised inimesed tahame olla, siis lähme wälja.“

Neiu hakkas peegli ees, mis ta ilusa suu pikemaks wenitas ja huuled kõweraks wäänas, oma juukseid korraldama. Noormees pani omale maniskit kaela. Kui ta lipsu ette sidudes pilgu peeglisse heitis ja sääal neiu nägu tähele pani, ütles ta :

„Praegu jõudsin ma aga tähtsa tõeasja juurde.“

„See on?“

„Te meeldite mulle selles peeglis palju vähem kui ilmsi.“

Nad naersiwad.

Kui nad wälja hakkasiwad minema, pööras neiu naeratades nooremehe poole ja küsis :

„Ega mu näost midagi näha pole?“

„Pidage, näidake siia“, wastas noormees. Ta wöttis neiu pää oma käte wahele ja waatas talle otsekohe silma. See laskis seda wastupanematalt sündida, kuna tema silmad unistawa läike omandasiwad.

„Jah on, nõnda ei wõi me minna“, rääkis noormees hirmunud häälega. „Teie paled õhetawad liig palju, seda peab vähemaks tegema.“

Ja ta suudles neiot palgede pääle.

„Ning Teie huuled on kole punased“, rääkis ta edasi, „ka see ei wõi nõnda jääda.“

Neiu hakkas naerma ja noormees suudles teda nõnda.

„Soo, nüüd on kõik korras, ainult juuksed ajasin ma natuke sassi. Aga päris korras pole need Teil ju ialgi.“

Aino vastas talle pilgu ja naeratusega.

Nad läksivad linnast välja. Ilm oli waikne ja päiksepaistne. Puudest oliwad lehed juba kõik maha langenud. Mõni ainus üksik lipendas weel kõrgel ladwatipul ja näis „Üksinda, üksinda...“ laulwat. Aga keegi ei kuulnud seda. Ainult päikese pilk oli niisugune, nagu oleks säält keegi õrn käsi alles hiljuti pisara ära pühkinud. Kui jalutajad puude alt läbi läksiwad, siis kahisesiwad mahalangenud lehed, nagu tahaksiwad nad küsida: „On see tali, kes meid tallab?“ Aga ei, need oliwad jalad, mis kewadet kandsiwad. Pääsukesed laulsiwad, lõokesed lõõritasiwad ja ööpikud laksutasiwad — südames. Ja välja ihkasiwad need hääled säält wastase kõrwu, et nad hinges wastukõla leiaksiwad. Ja need hääled sünnitasiwad tundmusi, tekitasiwad mõtteid — lõp-mata. Iga asi oli huwitaw, andis jutuwainet.

Noormees wõttis midagi maast ja pani omale rinda.

„Mis see on?“ küsis neiu.

„Raudrohi.“

„Lõhnab ta?“ Ja neiu nuusutas nooremehe rinnas olewat rohtu.

„Noh, mis on?“

„Halb lõhn, niisugust ei paneks ma omale ialgi rinda.“

„See lõhn on pääwalu vastu hää.“

„Ainult pääwalu vastu?“

„Ja ka südamewalule, mis naestest tuleb, ei teha ta halba.“

„Kust Te seda teate?“

„Üks eit ütles, kui ma alles wäike olin.“

„Aga kui noored neiud südamewalu teewad?“ küsis Aino naerdes.

„Ükskõik! Noored neiud on wäljaarene-mata naesed. Nendest saadud walu wõida uskuda, neid endid aga mitte.“

„Aga kui mehed walu teewad?“

„Mehed pole mulle ialgi walu teinud“, wastas Kulno ja tegi tõsise näo.

„See oli rumal eit, kes nõnda rääkis.“

„Kes teab, aga ta oli palju uskunud, palju armastanud ja palju kannatanud.“

„Siis oleks pidanud ta mehi paremini tundma kui naisi.“

„Ta tundis ka, sellepärast arwas ta, et naesed mehi weel wähem uskuda wõiwad kui mehed naisi.“

„Aga ehk tundis ta ainult wanu mehi ja naisi?“

„Wististi küll, sest tema polnud uutest naestest veel midagi kuulnud“, rääkis üliõpilane iseäralise häälekõlaga.

Neiu mõistis teda ja vastas :

„Aga wõiwad ju uued naesed tõusta.“

„Selleks on ka uusi mehi tarwis.“

„Meie, naesed, loome uued mehed.“

„Millest?“

„Mullast ja puhume neile elawat õhku ninasse.“

Nad naersiwad.

Natukese aja pärast ütles Aino :

„Kui üksteist uskuda ei wõi, siis on ju igawene sõda.“

„Nõnda peabki see olema : wõimalikult palju sõjariistade kõlinat ja seda kõik rahu-aate pärast. Me sõdime selleks, et ükskord rahu saada.“

„Siis peaks ka meie wahel sõda olema?“

„Ta on ju ! Riiukinda wiskasin ma juba esimese naeratusesega Teile näosse ja Teie wõtsite ta lahke pilguga wastu.“

„Aga kas meie ka rahuni läbi jõuame raiuda?“

„Seda ma ei tea, peab ära ootama.“

Nad waatasiwad üksteisele silma ja hakkasiwad jällegi naerma. Siis waikisiwad nad tükiks ajaks. Ja nüüd paniwad mõlemad tähele,

et waikida niisama hää ja huwitaw on kui rääkidagi. Igaüks jutustab nõnda iseenele ja laseb oma wastast niisugusid sõnu tarwitada, nagu see temale kõige rohkem meeldib. Kõige kallimad asjad lükatakse parajasse kaugusesse, et nad oma lähedusega silmi wirwendama ei paneks, ja nüüd waadeldakse neid. Rinnas pakitseb, hingest tahaks midagi wälja hoowata, aga sõnad puuduwad. Mõlemad tunnewad seda ja see on hää.

Neiu uppus täitsa oma unistusesse. Noor-mees lendas mõne aja pärast sellest nõiarin-gist wälja ja säält paistsiwad talle walkjad sinised silmad, weripunased huuled ning wal-gete juuste seest wälja wahtiwad helendawad kõrwad wastu.

7.

Karl Raismik oli kindlale otsusele jõudnud ja rinnas muutus vaiksemaks: ära pidi ta siit saama. Ja ta tegi kõik, mis ärasõitmise ettevalmistuseks vaja oli. Ta ei tahtnud enam neid tutvaid uulitsaid, majasid, paikasid näha. Liig palju tuletasiwad nad meelde. Ja seda kõike oli vaja unustada ehk kui mitte unustada, siis ometi nõnda teha, et need mälestused täiesti minewikuks muutuwad. Raismik otsustas kohe Moskwasse sõita, kuigi ta ümberkirjutamist ühest ülikoolist teise alles pooleaasta wahetusel toimetada tahtis. Nädala ajaga oli ta kõigega walmis, ilma et ta sellest kellegile oleks rääkinud, mis tal ees seisis. Enne ärasõitu tahtis ta ainult ühe inimesega minna jumalaga jätma: see oli Hilda Maasik. Ta lootis sellest jumalagajätmisest midagi, kuigi ta iseenele selgesti öelda ei osanud ega julgenud mis ta selle „midagi“ all mõistis. Tal

oli nagu salahirm siit lahkuda, ilma et tal mingisugust sidet järele oleks jäänud. Ta oleks tahtnud aegajalt mõnda teatust saada. Selleks arwaski ta enesele Hildat tarwis olewat. Pääle selle oli aga tal Hilda poole minnes weel midagi muud südame pääl, mille kohta ta eneses tähenduse tegi: „Eks näe.“ Niisugusel mee-olul astus ta Maasika juurde sisse. See tegi teda nähes suured silmad, sest Raismiku seisukord ei jäänud tema ees warjule.

„Nii kaua aja tagant ometi jälle kord“, ütles ta. „Kus Te selle aja olete olnud?“

„Toimetusi oli palju, ma sõidan ära.“

„Sõidate ära? Kui kauaks siis?“

„Ei tea, kui kauaks; igatahes kauemaks ajaks.“

„Kuhu tahate Teie sõita?“

„Moskwasse.“

„Moskwasse?! Nüüd, enne poolaasta lõppu?“

Imestus Hilda hääles kaswas ikka suu-remaks.

„Jah. Päälegi on see ükskõik. Pass on mul taskus, peatust mul selle poolest ei ole. Ettelugemistele pääsen ma säääl niisamati, ilma sisse kirjutamata, kui ma sinna üleüldse minna tahan. Aga waewalt leidub mull selleks aega.

Ma pean tunda nõutama, teenima peab, muidu ei saa läbi.“

„Aga siin oli Teil ju mõni tund ja elu on odavam.“

„Tundidest maksetakse siin liig vähe, ei tasu waewa ära“, vastas noormees silmi maha lüües, sest naesterahwa pilk püüdis teda läbi puurida.

„Selle poolaasta lõpuni oleksite wõinud ikkagi katsuda siin läbi ajada“, rääkis Hilda.

„Ei taha ! Himu on otsas.“

Noormees püüdis oma häälele külma kõla anda, kuid tahtmatalt wärises säält midagi neiu kõrwu, mis nagu wäljapääsemist igatses.

„Ja nüüd tulite minuga jumalaga jätma ?“

„Jah. Teie olete ainukene, kellele ma oma ärasõidust nõnda olen rääkinud, nagu ta tõepoolest on.“

„Nõnda, nagu ta tõepoolest on. . .“ kordas neiu mõttes, kes nooremehe sõnu nähtawasti sugugi ei uskunud. Mis wõis küll juhtunud olla ? Ja korraga tuli Hildale Aino meelde. Oli see ehk kõik tema pärast ? Ja missugune muu põhjus oleks wõinud Karlit sundida siit ära põgenema ? Korraga tõusis Hildal sügaw tung kõike teada saada. Ta tahtis noorelmehel näokatte eest maha tõmmata ja teda tema loomulikus olekus silmitseda. Selle näokatte taga

ei arwanud ta mitte ainult Karl Raismikku, waid ka Ainot peituwat. Kui ta selle näokatte taha suudaks pilku heita, siis mõistaks ta ehk jällegi oma noort sõbrannat täiesti, saaks temale kõige lähemaks, tema ainukeseks. Kui ta aga seda ei oska, ei suuda, siis muutub ta elu weel üksiklasemaks, ainult lapsed koolis jääwad talle järele. Karl sõidab ära, Aino on ta ees kui kinnipandud raamat, mida lugeda ei saa. Aga ta peab selle raamatu awama, ta peab teda lugeda saama, nagu waremalt, tal on ju nii tungiw tarwidus selle järele.

Niisuguste mõtete mõjul pööras ta nooremehe poole:

„Lubage, et ma Teile midagi otsekohe-
selt wälja ütlen.“ Ta hääl kõlas tõsiselt, soojalt ja kaastundwalt. „Ma tahaksin, et Te kõigest sellest teistwiisi räägiksite, loomulikumalt, õigemini. Teie olete ainuke noormees, kellega ma oma üksikluses sagedamalt kokku puutusin ja ma õppisin Teist lugu pidama, Teie saatus-
est osa wõtma. Niisugusel korral tõuseb aga tahtmine midagi otse südame päält ära öelda, ennast wabaks rääkida. Raske on nõnda! Ma mõistan ju Teid, saan Teist aru. Mu silmad ei ole pimedad ja kõrwad kurdid. Ma olen ise kannatanud, wõib olla, et ma sellepärast teis-
test kergemalt aru saan, nende saatus mu

südamele lähemal seisab. Ja nüüd korraga tulete Teie jumalaga jätma ja ütlete, et Te tunniandmise pärast nii järsku Moskwasse sõidate. Ega Te ometi ei taha, et ma seda uskuma peaks? Parem juba ärge rääkige midagi...“

Neiu hääl muutus kord korralt soojemaks. Säält kostis nagu haawatud lugupidamise-tunne ja tung südamlikkuse järele välja. Näis, nagu oleks ta juba ammu tahtnud neid sõnu Raismikule öelda ja nagu oleks ka see ammugi neid sõnu oodanud, piinliku waluga oodanud, et nendest joowastawat kergendust juua. Ta oli tänini enese üle kindla tahtmisega wõitu saanud ja ta lootis, et see ka edaspidi nii saab olema. Ainult ärasõitu waksalist kartis ta. Tühi ja õudne on säääl, mitte ainustki tuttawat. Ta on täitsa üksinda. Ja ka eespoolt paistab ainult üksiklus wastu. Nüüd, kus ta naesterahwast rääkima kuulis, kelle poole teda iseäraline jõud oli kiskunud, tõusis see eluline kõrbepilt uuesti talle silmade ette. Säääl kõrbes kõlas ainult tema ees seiswa naesterahwa hääl. See on ainuke elaw hing. Mine temale usaldusega wastu, siis pole sa enam täiesti üksinda.

Ja Raismik tundis, kudas tema sisemises ilmas midagi liikuma hakkab, kaswama lööb,

suureks ja tugewaks paisub, millele ta warsti enam wastu ei suuda panna, mis terwet tema olewust oma aila ähwardab matta. Nii kaua on jõudnud ta teda maha suruda, rinnakambrisse kokku rōhuda. Praegu ajab ta ennast aga ikka kõrgemale. Raismik tunneb, kudas ta mõõda rinda luupainajana üles poole hoowab, kaelas pakitseb, kurgus weeredes walu teeb. Ja nüüd purtskawad nad silmist wälja ning woolawad. Noormees aga langeb kummuli naesterahwa põlwede pääle ja nuuksub kui wäeti laps. Alles tüki aja pärast suudab ta enese üle wõitu saada. Naesterahwas, kes esiteks ootamatuses keeletuks muutub, silitab nõutalt nooremehe kangekaelseid juukseid ja sõnab ennast kogudes tasakesti :

„Läheb üle.“

Nendes sõnades kõlab nagu hell küsimine ja ka julgustaw trööst.

Aga uuesti pääseb torm lahti, mida nii kaua on wangistatud. Ta ei suuda küll midagi purustada, aga tugewa ja wisa nooremehe keha paneb ta kramplikult tuksuma.

„Waene mees, mis on nad küll teinud“, lausub Hilda.

Need sõnad annawad tormile ainult uut jõudu juurde.

„Nii ei wõi ju ometi mitte, Te olete suur ja tugew mees ja nutate kui wäike laps. Ja pisaraid on Teil! Waadake, mu põll on nendest täiesti märg“, räägib neiu nagu imestades ja etteheitwalt. Noormees istub juba endisel paigal sohwa pääl, kuid weel enam on ta kokku, kõssi wajunud. Pää on rinnale langenud, liikmed lõdwaks muutunud. Ta tõstab oma märjad silmad naesterahwa poole; nendes helgib praegu usaldus ja sellest on naesterahwal häämeel. Noormees tunneb, et algus juba tehtud on ja nüüd tahaks ta kõik ära öelda, mis rinda rõhub, sest see on ainuke kergendus, mida ta loota wõib. Korraga tuleb tal meelde, et see oligi see „midagi“, mille kohta ta esiteks poolkogemata „eks näe“ oli ütelnud.

Ja imelik, ta tunneb, et tal nüüd enam sõnadest puudu ei tule, kui ta rääkima hakkab. Ta on kaua walu külwanud ja see on kõige parem seeme, kui sõnad ja mõtted tõusma peawad.

„Teie ütlete, et ma nagu laps olen“, räägib Karl. „Tugewad mehed on sagedasti lapsed, ainult wähe on naisi, kes sellest aru saawad, ja needki mõned tarwitawad seda arusaamist kurjasti: nad teewad mehed hal-

wadeks lasteks, kellest nad ise peagi ära tüdi-
newad. Alles hiljuti, wiimastel päewadel sain
ma sellest aru. Ja nutta wõiwad nad, need
suured lapsed, kui neid häbi sellest tagasi ei
hoia! Naeste juures unustawad nad aga häbi
kõige rutemini: wististi tuleb neile siis ema
meelde. Meeste nähes ei tohi mees ialgi nutta,
sest siis hakatakse teda naoseks pidama. Naestel
on üks hää eesõigus: nad wõiwad alati ja
igalpool nutta ning ei pruugi sääl juures kedagi
häbeneda. . .“

Hilda kuulas mõnusa magususega noore-
mehe sõnu päält. Ja korraga tõusis tal taht-
mine, et see suur ja tugew mees tema poeg
oleks ja oma südamewalu temale kaebaks.
Tema aga oleks juba wana, palju wanem kui
praegu, juuksed oleksiwad juba hallid ja käed
wäriseksiwad. Nende wärisewate kätega annaks
ta oma tugewale noorele pojale uut jõudu,
julgust ja lootust elu pääle. Ta tahaks talle
trööstisõnu rääkides öelda: „Kannata ainult
täna wälja, homme on juba kergem. Kõik
läheb üle, miski ei ole jäädaw. Päälegi on
juba kõik enne olnud. See on ainult korda-
mine, koolipoisil ülesande uuesti läbiwõtmine.
Nüüd peaks aga see hõlpsam olema. Mina
ise õppisin seda kõike ükskord tundma, kas
siis sinul sellest sugugi kergem ei ole.“

„Oo see häbi, häbi häbi!“ räägib noor-
mees wahe pääl edasi. „Kui ometi seda nii
palju ei oleks, siis wõiks ehk kergemini läbi
saada. Häbi teiste, häbi iseene ees, häbi
oma sõnade, häbi oma tundmuste pärast. Ja
siis tuleb waikimine, tagasihoidmine, kuni
kõik sul üle jõu, üle pää kaswab. Ja siis
wiimaks langeb ta äkitselt puruks. Aastate
kaupa olen ma waikinud. Ma surusin hambad
kõwemini kokku, et säält ainustki sõna wälja
ei lipsataks. Mul oli selleks ju jõudu. Ja
sääll juures töötasin, töötasin ma, kas wõi ööd
ja päewad kokku. Mul oli eesmärk, oliwad
idealid. Wiimaks walgusiwad nad ühe paiga
pääle kokku, sulasiwad üheks. Ja see üks oli
kõik — terve ilm, terve tulewik, terve elu.
Te tunnete, teate teda ju. Waewalt suutsin
ma oma tulewikule, oma elule silma waadata,
mul näis nagu wõiksin ma niisugusel korral
olemataks muutuda. Mina kaon ära, kuid
minu elu, minu ilus ilm jääb järele. Aga mu
elu sammus minust mööda, ma wõin teda
weel ainult selja tagant silmitseda, tema
nägu on kõrwale pööratud. Tõsisele Jeho-
wale ei suuda Mooses nähtawasti ialgi palesse
waadata. . .“

Wiimase lause juures lehwis kuulaja
huultel kerge naeratus, kuna suunurkadesse

kahetsewa kibeduse jooned tekkisiwad. Ta waatas rääkija poole, et kas see ehk naljatada ei püüa, kuid selle nägu ja waade oli täitsa tõsine, kui ta edasi rääkis:

„Wõi kes teab, ehk ei kannata Jehowa palg Moosese waadet wälja... Oma kõige-paremad päewad olen ma mööda saatnud, ilma et ma iseennast tundma oleks õppinud. Ehk kudas wõibki iseennast tunda, kui teised sulle wõõrad on, kui sa kellegile pole lähenenud, kellegi südamesse, hingesse waadanud. Tema oli esimene, kellele ma lähenesin. Aga mu silmad oliwad nähtawasti wanaks, tõntsiks jäänud, olin ma ju nendega üle kolmekümne aasta kõiksugust puru wahtinud. Ma ei näinud seda, mis ma nägema oleks pidanud. Mis ma kõik omale ette kujutasin!.. Paari aasta pärast lõpetan ma ülikooli, astun teenistusesse, elan kokkuhoidlikult, maksan wõlad peagi ära ja siis... siis wõib natuke hinge tagasi tõmata. Oi! See saab wast silmapilk olema! Ja tema on minuga, ta aitab mul puhata, aitab seda wäsimust ära wõita, mis mu luudesse ja liikmetesse aastakümnete jooksul on pugenud. Ma ei teadnud küll iseenesel midagi iseäralikku olewat, mis ma temale oleksin wõinud pakkuda, kuid ma mõtlesin: Jõudu on mul ju ja tööd teha jaksan ma weel palju.

palju, kui aga tema minuga on. Ja hää peab tal minu juures olema. Ma olen ainult tema päralt — ihu ja hingega! Jah, aga kes wõi mis olen mina, et ta mind tahtma pidi? Wast on ehk mind töö ja puudus ära kurnanud, minult kõik wõtnud, mis midagi wäärt wõiks olla? Ja nüüd... mis ma siis nüüd pean tegema? Tulewikust unistada... ei wõi. Puhata wõin ma juba praegu, sest kellele peaksin ma weel töötama. Tema läheduses olles löi uus elu mu soontes tuksuma, andis tegewusele uue mõtte, nüüd on see kõik kadunud. Hakkab jällegi endine hall, läbi-paistmata ilm. Ma astun, astun ja ei tea, kuhu mu jalad mind wiivad... Siiski — siit ära, ära siit! See on ainuke abinõu!“

„Kas Teil ehk kaugel weel raskem ei ole?“ küsis Hilda kurwalt ja kaastundwalt.

„Ei, ma ei usu. Sää! hakkab uus rähklemine. Elu on suures linnas kallim, sissetulek puudub, tunda on raskem leida, sest ma olen wõõras. Laenuhallikad on ka kuiwaks willitud — tilkade kaupa. Nii hakkab endine elu. Ma janunen selle elu järele. Mul näib, nagu wõiksin ma temast seda leida, mida ma otsin ja mida ma kaotanud olen. Kõigewähemalt — üks walu waibutab teist.“

Karl tõusis püsti, pani käed kaela taha risti ja näis wenitades katsuwat kas ta liikmetes kõigeks selleks weel küllalt jõudu ja püsiwust on.

„Aga kas suudate ikka weel kõigele sellele wastu panna? Ehk rauged jõud?“ rääkis neiu.

„Ma ei usu seda. Nüüd tunnen ma korraga, et mul nagu kergem on, et jõud tagasi hakkab tulema. Waadake ometi mu käte, mu õlade ja piha pääle: siin on ju weel jõudu.“ Nende sõnade juures ajas ta oma tugewad käed neiu ees laiali ja tõmbas nad siis pää juurde kokku.

„Ja puudust kannatada, nälgida mõistan ma ka... Ainult mu pää, kui see wastu suudab pidada, kui ta mu kätetööd liig mustaks ei wärwi.“ Nüüd wõttis ta kahe käega oma pää ümbert kinni ja pigistas teda kõwasti, mis juures silmad külmalt ja osawõtmatalt tühjusesse wahtisiwad.

„Aga kas ei wõiks mina Teile abiks olla? Kui peaks juhtuma, et Te enam kudagi edasi ei saa, ma oleks rõõmus, kui ma Teie seisukorda wõiksin kergendada. Teie teate ju, et mul palju ei ole, kuid ma tarwitan ju weel vähem, ja sellepärast. . .“

Neiu ei ütelnud oma lauset terwelt wälja, aga Karl mõistis teda siiski täiesti. Talle tuli

selle juures meelde, kudas Hilda aastate kaupa oma wähesest sissetulekust ühe osa Bernhardile oli andnud, et see ülikooli wõiks lõpetada ja siis teda omale eluseltsiliseks wõtta. Aino teadis sellest rääkida, missugused unistused sel ajal Hilda rinda oliwad täitnud. Oma tulewasega juba noorest põlwest saadik eluraskusid jagada, temaga hingelikult kokku kaswada, teda kui üheks osaks eneses pidama hakata, mille walud sinu walud ja rõõmud sinu rõõmud on, — see pidi midagi suurt ja ilusat olema! Ja tõepoolest, ka praegu weel kandis Hilda neid tundmusi oma rinnas, olgugi et Bernhard pääle ülikooli lõpetamist kellegi teise omale wälja walis ja Hildale ainult selle lõbu lubas, et ta ilusate mälestuste ülesoendamiseks endiseid kirjasid lugeda wõis. Ja nüüd sirutas seesama naesterahwas ka temale oma toetawa käe wastu, nii nõrk kui see ka oli. Nooremehe rinnas hakkas jällegi midagi liikuma ja tema pääs löi tumedaks.

„Ei, ei, seda mitte“, rääkis ta järsult. „Ma saan juba ise läbi... Siiski, üks palwe oleks mul: kas Teie ei wõiks minule aegajalt siit teateid saata, paar sõnagi kirjutada. Te teate ju, mis mind huwitada wõib.“

„Ma teen seda häämeelega, aga ainult ühe tingimisega: Teie peate ka minule mõne

sõna enesest teatama. Muidu ehk hakkab ma mõtlema, et Teid enam polegi, et Te juba surnud olete. Surnute kirjasid lugeda võin ma küll, kuid neile kirjutada — oleks õudne, õudne. Aga teate, kui Te enesest kirjutate, siis olge otsekohene, ma tahaksin Teie õiget seisukorda teada saada.“

Karl lubas seda.

„Millal tahate Teie sõita?“

„Täna õhtul.“

„Kas Te teda jumalaga jätma lähete?“ küsis Hilda, ilma et ta öelnud oleks, keda ta sõna „teda“ all mõistab. Ta kartis Aino nime Karli kuuldes välja rääkida.

„Esiteks ei pidanud ma minema“, vastas noormees. „Ma kartsin iseennast, aga nüüd võin ma wististi seda teha. Ja mis ma kõik välja ei mõtelnud, et ennast tugewamaks teha ja teda mitte karta! Ma läksin isegi nii kaugele, et püüdsin enesel kõike, mis olnud, pääst välja hüpnotiseerida. Ja siis tuli mul meelde, et inimene keemikuse ees muud midagi ei ole, kui teatud mõet wett, raswa ja mõni teab mida weel. Ma tahtsin enesele selgeks teha, et mina üks niisugustest keemikustest olen. Tema aga ei ole siis midagi muud, kui wesi

ja rasw. Mistarwis pean aga mina, keemikus, nende olluste all kannatama? Miks on see kõik nii walus ja waewasünnitaw? Ja ma söimasin ennast halwaks, rumalaks keemikuseks, kes lihtsatest ollustest wõitu ei saa. Ja teate, ma mõtlesin kaua selle üle järele, kudas see küll nõnda olla wõib. Aga olgu, mõtlesin ma wiimaks, kui ma nendest ollustest wõitu ei saa, siis wõin ma nad ju purkide sees enesega kaasa wõtta ja ette kujutada, et see tema on. On ainult waja neid ollusid ühendada ja kõik on wal-mis. Aga ma ei tee seda, ma näitan, et ma kiusatusele wastu suudan panna. Ja selle mõtte juures oli mul oma jõust hää meel.“

„Jumalukene, kui hirmsalt Te rääkida wõite!“ hüüdis neuu kohkunult ja waatas küsi-walt nooremehe pääle, kes longus pääga kesk pōrandat seisis, oma sõnade üle naeratada püüdis ja siiski uusi pisaraid tagasi suruda ei suutnud, mis pikkamisi nähtawale tuliwad.

„Aga see läks warsti mööda“, sõnas Karl. „Siis tuli midagi uut ja suutuks ootamatalt: ma hakkasin kirjutama, iseenele hakkasin ma kirjutama, ja salmid tuliwad wälja.“

Ja ilma, et ta küsinud oleks, kas Hilda neid salmisid kuulda tahab wõi mitte, wõttis ta taskuraamatu ja luges säält seest.

„Kui Aino
lä'eb üle wainu, —
lilled pääsid nokutawad,
linnud lauldes peatawad.

Aga Aino
lä'eb üle wainu —
tallab lilled mullasse,
hirmutab linnud metsasse.

Siis Aino
lä'eb üle wainu :
üksi ta ilutseb, lilleke,
lõõrib, lõoke, hingele.“

Nooremehe silmis helkis helendaw wirma-
liste läik. Alles natukese aja pärast sõnas ta
waikselt :

„Nüüd aga on ka see möödas. Enam ei
kirjuta ma. Teie juures olen ma tugewamaks
saanud. Ma wõin tema juurde minna ja ilu-
sasti jumalaga jätta.“

Hilda kuulas teda waikides ja waewalt
suutis ta pisaraid tagasi hoida.

„Aga ma palun, ärge rääkige sellest kel-
legile“, ütles Karl.

„Siin on mu käsi, ma mõistan waikida“,
ütles neiu liigutatult.

„Ja nüüd — hästi ! Mul on weel käimist,
aeg on kiire.“

Nad surusiwad kōwasti üksteise kätt ja neiul tundus, nagu oleks selles suures karedas käes weel palju jõudu ja püsiwust.

„Elage hästi“, rääkis Hilda. „Ärge unustage mind, kui Te aga tahate, et abi lähedal oleks.“

„Tänan.“

„Millal tulete Teie tagasi?“

Noormees wastas ainult õlade kehitamisega.

Siit ruttas ta Aino juurde, kelle ta üksipäinis kodust leidis. Paari sõnaga ütles Karl talle kõik. See mõistis silmapilk, kudas lood seisawad, ja sellepärast ei küsinud ta millegi üle lähemalt järele. Jumalagajätmine oli nähtawasti külm, tagasihoidlik ja osawõtmeta, kuid silmist ja käepigistusest tundsiwad nad mõlemad midagi. Aga nad waikisiwad sellest.

„Wõin ma sind waksali saatma tulla?“ küsis Aino lahkudes. Wälgukiirusel lõiwad nooremehe pääst need mõtted läbi, mis tal nii mitu korda waksali tühjuse ja õudsuse kohta silmade ette oliwad tõusnud. Teisel silmapilgul wastas ta aga poolkärsitult:

„Ei, tänan, mistarwis, nõnda on parem.“

Ja ka neiu tundis, et nõnda parem on.

Karl läks. Aino wahtis talle aknast järele. Ta ootas, et noormees ükski kord tagasi waataks. Ja mida rohkem see uulitsanurgale lähenes,

mille warju ta ära pidi kaduma, seda tungi-
wamalt ootas neuu.

„Üksainus kordki, ole hää!“ rääkis neuu
iseneses paluwalt. Need sõnad ei mõjunud
enam Karlisse. Ta kadus, ainult oma tugewat
pihta ja rasket sammu näidates.

Aino langes toolile ja mõtles. Ta ei kahet-
senud midagi ja etteheiteid ei teinud ta enesele
ka mitte. Siiski — raske oli.

Üksipäinis ei olnud aga Raismik mitte
waksalis: Hilda oli teda ilma luba küsimata
saatma tulnud.

Kolm nädalat pärast seda, kus üliõpilasele Kulnole punane okasteta roos saadeti, sai ta selle neiuga tuttawaks, kelle kübara ta kiwi-sillal ära oli peastnud. Okasteta roos oli weeklaasis juba ammu ära närtsinud, olgugi et noormees hoolega wett wärskendas. Leht lehe järele pudenes maha, kuni wiimaks ainult wars järele jäi. Selle wiskas üliõpilane läbi akna wälja — mudase hoowi pääle, kus käijate armuta jalad teda sõtkusiwad. Aga imelik! Mida rohkem roos närtsis, oma wiimaseid lehti maha pudendades, seda sagedamini nägi noormees walgepäalist neiut uulitsal. Ja ikka rohkem torkasiwad neuu helendawad kõrwad ning koidupunad säravad huuled nooremehele silma. Kui ta aga neuu silmadesse waatas, siis arwas ta säääl unistawat waikust ja hõõgawat soojust nägewat. See meelitas ja köitis. Warsti näis nooremehele

nagu tunneks ta juba ammu seda neitut ja nagu mõistaksivad nemad üksteist ka siis, kui nad sõnagi ei waheta. Kui siis Kulno wiimaks ennast neiega ühel piduõhtul tuttawaks tegi, näis mõlemile, nagu uuen-daksivad nemad wana sõprust. Ei leia esiteks sõnu, mis öelda, waadatakse oodates wastase silma, nagu tahetaks küsida: „Millest peame pääle hakkama? Meil on ju nii palju üksteisele jutustada ja aeg on lühikene.“ Juh-tub aga üks nendest midagi ütlema, mis hinge lõngasid puudutab, siis lähewad järsku mõle-mate südamed ja suud lahti. Nõnda oli ka sel piduõhtul. Esimese tantsu pääl sõnas noormees mitu korda iseeneses: „Õie Lillak, Õie Lillak! Missugune nimi!“ Mida rohkem ta selle nime pääle mõtles, seda omasemaks sai nimekandja. Ja warsti oli neil nii palju jutu- ja naeruainet, iseäranis Kulnol. Nad tantsisivad ja rääkisivad esimesel õhtul palju ja saatsivad pea terve pidu kahekesi koos olles mööda. Koju minnes oliwad mõlemad wäsinud.

Pääle tuttawakssaamist juhtusivad Kulno ja Lillak paar korda nähtawasti kogemata kombel kokku ja läksivad ühes koos jalutama. Ühel niisugusel jalutuskäigul tuli neile Aino wastu, mis juures Kulno tähele pani, et Lillak

ära kohmetas. Ta naeris sunnitult, tehtult, näis millegi üle järele mõtlewat ja oli kärsitu. Kulno tegi aga nii, nagu ei paneks ta midagi tähele, ja püüdis seda üleantem ja naljakam olla.

„Tunnete Teie juba ammugi neiu Wösandit?“ küsis Lillak natukese aja pärast noorelt-mehelt ja waatas uuriwalt talle silma.

„Jah, juba kauemat aega,“ wastas see osawõtmatalt.

„Mina käisin temaga seltsis gümnasiumis, istusime ühe pingi peal. Temal oli alati palju kawalerisid.“

„Soo? Wõi nii? Mina teda lähemalt ei tunne. Näen ainult, et ta õige ilus on.“

Neiu Lillaka näos tuksatas midagi.

„Aga enne oli ta kole kergemeelne ja kärsitu: kust tuul, säält meel.“

„Nagu aprilli kuu ilm wõi lihtsalt nagu plika,“ tähendas Kulno.

„Kas siis plikad kõik niisugused on?“ küsis neiu pool-etteheitwalt.

„Õeldakse nõnda — iseäranis kui nad suure kasuga on.“

Neiu naeratas häämeele pärast: tema polnud suure kasuga plika olnud.

„Kust Teie seda kõik nii hästi teate?“ küsis ta siis.

„Ema rääkis; ka tema olnud ükskord plika ja ilusa sihwaka kasuga, nagu neiu Wõsand.“

Jälle pani noormees neiu silmis iseäralist helki ja näos kerget tuksatust tähele.

„Aga kudas see tuleb siis, et niisugused plikad kõik tuulepääd on?“ küsis Lillak.

„See tuleb wististi sellest, et nad paljude meeste rinnas waljud tormid puhuma panewad,“ wastas Kulno, mis pääle neiu talle silma waatas ja naerma hakkas.

„Siis wõiksiwad ju ennem mehed tuulepääd olla,“ wastas ta.

„Ah ei! Meestel puhuwad tuuled südames, naestel pääs.“

Neiu oskas selle pääle ainult naerda.

Kui Kulno ja Lillak ükskord jälle kokku saiwad ja jalutama pidiwad minema, pani esimene tuulese ja sajuse ilma pärast ette tema poole sisse astuda. Neiu oli ilma wastupanemata nõus. Umbes kaks tundi läks kui silmawiirastus mööda. Nad rääkisiwad paljudest asjadest, enamisti tegi seda muidugi Kulno. Ja kuigi neil midagi rääkida ei olnud, siiski oli neil hää ja lõbus. Muu seas tuletasiwad nad oma esimest kokkupuutumist meelde.

„Mis Te küll minust sel korral arwasite?“ küsis üliõpilane.

„Ma ei teadnud midagi arwata, ma naersin ainult, kui ma ära läksin.“

„Ja mina kahetsesin, et mul suuremaid rumalusi meelde ei tulnud . . . Aga ütelge, mis Teil minust meelde jäi?“

„Mitte midagi,“ wastas neiu kelmikalt.

„Minule jäiwad Teie kõrwad meelde; nad oliwad nii punased.“

„Mu kõrwad polegi ju nii wäga punased.“

„Huultega wõrreldes küll mitte, aga mina wõrdlesin neid juustega, kust seest nad wälja wahtisiwad. Nad oliwad nii wäikesed ja terawad.“

Need sõnad sünnitasiwad neius nagu õudset, siiski sooja tundmust. Liig awalikult ja otsekohe oliwad nad öeldud.

„Ja weel midagi,“ rääkis noormees edasi. „Teie kõrwadega üheskoos kerkib mulle ka punane roos silmade ette. Ma arwan isegi tema lõhna tundwat, ta tõuseb mulle pähe . . .“

„Neiul muutus terve nägu roosiliseks, kuna ta silmad kohmetuses maha löi, nagu oleks teda mõne tähtsuseta kuritöö päält tabatud.“

„See roos saadeti mulle mõni aeg pääle seda, kui me kiwisillal kokku puutusime. Ja imelik! Roosi saatjat otsides tulite Teie mulle meelde ning jällegi kõrwade kaudu . . .“

„Neiu punastamine tõusis suuremaks, millest noormees kui häbitundmusest aru sai.

„Ärge pahandage, mul on tahtmine kõik öelda, mis ma sel korral tundsin. See kõik tuli ootamata, arusaamata. Kui mul mitte palju tuttawaid poleks, kes minu adressi teawad, ja kui meie sel korral weel täitsa wõõrad poleksime olnud, siis oleksin ma wististi Teid roosi saatjaks arwanud. Nüüd aga ei wõi ma aimatagi, kust ta tulnud on. Üks näib aga kindel olevat: kui mulle seda roosi poleks saadetud, siis ei oleks meie wististi tuttawaks saanud, kõigewähemalt nii pea mitte. Mul on niisugune tundmus. Eks ole imelik? Aga ma ei saa temast lahti.“

Neiu tahtis midagi wastata, jäi aga wait. Wastamise asemel waatas ta nooremehele silma ja tema pilgust paistis, et ta hinges sulama lööb. Kui noormees ennast temale lähemale nihutas ja nende riide serwad kokku puutusiwad, siis tundis üliõpilane, nagu langeks neiu lähemal silmapilgul kokku, kuna tema teda toetama peab. Pakitsewal rinnal ootab neiu lähenemist, puutumist. Kaks paari silmi tungiwad üksteisesse ja kipuwad tumenema, kustuma. Kuid noormees jääb paigale, ta ei tee ainustki liigutust enam. Ta näib iseenast proowiwat, kui palju ta kiusatusele wastu

suudab panna. Ja kui ta ennast piirawa imeliku nõiaringi katki on käristanud, siis on tal nii hää meel iseenese, oma jõu üle. See on uus elumagusus, mida ta esimest korda tunneb. Ja imehuwitaw on säääl juures iseennast kui ka oma wastast tähele panna. Mõlemad muutuwat eluraamatuks — kõige huwitawamaks ja õpetlikumaks raamatuks ilmas. Selle raamatu lugemine on raske, nõuab palju õppimist.

Sellele esimesele külaskäigule järgnesiwad teised. Ikka jäiwad noored inimesed üksteisest endisesse kaugusesse, kuigi nad juba ammuigi tundsiwad, et nad nii lähedased on. Pikkamisi läks üliõpilane enese katsumises edasi. Säääl juures sai talle selgeks, et need katsed neiuweel palju suuremaks proowituleks saiwad kui temale omale. Ta piinas teda, pani teda tundmuste tungil ja asjata oodata-laskmisega wärisema. Ühel niisugusel silmapilgul juhtus neiu pahem käsi nooremehe peosse. See pidi kui käetark midagi ette kuulutama. Noormees tundis, et neiu käsi jääkülmal oli ja tähendas:

„Te käed on külmad.“

Neiu tahtis midagi wastata, huuled liiku-siwad, aga sõnad ei ulatanud nooremehe kõrwu, ainult silmad läksiwad kord korralt wäiksemaks, kuni nad pea täitsa kinni wajusiwad.

„Süda pidada siis soe olema, kui käed külmad on,“ sõnas noormees, ja laskis käe lahti, mis lõdvalt tagasi langes. See oli wiimane aeg, kus Kulno enese üle peremees oli; weel üks karwakene, weel üks silmapilk seda nagu eluta ja külma kätt oma peos tunda, säääl juures neid õhetawaid palgeid, tumedaid unistawaid silmi näha ning rasket, sagedat hingamist kuulata, — ja ta oleks oma käed neiu järele wälja sirutanud. Nüüd läks aga see tundmustemõõn jällegi üle, alanes ära ja noormees ei teadnud, kas ta kiituse wõie etteheitmise wäärt on. Ainult hää oli.

Üks teine kord istusiwad nad lauanurga juures üksteise lähedal ja sorisiwad raamatut. Kui noormees wiimaks käsipõsakil laua pääle toetas ja neiu ennast ette poole kumardas, siis oli ta noorelemehele nii lähedal, et selle hingamine ta juuksed otsa ees liikuma pani. See käis kui elekter neiu terwest kehast läbi ja ta pää langes weel madamalale, nooremehele weel lähemale. Noormees tegi aga, nagu ei saaks ta millestki aru, ei paneks midagi tähele.

„Teil on kangekaelsed juuksed,“ ütles ta.

Siis tõusis ta püsti ja püüdis neiu otsa eest lendlewaid juukseid eemale tõrjuda. Selle

juures kuulis ta, kudas neiu hingamine peatama kippus jääma.

„Ja ometi on nad nii pehmed“, püüdis noormees külmalt edasi rääkida, kuid ta tundis, et ta kergelt äritust ja värinat warjata ei suutnud. Neiu sirutas oma käed nooremehe käte järele välja, nagu tahaks ta teda omale lähemale tõmmata, kuna ta silmad paludes küsima näisiwad: „Miks sa mind ometi nii kaua piinad?“ Aga noormees ei lasknud seda sündida: neiu käed ei leidnud nooremehe omasid eest.

Ühel niisugusel korral koputati ukse pääle. Ilma järelmõtlemata hüüdis Kulno:

„Kes säääl on?“

Ukse tagant kostis Aino hääl. Seda kuuldes kargas Lillak toolilt ülesse, kahwatas ära ja waatas hirmunud pilgul abi otsiwalt nooremehe pääle.

See sõnas tasakesti, kuid käskiwalt:

„Istuge!“

Selle pääle ruttas ta ukse poole, kuna neiu teda paluwa pilguga saatis.

„Praegu ei wõi ma Teid wastu wõtta, wabandage,“ rääkis Kulno.

„Miks ei wõi?“ kostis ukse tagant.

„Lubage, et ma selle pääle ei wasta.“

„Ja miks Te ei wasta?“

„Mul ei tule praegu parajat wastust meelde ja halwasti ei taha ma teile wastata, Te hakate arwustama.“

„Kardate Teie minu arwustamist?“

„Niisama, nagu praegust sisselaskmist.“

„Noh, siis tulen ma teine kord.“

„Olge nii hääd.“

Lillak oli rahulikumaks jäänud, kuid ta pilk wiibis umbusaldusega nooremehe pääl.

„Ta on juba ennemalt ka siin käinud?“ küsis ta.

„Jah, paar korda.“

„Aga Te ütlesite ju ükskord, et Te teda lähemalt ei tunne.“

„Ega ma ei tunne teda ka. Kas siis selle paari korra siinkäimisega wõib kedagi lähemalt tundma õppida. Ka Teie olete juba mõnikord siin olnud, aga mis ma Teist tean? Mitte midagi.“

Kulno tundis, et ta praegu wale läbi ennast kitsikusest wälja püüdis aidata, sest ta arwas juba selgesti aru saawat, mis ta Ainost kui ka Õiest pidada wõib. Ka kõneained, ümberkäimine ja naljatamised oliwad selle arusamise järele wälja walitud. Wiimasel ajal jõudis ta ikka kindlamale arwamisele, et Õie juures kõige parem waikida on. Ta laskis ennast temast wälja hoowawa nägemata flui-

dumi mõju alla langeda ja eksis sääil juures oma unistuse-ilmas ümber. Hoopis teine lugu oli Aino läheduses. Siin tahtis noormees mõtetega ja mõistu-ütelustega pilduda, nagu püüaks ta järele katsuda, kui palju neiu temaga selles sammu suudab pidada. Ja igakord naeratas ta süda iseäralise rõõmuga, kui Aino tema tumedate ja keeruliste tähenduste pääle trehwawalt wastata oskas. Niisugune mõistatuslik mõtetemäng pakkus talle ülendawat lõbu ja see ei olnud sugugi vähem, kui nende silmapilkude oma, mis ta Õie juures ennast proowides mõõda saatis.

„Mis tean mina Teist? Mitte midagi . . .“ sõnas neiu Lillak iseeneses nooremehe sõnu korrates ja tundis rinnas walupistet. Aga neiu oli arwanud, et noormees juba kõik teab, kõigest aru saab, sest tal oli nii teraw silm. Ja nüüd korraga: mitte midagi. Millal saab ta siis teadma? Kas see aeg üleüldse tuleb? Kas noormees seda aega ootab? Ta naerab ehk tema tundmuste üle, piinab teda oma löbustuseks, kergeks naljatamiseks? Ja see Wõsand! Kes ajas teda täna siia? Ehk miks tuli ta neile ükskord wastu? Tahab ta jällegi kõik tema käest ära kiskuda, nagu waremalt? Kas ta teda kunagi rahule ei taha jätta? Neiu meel sai raskeks ja nukraks, kui tal nii-

sugused küsimised pähe tõusiwad. Waewalt suutis ta seda warjata ja nooremehe naljatuste pääle tähelpanemist pöörata. Piinlik walu laotas ennast hinges laiali ja neiu mõtles ainult selle pääle, kudas siit ära saada.

„Ma peaksin koju minema,“ ütles ta.

„Miks siis nüüd nii kohe?“ küsis Kulno. „Teie kardate, olete äritatud? Selle tühja asja pärast! Las' nad ometi koputada, sisse ei lase ma ju kedagi.“

Noormees jõudis neiu seks silmapilguks rahustada. Kuid endine olek ja meeleolu oli jäljetult kadunud ja ei tulnud enam sel korral tagasi. Nagu külm tuulehoog oli toast läbi puhunud, tugew kotkas oma wõimsaid tiiwu lehwitanud ja korraga kõik luulekujud eemale peletanud.

Wälja minnes waatas neiu uulitsal hoolega ümber, nagu otsiks wõi kardaks ta kedagi.

„Ikka olete weel erutatud,“ rääkis Kulno ja wöttis neiu käewarrest kinni, mis kergesti wärises ja mida see wabastada püüdis. „Teie wärisete ju. Ja seda neiu Wõsandi säälkäimise pärast?“

„Ma ei tea, mis see on. Külm nagu oleks. Aga see läheb üle,“ wastas Öie. Ja ikka weel lendas ta uuriw pilk uulitsatel ümber, nagu kardaks ta kellegi waritsemist.

Nooremehele kippus asi mõistatuslikeks saama. Mis pidi see tähendama? Missugune oli nende neiude wahekord? Oli nende wahel juba waremalt midagi juhtunud wõi andis tema niisuguseks erutuseks põhjust? Üliõpilases tõusis elaw huwitus kõike teada saada. Ja nüüd tuli talle korraga meelde, et Aino Lillaka kohta ialgi midagi polnud rääkinud, kuigi jutt tema pääle juhtus kalduma. Nagu tähtsuseta olewusest oli ta temast alati sõnalau-sumata mööda läinud. See paistis järgmisel päewal weel selgemini silma, kui Kulno temaga kokku saades naljatades ütles:

„Neiu Lillak saadab Teile terwiseid.“

„Tähendab — ta oli eila Teie pool?“
wastas Aino küsimisega.

Alles nüüd märkas noormees missugusesse seisukorda ta ennast oli pannud.

„Huwitaks see Teid?“ küsis ta ilma wastust andmata.

„Niisama wähe, kui tema terwisedki,“
wastas Aino külmalt.

„Niisugusel korral wõin ma otsekohene olla ja Teile öelda, et ta eila mitte minu pool ei olnud,“ rääkis Kulno kõige usaldust äratawamal toonil. Neiu waatas talle uuriwalt silma, kuid noormees kannatas pilgu rahuloldawalt wälja.

„Aga kui see mind oleks huwitanud, mis Te siis oleksite mulle wastanud?“ küsis Aino.

„Siis poleks ma midagi wastanud, ma oleksin terve asja Teie eneste uurida jätnud, sest ma olen kindel, et Teie niisugusel korral enne rahule poleks jäänud, kuni kõik teate.“

Neiu tundis, et noormees ennast sellest kitsikusest oli wabastanud, millesse tema teda oli tahtnud ajada. Mis pidi ta nüüd tegema? Häämeelega oleks tahtnud ta aga selle kõneaine juures kauemini wiibida. Kudas teda ometi edasi jätkata? Rinnas kippus midagi üles tõusma, mis tema hiljuti öeldud sõnadega hästi kokku ei tahtnud leppida: Õie ja tema terwised polnud Ainole mitte päris ükskõik. Jutu jätkamises tuli noormees neiuale appi, kui ta küsis:

„Miks Te neiu Lillakast mulle ialgi ei räägi? Te tunnete ju teda, olete temaga ühel pingil gümnasiumis istunud.“

Wiimastest sõnadest sai Aino aru, et ta neiu Lillakal ja Kulnol kõneaineks on olnud. See puutus teda õige meelitawalt, kuid ühes sellega tekkis tal tahtmine teada saada, mis nad küll temast wõisiwad rääkida.

„Mul pole rääkimiseks põhjust olnud,“ wastas ta.

„Aga ma wõin põhjuse anda.“

„See oleks?“

„Neiu Lillak huwitab mind.“

„Teid?“ küsis Aino imestades.

„Jah, kaunis natukene.“

Neiu rinnas tõusis imelik tundmus elule. Oli noormees ennast oma ütelsega tema silmis alandanud wõi oli ta neiu Lillakat, kellest ta kuigi kõrges arwamises ei olnud ja keda ta ial enese kõrwa polnud seadnud, ülen-
danud?

Aino ei osanud enesele praegu selle küsi-
mise pääle wastust anda.

„Teid paneb see nähtawasti imestama?“
küsis Kulno natukese aja pärast.

Neiu tahtis selle pääle jaatawa wastuse
anda, selle asemel ütles ta aga korraga:

„Oh ei! Mispärast peaksin ma selle üle
imestama.“

„Teie hääl kõlas nõnda.“

Aino naeris, kuid selles oli midagi tehtud
ja sunnitud ning tema häälest kostis kerge
äritus wõi waewalt arusaadaw tusk, nagu
poleks ta millegagi rahul.

„Tunnete Teie minu häält nõnda hästi?“
küsis ta.

„Kahtlete Teie selle juures?“ küsis noor-
mees wastu.

Selle pääle waatasiwad nad üksteisele silma ja mõlemad pilgud näisiwad küsiwat:

„Mispärast oleme meie täna nõnda?“

Selles küsimises kõlas kerge kurbtus ja ihaldus millegi muu järele. Aga see ihaldataw ei tulnud. Endist wiisi jäiwad nad üks-teise wastu niisuguseks, mis wastasele kergeid pisteid hingesse surus. Nad hakkasiwad sagedasti oma oleku üle naerma, kuid paremaks ei muutunud wahekord siiski. Mõlemad näisiwad wäikse umbusaldusega üksteise pääle waatawat ja säääl juures sõnawat: „Ma tean ju, et sa mind tahad, kuid ütle mulle, kui suur see tahtmine on?“ Aga kumbki ei ütelnud seda ja mõlemate rinnas wõttis kerge tusk maad. Kui nad lahkudes kätt andsiwad, sündis see nagu külmemalt kui harilikult, saiwad nad aga üksteisest eemale, siis tundus, nagu oleksiwad nad üksteisele weel lähemale nihkunud. See arusaamata wastolu sünnitas mõlemate hinges kibedust, aga kumbki ei püüdnud selleks otsekoheseid sammusid astuda, et wahekord jällegi endiseks muutuks. Mõlemad näisiwad üksteist wastastikku proowida püüdwat, kui kaua küll nõnda wälja suude-takse kannatada. Nad aimasiwad seda ja mõlemale sünnitas see mõrudat meelt. Aga järelandmist oodati siiski asjata. Kangekael-

sed näisiwad wastastikku sõnawat : „Ükskõik ! Eks katsume. Saad sina sellega läbi, siis saan mina ka.“ Ja nõnda jonnisiwad ning pahandasiwad nad, nagu kaks üleaiameest, kes ühte ja sedasama teed peawad käima ja kes üksteise kiuste seda ei paranda. Läheb oma wankri ass katki wõi jääb leiwajahukott wankriga wihma kätte porisse, siis kirutakse ja wannutakse üleaedset; murrab aga selle hobune pakkude wahel oma jalaluu, siis naeretakse kahjurõõmulikult ja parastatakse teda. Purjus pääga kui enne lauakirikusse minemist kõrtsis ära lepitakse, patsutawad üleaedsed hääsüdamliselt üksteisele õla pääle ja ütlewad : „Me oleme ikka kuradi wänged mehed!“ Niisamasuguses arwamises oliwad ka Kulno ja neiu Wõsand üksteisest. Kanged oliwad mõlemad, aga kumb kangem on, seda ei teadnud praegu weel ei üks ega teine. Noormees ootas neiuult täielist allaandmist, kuid see lootis nooreltmehelt sedasama. Noormees teadis, et kõige parem wõiduriist walu on ja sünnitas seda, kus ta aga wõis; neiu aga pistis teda peenikeste, kuid nähtawasti kihwti sisse kastetud okastega wastu. See oli walus ja ka hää. Kui nad wastastikku üksteisele küllalt meelehärma ei suutnud walmistada, siis pidiwad ka nende tuttawad ühes

kannatama : nad oliwad nende wastu halwad, tegiwad nendele ülekohtusel wiisil haiget, mida nad pärast enestele hukka mõistes ette heitsiwad. Niisuguses meeleolus wiis Kulno Lil-lakale Aino poolt terwiseid.

„Tema saadab mulle terwiseid?“ küsis Õie imestanult ja nagu ennast haawatud tundes.

„Miks siis mitte? Wõi olete Teie pahased?“

„Seda mitte, aga . . . me pole juba ammugi üksteisega rääkinud. Ka gümnaasiumis rääkisime meie wähe. Meil ei olnud midagi rääkida.“

„Ja siiski istusite ühe pingi pääl?“

„Jah, ma ei tea mispärast. Meil oli kahekesi igaw, aga lahku ei läinud me ka, nagu teeks meile see lõbu, kui üksteisele tüliks oleme.“

Mõlemad waikisiwad mõttes. Kulnol läk-siwad silmad neiude wahekorra üle ikka enam lahti.

„Teab ta, et ma sel korral Teie juures olin?“ küsis Õie.

„Ei,“ wastas Kulno sõnawaeselt.

Nõnda kestis tükk aega: Ainoga rääkis Kulno Õiest ja Õiega Ainost. Ta muutus enese meelest mõnikord wäikeseks ja ka wäiklaseks,

siiski ei suutnud ta ennast niisugusest tembutusest tagasi hoida. Ta tahtis neiu te terwe sisemise ilma wälja poole pöörata, teda silmitseda. Ta püüdis nende hingelisi peensusi kinni ja katsus nendest midagi kokku seada, nendest midagi järeltada. See töö ei andnud talle sagedasti ööselgi rahu.

Sellele kõigele ähwardas ootamata lõpp tulla. Kui Kulno ükskord Öiet jälle oma poole kutsus, ütles see, et ta seda enam ialgi ei tee.

„Mispärast?“ küsis üliõpilane tõsise näoga, kuna tema hääles kahetsus helises.

„Ärge küsige parem, Te teate seda isegi,“ wastas neiu.

„Ma ei tea midagi, mulle tuleb see ootamata. Olen ma teie wastu halb olnud?“

„Seda mitte,“ wastas neiu walusal toonil.
„Aga ma ei wõi, ei taha.“

„Noh, see on juba ise asi, kui ei taha,“ rääkis Kulno. „Siis pole midagi parata.“ Ja kui neiu selle pääle nooremehe silmi tahtis waadata, siis nägi ta, et tema pilk kaugel tühjuses wiibis, säält nagu midagi otsides, mis temast nii ootamatalt mööda on lendanud.

„Mitte nõnda,“ rääkis neiu, „ma tahaks ju, aga . . .“

„Aga?“

„Aga Teie ise ei taha.“

Nendest sõnadest kostis etteheide ja peidetud valu.

„Mina ei taha . . . Kes ütleb seda?“

„Ma tunnen seda.“

„Teil on mõnikord imelikud tundmused.“

„Aga mis võin ma siis teha, kui ma neist lahti ei saa. Ja mis pää asi — Teie ise olete nendele põhjust andnud.“

„Mina?“

Noormees vaatas neiu pääle; see vastas talle poolpaluwa ja tõsise pilguga.

„Teie jah. Te ütlesite mulle, et neiu Wõsand ainult mõnikord Teie pool käib. Nüüd tean ma aga, et Teie juba ammugi ja õige sagedasti kokku saate.“

„Ja mis sest siis on? Tahaksite Teie mulle seda ära keelata? Aga mina pole Teile mingisuguseid tingimisi teinud, kellega Te läbi võite käia ja kellega mitte. Wõi olete Teie tema pääle kade?“

„Kade!“ hüüdis neiu, kuna ta hääles pisarad kostsiwad. „Nagu võiksin mina tema pääle kade olla! Ehk mis minu kadedusest kasu oleks. Tema ei pööraks ju ikkagi selle pääle vähematki tähelepanemist. Ja Teie ka mitte.“

Neiu rääkis neid sõnu lihtsalt ja südamilikult. Noormees tundis, et nendes palaw

tundmus tuksus. Ja kui ta nende sõnade pääle
kohe wastata ei mõistnud, rääkis neuu edasi:

„Ja ma ei tea, kust see tuleb, kuid ka
wihata ei saa ma teda. See näib asjata olewat.
Ainult kurwaks ja kartlikuks saan ma. Kui
ma tema silmi ja juukseid waatan, siis tulewad
mulle alati herra Muhemi sõnad meelde, mis
ta ükskord nokastanud olekus tema kohta
ütles. Tal olla nii tugewad ja pikad juuksed,
et ta iga üksiku karwaga kõige tugewama
mehe kinni wõida kõita, talle kiwi kaela siduda
ja oma silmade põhja ära uputada. See ütetus
ei lähe mul ialgi meelest ära. Ja kui ma kellegi
meesterahwaga üheskoos lähen ja Aino wastu
tuleb, siis helisewad need sõnad silmapilk
mul kõrwas. Juba paar korda olen ma ära
näinud, et herra Muhemil õigus on ja ma
usun, et tal alati õigus jääb. Olgu, aga
mistarwis siis mina seda oma kannatusega
pean ikka weel uuesti tõendama. Ma ei taha,
ei jaksa enam. Ja mitte kusagile ei pääse
ma tema eest. Igalepoole sirutab ta oma käe
wälja ja kisub seda ära, mida ma enesele
hoiaks. Pärast wiskab ta teda aga lähema tee
äärde maha. Ma wõin teda üles korjata, kui
ma tahan . . .“

„Aga Te ehk eksite? Lugu wõib teisiti
olla,“ püüdis noormees wahele rääkida.

„Ärge püüdke vastu rääkida, mind ei suuda Teie ometi teisiti uskuma panna. Ma tulin enimalt häämeelega Teie juurde, aga nüüd ei saa enam. Mul on, nagu luuraksivad tema silmad alatasa minu järele ja ma ootan hirmuga seda silmapilku, kus ma tema sammusid ukse taga ja tema koputamist ukse pääl kuulen.“

Kulno tahtis midagi wastata, kuid ta ei leidnud kohaseid sõnu ja mõtteid. Kuhu oliwad nad jäänud? Wõi oli Ōiel tõesti õigus? Kas Aino ka teda teiste wiisil kinni suudab siduda ja oma silmadesse ära uputada? Miks pole ta seda juba ammugi teinud? Nad seisawad ikka weel kui kaks kangekaelset üksteise wastu.

„Ega Te ei pahanda?“ hakkas neiu paluwal toonil edasi rääkima. „Ma ei tahaks seda. Me wõiksime, kui Te tahate, ka edaspidi mõnikord kokku saada, aga siis peate jällegi nõnda naljakas olema, kui meie tutwuse algul.“

„Kas meil siis midagi tõsist üksteisega rääkida ei ole?“ küsis noormees.

„Ma ei tea, aga millest wõiksime meie rääkida“, wastas neiu ja waatas kurwal unistawal pilgul, milles waikne pisar helkis, nooremehe pääle. See mõtles järele. Tõepoolest, millest pidiwad nad rääkima? Ja kas oliwad

nad millalgi juba seda teinud? Ta pidi eita-
walt pääd raputama.

„Aga wõib olla, et ka meie naljad otsas
on“, ütles noormees.

„Ja tantsu himu“, lisas neiu juurde. „Mäle-
tate meie esimest tantsu-õhtut?“

„Ja kudas veel!“

„Mina ei unusta seda ialgi. Wäsinud,
wäsinud olin ma woodisse heites, jalad nõt-
kusiwad käies, siiski ei tulnud uni pääle. Sui-
kusin ma aga magama, siis tundsin ma rinnas,
terwes kehas imelikku walu. Ma panin oma
käed pää pääle kokku ja ringutada, wenitada
oleksin tahtnud ma ennast — ilmlõpmata.“

„Minul ei unune aga Teie helendawad
kõrwad“, naeris noormees.

„Ja roos“, lisas neiu naeratades juurde.

„Punane puhkew okasteta roos“, rääkis
Kulno ja waatas neiu uuriwalt silma.

Nad waikisiwad.

Ja siis hakkasiwad nad wanu asju meelde
tuletama, kõike seletama. Selle juures tõusis
nooremehel tundmus rinda, nagu oleks temal
selle naesterahwaga weel ainult minewik. Kuid
ka see hakkas tumenema. Igakord, kui nad
möödaläinud sündmustiku uuesti läbi aruta-
wad, muutub ta neile ükskõiksemaks. Ja
warsti, niisama ruttu, nagu see sündmustik

läbi on elatud, kustub ta suutuks mälestusest. Ainult mõni üksik silmapilk jääb kusagile hinge salajamasse urkasse pesitsema ja pistab säält wahetewahel oma pää argsi ja walusa uudis-himuga wälja.

Kui aga noormees neiu silmadesse waatas, tema waikist pilku enese pääl tundis wiibiwat ja tema tasast häält kuulis, siis ei tahtnud ta, et neil ainult minewik oleks. Täna oli ta sügawamale tema hinge põhja waadanud kui kunagi enne. Säält oli alandus ja enesesalgamine wastu paistnud. Imeliselt oli see nooremehe pääle mõjunud. On see hinge-karikas nüüd põhjani tühjendatud? küsis ta siis iseeneselt. Wastust ei püüdnud ta leida, nagu poleks see talle tähtjas.

9.

„Teie olete suur Donna Juana,“ ütles Kulno, kui ta temaga pärast Lillakaga rääkimist kokku sai.

„Kust Teie selle pääle tulete,“ küsis neiu imestanult naeratades. Talle tegi nooremehe ütetus hääd meelt, kuid temas oli ka walus piste.

„Inimesed räägiwad, ja mida rohkem nad räägiwad, seda selgemaks saab see mulle. Tahes wõi tahtmata, aga ma pean uskuma hakkama.“

„Nojah, Te usute ju kõiki, mitte aga mind ennast.“

„Kudas nii? Ka Teid usun ma.“

„Siis peaksite teadma, et mina kõikidele neile inimestele otse wastu räägin,“ ütles Aino ja toonitas sõna „inimesed“ pilkawalt.

„Seda teete aga sellepärast, et Te iseenast hästi ei tunne, wõib olla, selles asjas tunda ei taha.“

„Tunnete Teie mind hästi?“

„Mitte veel, aga ma tahaksin seda.“

„Mispärast?“

„Muidu wõiksite mulle kardetawaks saada.“

„Kardetawaks?“ küsis neiu imestades, kuna ta hääles rõõm helises.

„Just nimelt kardetawaks. Mulle räägiti, Teil olla nii kõwad juuksed, et Te iga üksiku karwa otsa mehe lõõga wõida panna ja ükski ei suutwat ennast sellest ahelast wabastada.“

Aino naeris ja waatas oma põhjatute silmadega nooremehe pääle.

„Ja kui Te kedagi küllalt olla oma järele wedanud, siis lasta Teie teda lähema tee äärde lahti.“

„Niisugusid rumalusi wõiks ainult herra Muhem purjus pääga rääkida,“ ütles neiu tõsiselt.

„On ka teisi, kes nõnda räägiwad.“

„Ja Teie kordate seda?“ küsis Aino halwakspanewalt.

„Wabandage, kuid ma tahtsin Teie käest järele küsida, kas see õige on?“ Üliõpilane rääkis seda tõsise näoga. Neiu hakkas selle küsimise pääle naerma ja wastas:

„Mis Teie ise arwate?“

See küsimine tuli nooremehele ootamata ja tal oli häämeel, et neiu talle kimbatusi oskas sünnitada. Warsti aga ütles ta:

„Selles asjas minul veel arwamist ei ole.“

„Niisugusel korral oleks minu wastus asjata.“

Mõlemad naersiwad. Naerdes tekkis Ainol imelik tundmus rinda. Talle tuliwad mitmed ilusad silmapilgud meelde, mis ta Kulno juures mööda oli saatnud. Need oliwad niisuguse mõju tema pääle järele jätnud, et ta rõõmust tuksatust rinnast eemale ei suutnud hoida. Nüüd aga näis, nagu oleks see rõõm asjata olnud. Noormees oli endist wiisi tema wõimu alt waba. Ja ta kahetses, et ta temaga niisamuti ümber polnud käinud, nagu kõikide teistega, kelle kohta ta pärast-poole sõna „eesel“ tarwitas. Kudas see küll kõik nõnda oli tulnud? Kuhu oli ta jõud jäänud? Ja nüüd tuliwad talle üliõpilase sõnad meelde, mis see esimest korda teda suudledes oli õel- nud. Taewas peab kõrge, meri sügaw olema! Kas siis ei ole mu taewas küllalt kõrge, meri küllalt sügaw? Mis ta sellega küll tõepoolest mõtles. Ta oleks tahtnud selle üle seletust pärida, kuid ei julgenud. Häbi oleks ennast nii rumalana näidata, ta hakkaks naerma. Ja niisugust naeru kartis neiu. See oli kui külmpõhjatuu, mis kogemata põue pääseb.

„Millal Te minu poole tulete?“ küsis Kulno natukese aja pärast.

„Ma ei julge tulla, Te ei lase sisse.“

„Teie peate parajal ajal tulema.“

„Teie parajat aega on wäga raske teada.“

„Minu kõige parajam aeg Teie jaoks on alati siis, kui ma üksi kodus olen.“

„See juhtub wäga harwa.“

„Seda harwa juhtumist peab aga tarwitada mõistma, muidugi kui tahtmist on.“

Nooremehe rääkimise wiis äritas neiu. Igast ütelsest kostis midagi torkawat wastu. Ükskord oli see teisiti olnud. Wõi ei olnud ta siis seda tähele pannud? Sumises ta kõrwus siis ehk midagi, mis ta kuulmist tumestas, arusaamist wähendas? Aga kuhu oli see siis nüüd jäänud? Kas ka tema enese juures kõik muutunud ei ole? Ta ehk on ometi niisugune püsimate, missuguseks teda suurem hulk peab? Aga siis peaks Hilda eksima, kuid tema tunneb teda hästi, paremini kui keegi muu. Ja Karl! Ka tema ei pidanud teda kergemeelseks. Wõi salgas ta seda?

Neiu hakkas ennast analüeerima. Seda ei olnud ta waremini teinud. Ta püüdis mõistusega kõigest sellest aru saada ja seletada, mis tema ja Kulno wahel wiimasel ajal sündis. Teistega läbi käies polnud tal ialgi sellekohast selgitust waja olnud. Sää! tõusis kerge unistus, mis nagu naljatawa käega tema pääd

sasiwat näis, ja siis läks ta warsti jällegi walendawa rukki õie tolmuna üle, mida tuulehoog edasi kannab. Aga nüüd . . . nüüd oli midagi sügawamale pugunud, täitis tema terwet hinge, olewust. Wahel oli silmapilkusid, kus ta kõik halwaks eksituseks pidas, kus ta midagi ei leidnud, mis teda köita wõiks, seetsamast märkas ta aga, et ta oma mõtetega siiski sellest noorestmehest eemale ei suutnud taganeda, et ta ikka ja jälle tema juurde pidi pöörama. Nooremehe torkawad ütelsed näiswad tema rinda külmendawat, endisi tundmusi ära häwitada püüdwat; waatas ta aga tema silmadesse wõi tundis ta tema meelitawat puutumist, siis unustas ta ütelse torkamise silmapilk. Nooremehe meelitustes oli nagu eemaletõukamine ja ligitõmbamine segatud; see andis neile iseäralise kaasakiskuwuse uimastawa piinliku omaduse. Neiule tundus, nagu tahetaks teda mängukanniks muuta, mida ühelt poolt külmalt eemale wisatakse ja teiselt poolt naljatades ligi tõmbatakse. Ja tema ei jõua sellele mängule lõppu teha. Ta tahaks nooremehe meelitused, tema õrnused, millega ta pärast terawaid sõnu läheneb, pilkawalt tagasi lükata, kuid sellest ei tule midagi wälja. Selle wastu waatab ta küsiwalt ja paluwalt nooremehe mustadesse sil-

madesse, nagu tahaks ta öelda: „Mispärast teed sa mulle nii palju haiget?“ Mustadest silmadest ei mõista ta aga midagi välja lugeda. Ükskord näib talle säält vastu helkiwat: „Anna andeks, aga ma tahan ju sind nii väga.“ Sestsamast arwab ta säält lugeda wõiwat: „Küll oled sa nõrgake.“ Aga seda ei taha neiu olla. Ta tahab enesega ainult siis nõnda mängida lasta ja walusaid pisteid kannatada, kui ta oma wastasega niisamuti mängida wõib, temale haiget teha suudab.

Nõnda arutades lahkus Aino üliõpilase seltsist. Ta läks otseteed Hilda juure, kus ta wiimasel ajal jälle sagedamini käima oli hakanud. Sõbranna istus laua ääres ja luges.

„Ära lase ennast eksitada, loe aga edasi,“ ütles Aino sisse astudes. „Ma istun, puhkan natuke.“ Ta laskis enese poolküllakile sohwa nurka. Hilda oli juba sellega harjunud, et Aino nõnda wait olles tema juures istus. Wiimasel ajal tuli isegi ette, et ta tund aega sõnalausumata mõõda saatis ja niisama waikselt sõbranna juurest lahkus. Mõnikord tõi ta aga enesega elu ja naeru kaasa.

Kui Aino täna natuke aega oli istunud, ütles ta Hildale:

„Ära loe enam, ma ei taha.“

„Eksitan ma sind?“

„Jah.“

„Aga ma loen ju iseenele.“

„Sellega sa eksitadki. Ma tahaksin kisa ja kära oma ümber kuulda. Pane raamat ära ja tule siia.“

„Hilda tegi seda häämeelega, sest Ainoga oli tal palju lõbusam juttu ajada kui tema juuresolekul lugeda.“

„Tead, mis mul korraga meelde tuli, mis ma tahaksin?“ küsis Aino ja wahtis ise unistades lakke.

„Noh?“

„Ma tahaks, et mul lapsed oleksiwad.“

„Imelikud mõtted tulewad sulle wiimasel ajal pähe,“ sõnas Hilda ja waatas oma noorele sõbrannale uuriwalt näosse, kelle ilusad silmad ikka weel ülespoole oliwad pööratud, kuna kergelt awatud huuled nende tagant wälja wahtiwate walgete hammaste üle imestades näisiwad naeratada püüdwat. Aino ei pannud sõbranna ütelust tähelegi, waid rääkis unistawalt edasi:

„Ja kõik need lapsed naeraksiwad, lagistaksiwad. Siis naeraksin ma ise ka.“

„Sa oledki wiimasel ajal nii tõsiseks muutunud.“

„Ja ma mõtlen veel: naerjatel lastel oleks naerja isa, niisugune lõbus, naljakas. Ja see laste isa oleks minu mees.“

„Niisugusid mehi pole ju. Kodus jääwad mehed peagi tõsiseks. Nad naerawad ainult wäljas.“

„Kes seda ütleb?“ küsis Aino nagu üles ärgates.

„Kõik naesed ütlewad, küsi nende käest.“

„Siis ei peaks meestel ialgi kodu olema wõi ta peaks niisugune olema, et nad ka säääl naerda wõiwad,“ wastas Aino tõsiselt, laskis ennast jällegi sohwa nurka küllakile ja wahtis üles poole. Ta suikus oma mõtetesse ja asjata ootas Hilda temalt sõnu. Alles hulga aja pärast küsis ta:

„Mis sa loed säääl?“

„Ellen Key, Abielu ja armastus“.

Aino waatas sõbranna pääle ja naeratas kurwalt. Talle tuli tema saatust meelde. Hilda näis Aino naeratusest aru saawat. Mõlemad waikisiwad jällegi. Igalühel oli oma mõtetega küllalt tegemist. Aino arutas iseenese hingelõngade kallal, mis sassi kippusiwad minema. Hilda wiibis natuke aega iseenese juures, siis tuli talle Karl meelde, pääle seda pööras ka tema Aino juurde. Ikka oli sõbranna temale mõistatuseks jäänud. Ta ei oskanud

kudagi enesele ära seletada, miks Aino nüüd iseeneses mõtles, enne oli ta seda waljusti teinud, nii et tema ka kuulis. Mitu korda tahtis ta selle põhjuse üle temalt järele küsida, kuid ikka jõudis ta ennast tagasi hoida, lootes, et Aino ükskord ise rääkima hakkab. Ta teadis iseenesest ära, missugune tarwidus mõnikord rääkimiseks on ja ka Aino juures pidi see tarwidus wiimaks nii suureks saama, et ta enam talle wastu ei suuda panna. Siis awab ta oma südame.

Paari päewa pärast üliõpilase Kulno poole minnes leidis Aino ta kodust. Esimest korda märkas neiu täna, et nooremehe näol kerge tusk lehwis. Mis wõiks küll selle põhjus olla?

„Täna poleks pidanud ma wististi mitte tulema,“ ütles Aino.

„Mispärast?“

„Te pole hääs tujus.“

„Teil on terawad silmad,“ wastas üliõpilane. „Aga see läheb ju warsti üle, iseäranis kui Teie selleks kaasa tahate aidata,“ rääkis ta natukese aja pärast edasi oma tuju pääle tähendades. Ta istus laua äärde, pani küünarnukid selle pääle ja surus pää kätte wahele. Nõnda wahtis ta tõsisel pilgul neiuile silma.

„Mis Teil wiga on?“ küsis see.

„Ma ei tea, muidu niisama — tume, raske.“

„Ärge olge nõnda, ma ei taha,“ palus neiu.

„On ehk Teie tuju ka halb?“ küsis noormees.

„Ei olnud esiteks, aga nüüd läheb, kui ma Teie pääle waatan.“

„Ma olen tähele pannud, et me wiimasel ajal üleüldse üksteise tuju ära rikume,“ rääkis üliõpilane endist wiisi tõsiselt, kuid tema hääles helises ka kurbtus ja nagu kahetsus möödäläinud aegade üle.

„Te olete ju wiimasel ajal halb,“ sõnas neiu.

„Ka Teie olete sellest aru saanud?“ küsis Kulno.

„Ma tunnen seda, Te teete haiget, ennem Te ei olnud nõnda.“

„Teie peate mind jällegi hääks tegema, kui Te ise hää olete.“

„Ma olen ju hää.“

Neiu hääls kõlas pehmelt ja kaasakiskuvalt.

„Tõesti?“ küsis noormees ja tõusis toolilt ülesse. Ta astus neiu juurde. „Siis saan ka mina jälle hääks, ma pean aga sagedamini Teie juures olema, Teie silma vaatama.“

Ta katsus neiu paksujuukselist pääd.

„Teie kõrwad on palawad,“ ütles ta siis.

„Aga Teie käed on külmad,“ wastas neiu naeratades.

„Sellepärast tulingi ma Teie juurde: ma tahan neid soendada.“

„Olen mina siis nõnda soe?“

„Ma loodan. Külmalts ei pea Teie ialgi minu juurde tulema, ma ei taha seda.“

Natukese aja pärast sosistas noormees:

„Ma wõtan Teid sülle. Te lubate? Jah?“

„Ei, ei. Seda ei tohi, see on häbemata.“

„Mehed on ikka häbemata, nad peawadki häbemata olema, sest kudas saaksiwad naesed muidu häbelikud olla. Kui Te wast kardate, siis pigistage silmad kinni. Kõige parem, andke nad siia, ma suudlen nad kinni. Waat' nii, nii. Ja nüüd tasa, tasa...“

Teisel silmapilgul oli neiu nooremehe kätel, kes teda kui last õõtsuda püüdis, kuid koorem oli selleks natuke liig raske. Natukese aja pärast tegi neiu silmad lahti ja mõlemad naeratasiwad.

„Nõnda ei olegi halb,“ naeris Aino. „Kust Teie seda olete õppinud?“

„Õde õpetas.“

„Millal?“

„Kui ta alles laps oli; ma pidin teda nõnda äiutama. Aga tema oli palju kergem, kui Teie.“

„Siis ei ole mina mitte laps.“

„Olete küll, ainult silmad on wana inimese omad, sellepärast piditegi nad kinni pigistama.“

Noormees istus neiuga sohwa pääle. Warsti oli endine tusk jäljetult kadunud ja nad wõisiwad wabalt kõikide asjade üle rääkida. Nooremehe ettekujutuse wõim töötas jällegi kiirendatud käigul ja tagus ilmlõpmata kujusid ja mõtteid walmis. Neiu tuksuwast kehast hoowas unistama panew soojus wälja ja nooremehele tuli Greeka ilm oma kaljulõhega meelde, kus pääl naesterahwas istub ja uimastatud pääga sõnu räägib, millest midagi tähtsat ja tulewiku-ettekuulutawat wälja peab lugema. On siis selleks ikka midagi uimastawat, mõistustumestawat waja, et midagi uut ütelda? Kas wõib selge pääga niisuguse unistawa hinge sõnadest aru saada?

„Te tõusete kui uimastaw aur mulle pähe,“ sosistab noormees.

„Mul poeb wäsitaw uni mööda liikmeid ikka kaugemale, kaugemale,“ naeratab neiu.

„Ma ei saa warsti enam millestki aru.“

„Mul wajuwad silmad kinni, nende laud on rasked, rasked.“

„Ma tahaksin Teid surnuks pigistada ja siis elawaks suudleda.“

„Ei, suudlege uni mu liikmetest ära, siis saan ma isegi elawaks.“

„Wabastage mind omast uimastawast aurust.“

„Muidu ei jõua ma Teid siduda.“
„Mind ennast jõuate Te ikka siduda, kuid waim. . .“

„Teie waim?“
„See tähendab — mu pää.“
„On ta nii kange?“

„Ühedki juuksed ei suuda talle kae-
maks ajaks ahelateks saada. Isegi kõige
sügawamatesse silmadesse ei upu ta täitsa ära.“

„Millega peab teda siis siduma?“
„Waimu peab waimuga siduma.“

Mõlemad naeratasiwad ja see naeratus
lehwis kui kerge karastaw tuulelehk palawal
suwisel päewal. Noormees lükkas neiu oma
rinnalt ülesse, waatas tema silmadesse, mis
läbi mustade lokkide waiksete järwedena, mille
pinnal päike wirwendab, nagu paksu metsa
tagant wastu sinendasiwad.

„Nõnda olete Teie hirmus,“ ütles üli-
õpilane.

„Ja Teie — hää.“

„Ma hakkan Teid kartma — Teie enese
pärast.“

„Minul kaob Teie pärast kõik hirm.“

Neiu puges jällegi nooremehe lähedale,
nagu tahaks ta oma sõnu tegelikult tõendada.
Ja kui noormees teda kõwemini enese wastu

surus, siis tundis ta, et neiu nārwide kogud aegajalt nagu kramplikult kokku tõmbasiwad.

„Sa wārised,“ sosistas noormees, esimest korda Ainole „sina“ öeldes.

„Liig palawusest hakkab külm,“ naeratas neiu, nooremehe waremalt öeldud sõnu korrates.

„See läheb üle“, rääkis noormees, kelle pää juba selgemalt töötama hakkas.

Neiu waikis.

Kui kaua aega nad nõnda mööda saatsiwad, seda ei mäletanud kumbki, aga ilm oli wahe pääl pimedaks läinud, nii et neiu waewalt oma juukseid peegli ees korraldada nägi.

„Kudas Te mu juuksed ära olete sasinud,“ sõnas neiu etteheitwalt. Ja nüüd wiskas ta nad üle pää silmade ette.

„Waadake, kas Te nüüd ka silmi näete?“ küsis Aino.

„Ei näe.“

„Aga mind ennast?“

„Waewalt, waewalt.“

Nende sõnade juures tõstis noormees neiu juuksed ülesse ja pistis oma pää nende alla.

„Nüüd näen ma Teie silmi ja mul on, nagu näeksin ma ka Teid ennast“, rääkis üliõpilane neiuiga rind rinna wastu seistes.

„Aga kord elanud kuningatütar“, hakkas Aino rääkima. „Sellel olnud nii suured ja paksud juuksed, et ta nende warju täitsa ära kadunud. Ja üks kuningapoeg armastanud seda kuningatütart wõi nagu pärast wälja tuli — tema juukseid. Siis löiganud see kuningatütar oma ilusad juuksed ära ja andnud nad nuttes õnnelikule kuningapojale. Ise läinud ta aga saunamehele naeseks ja nõnda saanud mõlemad õnnelikuks . . . Eks see ole rumal?“

„Jah, aga õnn peatab ju ainult rumalate juures. Tarku kaelustab ta siis, kui ta neile juba õnnetuseks saab.“

„Siis tahaksin ma rumal olla.“

„See tähendab: Teie tahate weel pikemaid juukseid, sest mida pikem juuks, seda lühem aru.“

„On see nõnda?“

„Õeldakse.“

„Siis löikan ma oma juuksed ära.“

„Aga millega tahate siis siduda?“

„Waimuga.“

Noormees naeratas.

„Aga siis kaob Teie juuste all peituw Egiptuse pimedus ära“, sosistas ta. „Selles on mõnikord nii imeline hää. Wirmalisteks on silmis helkiwad tundmused ja taewaks —

suudlemised. Sellepärast — lähemale, taewale lähemale, kustutame wirmalised ära. . .“

Ta wõttis parema käega tasakesti neuu kukla ümbert kinni ja wajutas oma suu pikkamisi ta huultele. Juuste puutumine ja nendest wälja imbuw lõhn löi jällegi uimastawa hoona pähe. Kaks hinge näisiwad endid üksteise ümber mässida tahtwat, et kõrgele ära lennata ja hõõgawuses tuksuwaid kehasid maha jätta.

Juuste korraldamine wõttis neiu õige palju aega, sest noormees tahtis see juures nii häämeelega abiks olla, ja kudas wõib niisugust lahket pakkumist tagasi lükata. Selle abi pääle waatamata oldi ükskord ometi nii kaugel, et wälja wõis minna. Kui nad aga ukse lukust lahti keerasiwad ja wälja tahtsiwad astuda, tuli Muhem treppi mööda ülesse.

„Miks nii hilja, me tahtsime just praegu wälja minna“, ütles Kulno.

„Just praegu kustutasime tule ära,“ lisis Aino omalt poolt juurde ja rõõmustas pimeduse üle, sest muidu arwas ta Muhemit midagi tähele panna wõiwat.

„Ah, mis tühja, lähme tagasi, kodus on parem“, rääkis Muhem, kuna ta hää ja sõnade wäljarääkimine sellest tunnistust andsiwad, et ta täiesti kaine ei olnud.

„Aga tuld pole enam tarwis ülesse wõtta“, rääkis Aino, kui nad tuppa astusiwad. „Pimedas on parem, siis tulewad mitmesugused mõtted pähe.“

„Pimedus on häa, kuid kardetaw, iseäranis kahele noorele.“

„Mispärast kardetaw?“ küsis Kulno.

„Ja meie oleme ju kolmekesi“, tähendas Aino.

„Pimedas saawad noored liig ruttu nägijaks, see on kardetaw“, ütles Muhem.

Nad wõtsiwad igaüks ise toanurka istet.

„Ja suur walgus teeb neid pimedaks, sellepärast armastawadki noored widewikku, iseäranis kui nad kahekesi on“, rääkis Kulno.

Aino tahtis naerda, kuid ta tundis, et ta seda ei suuda. Kõik kolm waikisiwad ja ilma et nad üksteisele silma oleksiwad wõinud waadata, tundsiwad nad et neil piinlik on ja et nende wahel midagi nagu pingule on kistud.

„Mis on uudist?“ küsis Kulno.

„Judist... Mitte midagi. Ainult mina olen paar päewa nii, nii mõõda saatnud. Täna parandan pääd.“ Selle pääle hakkas Muhem tasakesti enese ette laulma:

„Küll mõrsja musu magus on,
weel magusam on wiin,
kui teda poleks ilma pääl,
mul elu oleks piin.“

„Kust sa tead, et mõrsja musu magus on?“ küsis Kulno.

„Noh muidu ei saaks ju meestel sellest nii ruttu himu otsa, mehed aga armastawad ikka midagi kibedat.“

Jälle waikisiwad nad. Natukese aja pärast ütles Muhem :

„Ma kirjutasin ühe uue töö.“

„Millal?“ küsis Kulno.

„Selle kahe päewa sees, kus majad põigiti uulitsal ees seisiwad.“

„On sul ehk kaasas, loe ette, ma panen lambi põlema.“

„Ei ole waja, ma näen ka pimedas, mul on kõik pääs.“

Aino tahtis midagi ütelda, aga imelik tundmus puges rõhuwalt talle rinda ja sõnad suriwad keelele. Muhemi hääl ja ütelused oliwad nii suur wastand kõigele sellele, mis ta mõne silmapilgu eest läbi oli elanud. Mispärast oli ta siia jäänud? Ja miks pidiwad need kaks noortmeest üksteisele nii lähedal seisma? Talle ei meeldinud see. Talle näis, nagu tükiks Muhem tema ja Kulno wahele ja tõrjuks neid üksteisest eemale — pikkamisi, kuid kindlasti. Midagi wiha ja kadeduse sarnast tekkis talle rinda.

„Siis peab sul õige vähe olema, kui sa kõik pääs kannad“, tähendas Kulno.

„See'p see asi ongi, et ma wiimasel ajal ka südame pääs kannan“, rääkis Muhem, nagu tahaks ta kedagi walusalt puutada.

„Aga Teie uus töö?“ küsis Aino.

„Ah see! See on minu esimene samm proosa põllul. Luuletada ma enam ei armasta, ennem elan ma nõnda, et elu luuleks saab. Siis unistan ma parematest aegadest ja rõõmustan, et kõige halwemad juba möödast. Nende tagasitulemist ma enam ei karda — ega oota. . . “

„Küll, küll sellest luulest, hakka nüüd oma proosa sammudega pääle“, rääkis Kulno wahele.

„See on ühest üliõpilasest, nagu sinu unenägu“, ütles Muhem.

„Ja ka nii kurb?“ küsis Aino.

„Oh ei, mina ise olen tema üle ainult naernud, ja Te teate, et ma nii väga palju ei naeragi, igatahes kaugelt vähem kui Teie. Aga wõib olla, et ka teie nüüd teisiti olete. Siiski — minu jutt ei hakka mitte nõnda pääle, waid hoopis teisiti. Nimelt: Kord oli üks luule. Ja see luule ei olnud weel mitte proosaks muutunud, nagu meie aja luuledega lugu on. Selsamal korral oli ka üks üliõpilane ja

tema ei olnud mitte nii luuleta, et ta meie proosast luulet oleks läinud otsima. See üliõpilane armastas luulet. Ja luule naeratas talle wastu, mässis teda oma ülendawasse hõlma. Nõnda uinus üliõpilane magusasse unesse. Kui ta aga ülesse ärkas, oli luule ära ja üliõpilane ei wõinud kudagi meelde tule-tada, kes teda uinuma oli suigutanud. Kuid tung seda teada saada kaswas päew päewalt ikka suuremaks ja muutus näljaks ilusa kadu-nud luule järele. Aga see polnud ainuke nälg, mis üliõpilane tundis. Kolm nälg oli tal: üks asus nurisedes kõhtu, teine wõttis hinge oma kaissu ja kolmas koputas sisselaskmist nõudes pää pääle. Nad uuristasiwad noore-mehe kõige salajamad südamenurgad, kõhukoo-pad ja pääaju-aseded armutalt läbi ning ütle-siwad wiimaks kui üks mees: „Mina, nälg, olen see luule, mida sa otsid.“ Aga üliõpilane ei uinund tema tiiwade lehwitamisel mitte magama, ei unustanud iseennast ega oma ümbrust. Weel terawamalt hakkas talle kõik silma torkama ja läilus kippus meelese. Tu-medad kujud asusiwad ta hinge ja pää westis nendega õudset juttu. Aga üliõpilane ei sallinud seda ja ta pani pää nõnda täis, et ta hingeга lobisemise ära unustas. Ja waata imet! Siis tuli luule jälle tema juurde

ja naeratas endisel meelitawal wiisil. Ta kattis walutawa hinge oma silitawate tiiwadega kinni, kuna ta pää hellalt õõtsutades tumedaks tegi. Üliõpilane unustas kõik, ainult oma ihaldatud luule tõmbas ta kaenlasse ja uinus magusasti magama.“

Muhem waikis, nagu tahaks ta midagi meelde tuletada.

„On see kõik?“ küsis Kulno.

„Ei, aga... luule on ära läinud ja mind maha jätnud. Mul oli rohkem, kuid... ununenud.“

Muhem tegi käega lootuseta liigutuse, mis aga teised pimeduse pärast näha ei wõinud.

„Ja üliõpilane jäigi magama?“ küsis Aino.

„Oh ei! Ta ärkas ülesse“, wastas Muhem kurwalt ja lisas siis juurde:

„Ja kui ta üles ärkas, oli luule ära, pää rääkis hingega jällegi õudseid sõnu, nälg kükitas kõhus ja rinnakambris ning ütles: „Mina olen su luule.““

„Aga miks ei pannud üliõpilane uuesti oma pääd täis?“ küsis Kulno. „Siis oleks ju luule tagasi tulnud.“

„Seda ta tegi ju ka,“ wastas Muhem. „Aga alati polnud selleks raha.“

„Nii oleks siis raha luule alus,“ naeris Kulno.

Aino rinnas näris ikka veel endine piinlik tundmus.

„Ja mispärast Teie siis joote?“ küsis ta Muhemilt.

„Tõsised armastajad ja nälgijad hakkavad ikka kas jooma wõi luuletama,“ wastas see.

„Teewad aga ka kahte korraga,“ tähendas Kulno.

„Niisugusel korral tahaksin ma, et Te endist wiisi luuletaksite,“ wastas Aino Muhemile.

„Te astuksite oma tahtmisesest tagasi, kui Te teaksite, et ma juua palju paremini oskan kui luuletada. Minu joomisest pole mu kaaslased veel ial ära tüdinenud, oma luuletusi ei suuda ma aga isegi wälja kannatada.“

„Ka need tulewad teiste hooleks jätta,“ tähendas Aino.

„Teised tüdinesiwad nendest ammu enne mind ennast ära,“ wastas Muhem tähendusrikkalt.

„Aga sa wõiksid neid trükkida lasta,“ ütles Kulno ja tegi, nagu ei saaks ta Muhemi ja Aino mõtetewahetusest midagi aru. „Nõnda wõiks ehk luule nälja eemale peletada.“

„See mõte paneb mind alati wärisema.“

„Kardate, et wastu ei wõeta?“ küsis Aino ja püüdis näidata, nagu ei paneks ta Muhemi endiseid ütelusi sugugi tähele.

„Oh ei! Selle wastu! Pärast trükitakse ära! Siis peaksin ma ükskord oma rumaluse üle punastama.“ Muhem tundis, et ta praegu midagi muud ütles, kui ta tõepoolest mõtles. Mitte oma rumalusi ei kartnud ta, waid ta häbenes oma hinge teiste ette wälja laotada. Ja siis weel! Talle näis, nagu poleks ta ialgi muudest asjadest kirjutanud, kui oma ainsamast luulest. Nüüd oli aga see luule temast kõrgilt mööda läinud. Kas pidi ta temale awalikult nutulugusid järele laulma, oma waikseid unistusi talle pühendama, mille üle ta uhkustada, suurustada wõiks? Ei, seda ei suutnud ta. Ennem häwitas ta kõik ära. Ja nüüd polnud see temale enam kuigi raske. Rasked ajad oliwad juba möödas.

„Kes nõnda rumalusi kardab,“ ütles Kulno, „see surmab kõik oma tarkuse juba enne sündimist ära.“

„Sellepärast — elagu rumalus, sest tema nimi on luule!“ hüüdis Muhem pühalikult.

„Ei, waid elagu luule, kuigi temas nii palju rumalusi leidub!“ wastas Kulno.

Weel hulk aega pildusiwad nooredmehed sõnadega, ükskeist terawuses ja mõtterikuses üle trumbata püüdes, nagu tahaksiwad nad päältkuulawa neiu käest küsida: „Kumbale annad sa eesõiguse?“ Sellele puges

aga endine piinlik tundmus ikka sügavamale hingesse. Ka nooredmehed ei jäänud sellest tundmusest wabaks. Iseäranis kippus Kulno meel tusaseks muutuma. Ta sai iseenese pääle pahaseks, et ta täna Muhemiga, kes mitte täitsa kaine polnud, ja kes niisugusel korral isemeelne ja järelandmata oli, ennast mõttewahetusesse oli lasknud awateleda. See läbi tundis ta ennast nagu alandatud olewat.

„Jätke järele, lähme wälja, ma pean koju minema,“ ütles wiimaks Aino, ilma et ta noorimehi ainukese naerugagi nende sõnasõjas rõõmustanud oleks.

Nooredmehed täitsiwad tema soowi.

11.

Kõige pimedam aeg oli möödas: lumi kattis juba maad. Kui rahulik ja hää pidi selle walge waiba all puhata olema! Selle mõtte pääle tuli Aino, kui ta üksi jalutades rahu otsis. See uuriw arutamine, millega ta mõni aeg tagasi pääle oli hakanud, kestis wahetpidamata edasi, seda enam, et wiimased päewad selleks uut ainet juurde muretsesiwad. Üliõpilase Kulnoga oli ta harwemini kokku puutunud ja igakord lehwis selle näol poolpilkaw naeratus, kuna sõnad alatasa torgata püüdsiwad. Need pisted polnud küll walusad, et nad aga igas üteluses peituma näisiwad, siis pidi neu nendest tahes ehk tahtmata midagi järeldama, ja see oligi, mis mõtlemiseks kõige rohkem põhjust andis. Oli siis tõesti kõik nii ruttu möödas? Oli see ainult kerge tuhin olnud? Aga neu oli hoopis midagi muud oodanud. Ta oli nii sagedasti niisuguste

tuhinate alt läbi käinud ja nüüd igatses ta millegi sügawama, tõsisema järele. Enne oli tema juures ikka tema saledat, paenduwat keha, juukseid ja silmi tähele pandud, nendest temale räägitud ja tagaselja nendest unistatud. Ka Kulno oli sedasama teinud, kuid tema sõnadest oli ka midagi uut wälja kostnud: nendes helises alati ühes unistustega waewalt tuntaw torkaw pilkamine wõi kõigewähemalt kerge elurõõmuline naeratus. See andis neiule mõista, et noormees weel oma pääd täitsa tema kaenlasse polnud andnud ja et tema teda waewalt kinni siduda jaksab, kuigi ta selleks terwet oma pikka juuksepati tarwitaks, mis nii ilusasti käimise ajal peenikest pihta mööda alla lookleb. Esiotsa oliwad nad kahekesi palju rääkinud ja wäga mitmesugustest asjadest. Aino tundis, et üliõpilane temas omale hääd seltsilist otsib, kellega ta südant ja pääd jagada wõib, ja talle tegi see hääd meelt. Tal oli nii rahulik meel, kui ta mõnikord Kulno juurest koju tuli, kus nad nii tõsiste asjade üle üheskoos oma noori päid oliwad murdnud. Ehk kudas ta süda sees naeris, kui ta selle pääle tagasi mõtles, kui naljakalt noormees wahel oli rääkinud! Selles kõiges oli midagi hääd, kaasakiskuwat ja ilusat.

Nende wahekord ei jäänud aga endise

paiga pääle peatama. Ikka harwemini tuli ette, et nad tõsistest asjadest juttu ajasiwad. Sagedamini naljatasiwad ja lobisesiwad nad niisama. Kui neiu mõnikord selle muutuse pääle tähendas, siis oskas noormees asja alati nõnda pöörata, et neiu oma tähenduse üle isegi naerma pidi. Aga ka naljatused kippusiwad otsa lõppema, nad kaotasiwad oma endise wärskuse, saiwad sagedasti tehtuks, otsituks ja lähenesiwad aegajalt pilkamisele, mis kergeid pisteid wälja jagades hinges siiski nii walusaid haawu sünnitasiwad, südant mõnikord nagu ühiseks walukoguks muutes. Ainult niisugustel kordadel, kus nad üksteise lähedal oliwad ja oma kehadega üksteist wastastikku soendasiwad, uut elujõudu andsiwad, kuuldu-siwad nooremehe suust endised meeldiwad naljasõnad, mis neiu hinge naerul wärisema paniwad ja ihkel sundisiwad tema mustadesse silmadesse waatama. Aga ka niisugused silmapilgud kippusiwad vähemaks jääma, harwemini ette tulema, nendeks kadus nagu hää juhtumine. Saiwad nad kokku, siis oliwad nad pooltagasihoidlikud, pilgud näisiwad midagi uuriwat, kuna häälttest kannatamatus kostis. Nad näisiwad üksteisele midagi ütelda tahtwat, mis nende wahekorra endiseks wõiks teha wõi mis teda kõigewähemalt selgitada aitaks; selle asemel

kuuldus aga tühi sõnapildumine, millega kumbki rahul ei olnud. Wiimased kokkupuutumised näitasiwad selgelt selle pääle, et arusaamatus ei wähenene, waid ikka halwemaks muutub. Millega see küll lõpeb? küsis neiu mõnikord hirmunult iseeneselt. Kas niisama, kui kõik endised tutwused? Siin tundis aga neiu, et see temale kaugeltki ainult tutwus ei olnud, nagu warematel kordadel. Kas pidi tema nüüd seda osa etendama, mis ta waremalt naeratades oma wastaste hooleks oli jätnud? Pidi ta enesele ühel ilusal päewal ütelda laskma: „Nüüd on küll, ma ei taha enam!“ See poleks mitte ainult walus, waid ka alandaw. Aino ei tahaks seda kudagi kannatada, selleks on ta liig uhke ja suureline ning kange oma jõu pääle. Wõi ei maksa tema jõud siin midagi? On ta korruga oma wäärtuse kaotanud? Ja nüüd tuliwad need silmapilgud ette, kus ta mureliku näoga peegli ette astus ja ennast uuriwalt silmitses. Ennem polnud ta seda pea ialgi teinud, ka riidessepanemise juures mitte, sest riided passisiwad temale ikka hästi. Aga peegel ei andnud talle mingisugust wastust. Ta nägi säält endist nägu, ainult silmade alla ähwardasiwad wiimasel ajal sinised warjud tekkida. Neid nähes lõi neiu omale käega otsa ette ja sõnas: „Pää, pää,

miks ei anna sa mulle rahu? Miks piinad sa mind päewal ja ööl?“ Selle pääle naeratas ta igakord oma teo üle ning teisel silmapilgul oli ta endisesse meeleolusse tagasi langenud. Nõnda heitles ta kaua iseenesega ja tegi mitmesugusid plaanisid. Jälle tekkis talle niisamasugune tundmus rinda, nagu paari aasta eest, kus ta gümnasiumi oli lõpetanud. Kusagile kaugele suurde laia maailma kippus ta siis. Sel korral oli ta oma tahtmise täide saatnud. Ja nüüd pani ta enesele korraga küsimise ette: mis ohule oli ta tänawu siia jäänud? Mida lootis ta siit? Niisugused mõtted kadusiwad aga warsti ta pääst ja jälle asus ta wanade harutuste kallale. Ta oleks tahtnud, et tal pää ja süda ükskord ometi kokku oleksiwad leppinud, ühisele otsusele jõudnud. Ja mida kaugemale aeg läks, seda suuremaks tõusis tung selle otsuse järele. Wiimaks ei suutnud ta enam wastu panna. Ta läks üliõpilase Kulno poole. Mis ta säääl tegema wõi rääkima pidi, seda ei näinud ta mitte teadwat, waid ainult aimawat. Aga ta arwas, et kui ta kord säääl on, küllap ta siis juba teab, mis teha tuleb.

Üliõpilane wõttis teda pooltusase, siiski naeratawa näoga wastu.

„Teie meelehärm pole ikka weel üle läinud?“ küsis Aino.

„Nagu Teilgi,“ wastas Kulno naerdes.
„Ütelge ometi, kui kaua me üksteist nõnda peame tüütama?“

„Kuni me sellest ära tüdineme.“

„Aga kui see nii pea ei tule?“

„Siis — edasi!“

Nad waikisiwad.

„Minu himu on aga kõigest sellest täis,“ ütles Aino järsku, et ometi kord hakatust teha ja sellele maad anda, mis wälja tungis. Sääljures kohkus ta ise oma ütelse juures ära. See kõlas liig terawalt, isegi külmalt. Wiimast ei tahtnud ta aga milgil kombel.

„Millest on Teie himu täis?“ küsis üliõpilane tõsiselt ja waatas neiu uuriwalt silma. See lõi oma pilgu maha ja wastas:

„Niisugusest läbikäimisest.“

„Missugusest?“ küsis Kulno jonnikalt, nagu tahaks ta neiu kusagile aianurka ajada, et sääli teda tabada.

„Mistarwis Te seda küsite, kui Te ise seda niisama hästi teate, nagu minagi,“ wastas Aino ja ta häälest kostis nagu tagedus ja kurbtus.

See wastus mõjus üliõpilasesse. Ta unustas oma jonnaka tuju, mis rinnas maad kippus wõtma. Neiu oli ju õigust õelnud. Ka tema tundis juba ammu, et nende wahekord enam

endine polnud, et nad midagi otsima näisiwad, mida nad wastastikku üksteisest ei leidnud. Ka noormees oli enese kallal uurimisetööd teinud. Esiotsa otsis ta neid põhjusid neiu ja tuletas siin juures Muhemit, Lillakat, kellega ta ka wiimasel ajal õige sagedasti kokku oli puutunud, ja mitmeid teisi tuttawaid meelde. See kõik suutis talle wähe seletada. Aga mispärast olen ma siis ise nõnda? küsis ta wiimaks iseeneselt ja nüüd märkas ta, et see pääküsimus on ja et muid küsimusi üles tõsta ei maksagi.

„Teil on ju õigus,“ ütles noormees tõsiselt neiu ja waatas poolkurwalt tema pääle. See waatas niisamuti wastu. See tõsine pilk meeldis neiu nii wäga. Talle tuli meelde, et ta seda pilku ka siis tähele oli pannud, kui noormees teda esimest korda suudleda oli tahtnud. Siis oli aga tema naerdes uksest wälja läinud.

„Me peaksime wististi kord tõsiselt üksteisega rääkima, me pole seda enam ammu teinud,“ ütles Kulno.

„Teie ei taha ju seda enam, pilkate ja narrite mind ainult,“ rääkis neiu kurwalt ja etteheitwalt. „Ma olen Teile, nagu teisedki, ainult lõbus ajawiide puhkamiseks, millest silmapilk lahti püütakse saada, kui midagi tõsisemat ette tuleb. Ennem targutate Teie ju

herra Muhemiga, kui Te minuga paar sõna mõistlikult kõnelete.“

„Kas Te ka herra Muhemi pääle kade olete?“ küsis üliõpilane wahele.

„Kelle pääle ma siis weel kade olen?“ küsis neiu wastu.

„Noh, ma mõtlen teiste neiude pääle, kelledega mina läbi käin wõi kes mõnikord minu poole tulewad.“

Aino hakkas naerma, kuid see naer kõlas närwiliselt. Tõepoolest — neiu Lillaka wastu oli ta rinnas midagi kadeduse, wiha ja põlg-tuse sarnast elule kippunud tõusma ehk ta seda küll olewaks ei tahtnud tunnistada ja jäljetult püüdis ära häwitada. Selleks pidas ta enesest liig palju lugu, uskus liig kindlasti enese sisse, kui et ta Õiet oma wastaseks wõi wõistlejaks oleks wõinud pidada.

Talle tuliwad endised sündmused meelde ja ta naeratas selle üle, kui kergesti ta Lillaka oma tee päält kõrwale oli tõuganud. Ja mis seda kooliõde tema meelest iseäranis madalaks tegi, oli see, et ta waikselt, ilma wõitlemata alla andis ja säääl juures oma õnneliku wastase pääle wihagi ei kandnud, alandliku ja tänumeelega iga lahkuse wastu wõttis, mis Aino temale osaks laskis saada. Sellepärast ei püüdnud ta kunagi teada, kui kaugele Kulno

ja Õie tutvus ulatab. Hoopis teine lugu oli Muhemiga. Siin ei saanud ta kudagi ära salata, et ta häämeelega Õiet Kulno pool ei näinud.

„Te eksite“, ütles Aino. „Mis aga herra Muhemisse puutub, siis on Teil täiesti õigus: tema pääle olen ma tõepoolest kade ja kord korralt kipun ma teda ikka rohkem vihkama hakkama.“

„Ja jah, Teil on selleks põhjust“, tähendas noormees. „Minuga saab lugu kord niisama olema, kui aga elujuhtumised selleks võimaluse annavad.“

Üliõpilane teadis, et need sõnad neiu haawawad, temale walu sünnitawad, siiski ütles ta nad wälja. Neiu ütelsed tõiwad talle terwe rea wäikseid romanisid meelde, mida ta läbi oli elanud ja mis kõik sellega oliwad lõppenud, et noored mehed oma unistuste hoolde oliwad jäätud, kuna Aino naeratades oma teed oli läinud. See teadmine tekitas noormehe rinnas alati nagu rahulolematust, piina, salajat kartust, et tema enesega niisama sündida wõiks, ja tumedat kättemaksmise himu. Seesama teadmine aitas ka selleks kaasa, et noormees ialgi terwet oma olewust neiu hooldeks ei usaldanud, terwet oma hinge temale ei awanud, ja kõike oma jõudu kokku püüdis

wõtta, et ennast mitte täiesti oma tundmuste orjaks teha. Üksi olles katsus ta oma unistuste üle naerda, oma hingepühadusi pilgata, neid sellest tundmuste puutumata kõrgusest maha kiskuda, kuhu enam ükski mõistusenool ei ulata. See aitas, kuid ta tegi ka seda, et unistused, nagu suwe hommiku udu päikese ees, ära ähwardasiwad kaduda, kuna kõrged tundmuste pühadused mõistuse uuriwa pilgu ees tolmuks näisiwad pudenewat.

Neiu silmis helkis midagi ja ta neelas paar korda kuuldawalt, nagu kipuks kurgust midagi üles tulema.

„Mispärast räägite Teie nõnda“, wastas ta nooremehele. „Olen ma selleks Teile ialgi põhjust andnud? Teile mitte! Ma ei tea, mis ma ütleva pean. Ma tulin ju siia, et niipalju rääkida, et kõik wälja puistata, mis hinges pakitseb. Aga Te wõtate mind nõnda wastu, teete niisugusi tähendusi, et mul ainuski sõna keelelt liikuda ei taha.“

Neiu hääles woogasiwad pisarad, kui aga noormees ta silmi waatas, siis nägi ta, et need ainult iseäraliselt helkisiwad.

„Teie ei pea seda nii südame ligi wõtma“, rääkis noormees, kes neiu häälest ja pilgust liigutatud sai. Imelik hää! ja imelikud silmad! Kui Kulno seda häält ei kuulnud ja neid silmi

ei näinud, siis pidas ta neid sagedasti olema-
taks. Puutus aga see helin talle kõrwadesse
ja tundis ta seda pilku enese pääl wiibiwat,
siis ei suutnud ta kudagi nende mõjule wastu
panna.

„Ma olen ju halb“, lisas ta juurde.

„Te ütlete, et Teiega kord niisama saab
olema“, rääkis neiu uue jõuga edasi, nähes,
et ta sõnad mõjunud on. „Aga ütlege, kel-
lega on enne nõnda olnud kui Teiega? Rää-
kida wõidakse minust ju mis tahes ja Teie
wõite sellest uskuda, mis Te hääks arwate,
kuid ma ütlen Teile: mitte ükski nendest, kelle
kõrwale Te ennast seate, pole mind sõrme
otsagagi puutuda tohtinud...“

See ütelus rõõmustas noortmeest nõnda,
et ta kudagi naljatust tagasi ei suutnud
suruda.

„Sellepärast ei jäänudki neil muud üle,
kui pidiwad luuletama hakkama“, naeris ta

Neiu aga ei lasknud ennast sellest eksi-
tada; ta rääkis edasi:

„Ma ei salli ilusaid sõnu, kui tegusid tar-
witada wõib. Ja neid olete Teie näinud. Kui
Teile sellest küll pole, mis wõin ma sinna
parata. Rohkem ei suuda ma, kuigi ma kõige
hingega tahaksin. Nädalate kaupa olen ma
mõtelnud ja piinelnud. Ma ei tea, mis ma

selle eest annaksin, kui kõik jälle endiseks saaks. Aga nii, nagu nüüd on, ei taha ma. Teie mängite minuga, minul pole aga Teiega mängimiseks ialgi tahtmist olnud. Sellest arwan ma alles nüüd aru saawat. Isegi Teie naerust olen ma tõtt otsinud. Aga seda tõtt ei ole Teil wiimasel ajal enam minu tarwis. Minule jätate Teie lobisemised, tõsiseid asju harutate kas herra Muhemiga või mõne muuga. See on mulle walus, mõnikord otse wäljakannatamata. Ma tahaksin Teie mängitawat hinge ja tõsist pääd jagada, tahaksin ühega otsata naerda, teisega tõsine olla, sest igaw on alatasa naerda, kuna ka tõsine ühtepuhku ei suuda olla. Teie aga ei taha seda, ma saan sellest kord korralt ikka selgemini aru. Ja niisugusel silmapilgul olen ma kade mitte ainult herra Muhemi, waid iga kolmandama pääle, kes meie wahele tükib, mind Teist eemale rõhub. Enne ei olnud see aga nõnda. Miks ei või Teie enam endine olla? Mina ei ole selleks oma teada mingisugust põhjust andnud.“

„Aga Te võisite seda ju ilma teadmata teha“, wastas Kulno pehmelt ja tagasihoidlikult. „See võis kõik ilma tegemata tulla, isenesest, pikkamisi, arusaamata, tähelpanemata. Me märkasime seda alles siis, kui ta juba meie juurde oli jõudnud, meie hingedes maad

wõttis, endisi tundmusi säält eemale peletada püüdes. Ma usun kõik, mis Te räägite, ja ma pole ühegi Teie sõna juures kahelnud. Ma tahaksin, et Teie mulle niisama vastu tuleksite, minu sõnu niisamuti tõeks peaksite. Tõendada ei saa ma neid ju praegu millegagi, sest mis aitaks see, kui ma mõõdaläinud silmapilkude pääle koputaksin. Nende pääle wõib nii mitmel wiisil waadata. Ma pean Teile aga midagi tõsist ütlema, mis Teile, wõib olla, haiget teeb ja sellepärast tahaksin ma, et Teie minust õieti aru saaksite, aru saada püüaksite. Kõigepäält peaksite aga uskuma, et ma tõepoolest nõnda räägin, nagu ma arwan. Ütelge, et Te seda wõite, ja Te wõite, kui Te aga tahate. Tahtke siis, Te olete ju hää.“

Ja kui neiu lubades jaatawalt pääd nokutas, rääkis noormees poolkurwal toonil edasi, kuna ta pilk kord neiu pääl, seitsamast kaugel tühjuses wiibis.

„Te olete igaühe pääle kade, kes meie wahele tükib, meid üksteisest lahutada püüab... Ma saan Teist wäga hästi aru ja oskan Teie kadedusest lugu pidada. Aga mis pean siis mina tegema? Pean ma Muhemi wõi mõne muu wana sõbra enesest eemale ajama? Mis paneksin ma nende asemele? Kellega peaksin ma nende asjade üle mõtteid wahetama, mis

mind huwitawad ja mis mulle ajutiselt eluküsimuseks wõiwad saada? Teiega? See'p see asi ongi, et ma seda enam ei saa. Alles wiimastel päewadel läksiwad mu silmad selle kohta täiesti lahti. Te küsite muidugi: miks ei saa? Kui ma Teile niisama lühikese wastuse oskaksin anda! Aga wastust wast polegi weel, teda peab alles otsima. Ja ma olen teda otsinud. Teie ütlete: enne oli meie wahel teisiti. Millal? Mis ajani? Wististi selle silmapilguni, kus ma Teid suudleda tahtsin. Mulle näib see nii olewat. Ja siis läks... Te teate ju kudas. Hinged lõõmasiwad ja päänad — waikisiwad. Need on wanad ja noored; kui ühed häälitsewad, siis peawad teised suud kinni. Kas ehk tõusiwad hingede leegid liig kõrgele? Ehk ei mõistnud meie neid parajal ajal loomulikult teel waigistada? Siis oleks ehk lugu teisiti olnud? Kes teab!.. Te tahate nii hästi mu rinnas kui ka päänad walitseda. Kui suur enesearmastus Teil on! Suurem kui nii otsata paljudel teistel naestel! Aga siis wõitke ometi mu päänad ning rinnad ära ja walitsege nende üle. Mulle näib, nagu wõiksiwad naesed meeste üle ainult walitseda wõi neid eneste üle walitseda lasta. Ühesugudus on tundmata. Kui ma aga meeste päänad waatan, siis näib mulle, nagu mõistaksiwad nad naestele ainult

närtsuks wõi tiraniks olla... Ja see pagana ilu!
Kes on ilusate naeste juurest ialgi mõtet otsi-
nud? Kes on iludusele üleüldse mõtetega lähe-
nenud? Ilu ei tarwita mõtteid, ta wõib ilma
selletagi teaduseks, usuks—kõigeks saada. Sel-
lepärast mõtlen ma mõnikord: „Naesed, naesed,
Te olete meestele liig ilusad, kui et nad Teie
juurest mõtet otsiksid. Rohkem inetuid naisi,
kui mõte maad peab leidma!“ Aga wõib ka
olla, et naeste juurest isegi otsides mõtteid ei
leia, nii peab ainult nende ilu poole pöörama.
Te naerate? Ma naeran ju ise ka, aga asja
see ei muuda. Teie otsite teed mu pää juurde.
Ka mina olen otsinud, et Teie pääd leida.
Aga kudas wõime meie neid leida, kui meie
nad üksteise juures olles nii sagedasti ära kao-
tame? Kas see ikka nõnda jääb? Te tungite
kui rammestaw raskus ja uimastaw uni meie
meestele liikmetesse. Kel silmad on, see waa-
daku. Ja mis pääasi: mehed ise otsiwad seda
und, nad ihkawad ta järele. Kes on siin nõrk
wõi kes tugew, kas uinutaja wõi uinuja? Ma
ei tea, aga kurwaks saan ma ja ihked tõuse-
wad millegi muu järele. Tahaks loota uut
tulewikku, tahaks teda otsida — kas wõi Egip-
tuse pimeduses. Ja hää on, kui sa tunned,
et sa üksi pole. Kas aga otsijad midagi leia-
wad? Kes teab. Kui ei, siis on üks kahest

— kas pole otsitawat wõi pole osatud otsida. Kurb oleks mõlemitpidi... Ah Jumalukene! Küsimum tõuseb küsimuse pääle ja meelde tulewad lauliku sõnad: „Ning narr ootab nende pääle wastust“. Aga ma ei häbene niisugune narr olla, kuigi küsimustele ialgi lõppu ei tuleks. Wististi targutame meie liig palju ja elame liig wähe, sellepärast ongi meil niipalju küsimusi. Sūdames pakitseb aga tung ja rinnakambris teeb kibedat walu. Ja kas Te saate nüüd aru, missugune tundmus rinda täidab, kui sa arwad, et sa kedagi leidnud oled, keda sa nii suure hoolega otsinud? Wõi kas mõistate, mis hinges siis wäriseb, kui ka see uus lootus, mis wast töotawam oli, kui ükski teine, kokku langeb? Ma lootsin Teist ju kõik, ma tahtsin loota. Ma ihkasin seda kõike terwe oma olemisega juba ammuigi. Teies nägin ma alguses seda, kelles mu ihad endid kehas-tada wõisiwad. Aga — ma eksisin. See näib mulle praegu selgem olewat, kui kunagi enne. Mu hingega pidasite Teie sammu, aga pää lasksite warsti oma teed kõmpida — üksinda. Teid huwitas see wähe, mis säääl sündis, ma tundsin seda, sain sellest aru. Ehk kuigi Teie minuga mõtteid jagada püüdsite, siis ei suutnud Teie seda, ja ma pidin sagedasti otsusele tulema, et ma Teie kaasas olles

ja Teiega rääkides enese mahajäätud tundsin olevat. Mind näisiwad puud, kiwid ja kännud kuulawat, minust aru saawat, mitte aga Teie... Üks lootus oli jälle läinud, ehk ta küll suurem oli kui kõik endised. Ja neid ei olegi wähe olnud, kuid kõik on kadunud. Iga kaduw lootus jätab kibedusekirmamise hinge järele ja see wõib wiimaks lootuseta oleku paksuks jääks paisuda. Säält lõõtsub aga külmus, tõuseb pilkaw naer ja tekkiwad terawad sõnad. See ei too küll lootust tagasi, aga ta rahustab natuke, sest ta on pilge iseene, oma ilusate nooruse-unistuste üle. Need on silmapilgud, kus ma nutta tahaksin, kuid selle asemel pilkan ja naeran ma, et õudset tundmust eemale peletada. Teie teate seda ju wäga hästi.“

Nooremehe sõnad mõjusiwad kui wasara lõõgid neiu pääle.

„Aga mis peame meie siis tegema?“ küsis ta nõutalt abi otsides.

„Mis me tegema peame? . . . Lähme igaüks oma teed ja mäletame seda hääd, mis me üksteisele oleme suutnud anda.“

Üliõpilane rääkis neid sõnu pikkamisi, selgelt ja waatas neiu otsukohe silma. Selle huultes, terwes näos tuksatas midagi ja jälle neelas ta raskesti.

„Kui see nõnda edasi läheb, nagu wiimase ajal“, rääkis noormees natukese waikimise järele, „siis wõib meie jutuaajamine lihtsaks nääklemiseks muutuda. Waewalt pakuks see meile kumbagilegi lõbu. Ja mis pääsi: nääklemine häwitaks nii mõnegi ilusa mälestuse ära. Aga seda ei tahaks ma, sest ma kardan, et aeg tulla wõib, kus pääle mälestuste enam midagi üle ei jää. Aga mis siis, kui ka neid enam ei ole?“

„Aino ei osanud selle pääle midagi wastata. Ta sõnas ainult iseeneses:

„Peab see siis kõik nii järsku lõppema, ühe hoobiga otsa saama? Kas enam mingisugust peatust ei ole?“

„Aga teate, mis ma palun“, hakkas üliõpilane jällegi rääkima. „Ärge olge minu pääle pahane.“

Need sõnad sundisiwad neitut jälle midagi walusat kurgust tagasi tõrjuma, mis üles poole weeres. Mispärast pidi ta pahane olema? Ehk kui ta ometi sedagi oleks wõinud!

Noormees tõusis istmelt ülesse ja astus neiu juurde.

„Kui ma mõnikord halb olen olnud, siis wõiksite seda andeks anda. Ma ei saanud ju teisiti, Te saate sellest ehk nüüd aru. Kas

annate andeks? Tõenduseks peate laskma weel kord oma silmi suudleda.“

Noormees wõttis neiu pääst kinni. Kui ta aga oma huuled tema silmade pääle surus, siis tundis ta, et need märjad oliwad.

„Teie silmad on märjad,“ sosistas noormees.

Nagu walgust rabatult kargas neiu toolilt nende sõnade juures ülesse ja tormas uksest wälja. Noormees püüdis teda peatada, kuid juba kostsiwad ta kiired sammud trepi päält.

Mõttes jäi noormees kesk tuba seisma ja seisis kaua. Mis pidi see tähendama? Nii järsku! Ilma sõna lausumata! Ja siis: oli ta neiu tõe rääkinud wõi oli ta iseennast kui ka teda proowida tahtnud? Oli siin ehk kõik segamini? Kas ta tõepoolest lõppu tahtis? . . . Rinnas oli tuim ja tusane, aegajalt kiskus säääl midagi walusalt kokku. Kui ta ometi kõigest sellest aru wõiks saada! Ta oli naeste kohta ütlemä kuulnud, et neid seda wähem mõistetakse, mida lähemalt neid tuntakse; nüüd oleks tahtnud ta iseenele kohta sedasama öelda. Ta oli Ainos oma südamele kui ka pääle seltsilist otsinud. Kui see aga ise sellest samast rääkima hakkas, siis tundis noormees halwakspanewat hoogu oma rinnas. Ta ei tahtnud neiu seda kui õigust,

waid kui annetust lubada. Koputas see aga oma õiguse pääle, siis tundis noormees, nagu oleks naene julgenud mehe au haawawalt puutada. Mõistusele oli see rumal ja arusaamata, aga mis tähendab mõnikord mõistus, kui mõõnawad tundmused traditsionide roostetanud mõõgaga südilt sekka raiuwad.

12.

Aino tõttas pimedat kõrwalist uulitsat mööda edasi; ta kartis inimestele wastu minna, iseäranis tuttawaid trehwata. Järsku seisis aga Muhem tema ees, kergitas teretades mütsi ja küsis, kas ta teda saata ei wõi. Neiu tormas sõnalausumata temast mööda. Noormees waatas küsiwalt ja umbusaldusega temale järele. Niisugusena polnud ta teda weel kunagi näinud. Ikka imelikumaks muutus see neiu. Aino pääle awaldas aga Muhemi wastutulek kainestawat mõju: ta sai oma pisaratest wõitu, milleks ka wärske külme õhk kaasa aitas. Mõttes jäi ta uulitsal seisma ja waatas enese ümber, nagu tahaks ta küsida: „Mis nüüd saab?“ Suure tormi järele püüdis ta kõigest sellest aru saada, mis sündinud oli. Ta tundis häbi enese ees. Missuguse kindlusega ta Kulno juurde sisse oli astunud, et temale kõik ütelda, riukinnast talle näkku wisata. Tema lähenemised

tahtis ta külmalt ja kõrgilt tagasi lükata, sest kõige parem sidumise abinõu on ikkagi armuta eemaletõukamine. Ja millega kõik lõppes! Noormees tahtis teda veel kord suudleda ja tal polnud jõudu vastu panna, ta unustas wastupanemise suutuks ära. Ja need lollid pisarad! Neiu mõtles tänuga nooremehe pääle, et see nendest rääkima oli hakanud, ainult see läbi tuli talle veel kõik õigel ajal meelde. Kui hää, et ta ära jooksis ja millegi pääle tähelepanemist ei pööranud, mõtelgu Kulno temast mis tahes!

Aino ei olnud enesega sugugi rahul. Ta polnud ju kõike ära ütelda saanud, mis tal mõttes mõlkus. Ta oli tahtnud nooremehele sõnu rääkida, mis temale haawu oleksiwad lõõnud. Teiste sarnaseks tahtis ta teda tembeldeda, kellest ta naljatades möõda oli läinud. Selle asemel oli ta teda teistest ära eraldanud. Ta oli tahtnud öelda: „Minus on rohkem, kui et ma ainult manguasjaks wõin olla.“ Noormees oli aga ilma neid sõnu kuulmata, tema mõtteid mõistes wastanud: „Teies on wähe, kui et Te pääle mängimise muud pakkuda suudate“. See kõik tegi meeie tusaseks, südame haigeks. Ta oleks tahtnud näidata, et lugu nõnda pole, et noormees eksinud on. Ta oleks tahtnud teda sundida oma sõnu tagasi

wõtma, neid kahetsema panna. Ja mis siis? küsis neuu iseeneselt. Siis läheksin ma temast mööda, nagu teistestki, wastas ta. Kas ma aga lähen? Ja nüüd kahtles ta selle juures.

Nõnda tusasel meelel oma mõtteid korutades oli ta Maasika korteri juurde jõudnud. Ta astus ilma mõtlemata sisse. Hilda luges jällegi oma kirjasid. See äritas Ainot veel rohkem. Seletamata pahameel, isegi wiha tõusis tal selle väikese hää naesterahwa wastu, kes niisuguse südamerahuga ainult oma minewikule elas. Aino sai tema pääle kadedaks. Missugune õigus on Hildal niisuguse rahu pääle, kuna tema kuude kaupa waewlema peab ja ette ära näha ei suuda, millal see kõik mööda läheb! Ja nüüd tõusis tal tung neid kibeduse ja walunoolesid, mis ta nooremehe tarwis oli walmistanud ja kelle pihta ta neid ära polnud suutnud lasta, Hilda hingesse paisata. Wibu oli pingule tõmmatud, häda sellele, kes ees seisis.

„Ikka veel loed sa neid kirjasid“, ütles Aino kärsitult. „Wiska nad minema, häwita nad ära, ma ei wõi neid kannatada.“

„Sa oled täna jälle halwas tujus“, wastas Hilda.

„Ja sina teed ta veel halwemaks“, wastas Aino järsult.

„Mispärast tuled sa siis siia?“

„Kuhu pean ma siis minema?“

„Sinna, kus sul parem on.“

„Nagu oleks mul paika, kus mul parem on. Kui sa ometi neid kirjasid ei loeks. Nad teewad mind närwiliseks. Ikka üks ja seesama! Et sa ükskord ometi nendest ära ei tüdine.“

„Lase mind ometi nõnda elada, nagu see mulle hää on, mina pole sind ial milleski takistada ega segada püüdnud. Ma pole wiimasel ajal sinu hingessegi tungida katsunud ehk ma seda küll nii väga tahan. Ja minu kirjad! Sina ei saa sellest ometi mitte aru.“

„Mina saan sellest väga hästi aru, aga just sina oled see, kes mitte millestki aru ei saa. Sulle waletatakse ükskõik mida ette ja sina aga usud ja unistad sellest terwe oma eluaja.“

„Waletatakse?“ küsis Hilda ja tema näole ilmus kahwatusewari.

„Muidugi waletatakse“, wastas Aino weel suurema hooga ja tundis sääl juures kibedat häädmeelt, et ta sõnad mõjunud oliwad. „Ütle ometi ise, kui sul weel natukenegi mõistust pääs on, kas wõib keegi niisugust mõtteta rumalust uskuda: Sina kannatad aastate kaupa puudust, sagedasti peaaegu nälga, saadad wiimased kopikad temale, et ta õppida wõiks ja

unistad tulewast elust, kus Te kahekesi üheskoos olete. Tema wõtab sinu näljakopikad külma rahuga wastu, elab, wõib olla, lahedasti, lõpetab ülikooli, astub ilusasse teenistusesse. Warsti saadab ta aga sinu raha ära ja mõtle ometi — isegi protsendid on korralikult juurde lisatud. Aga see polnudki ta oma raha, seda oli ta muidugi oma tulewase äiapapa käest saanud. Ja siis see kiri: „Ma armastan sind nii sügawasti, nii pühalt ja süütalt, et see meie puutumata tundmuste haawamine oleks, kui meie abielusse astuksime. Jääme igawesti nõnda, nagu praegugi. Mõtleme Koidu ja Ämariku pääle ja unistame õitsewast noorusest, mis me rinnas elab.“ Sülitada tahaksin ma niisuguste sõnade pääle. Mitte tundmused pole neid rääkinud, waid silmakirjalik olek ja argtus, sest tõerääkimiseks polnud tal julgust. Ja ta wõis seda, sest ta teadis, et sina kõik usud. Sa usud ju seda kindlamini, mida vähem sa sellest mõistusega aru saad. Miks ei saatnud sa talle tema protsentisid ja kas wõi kõike raha tagasi ja ei ütelnud: „Seda olen ma armastusest teinud, kui sul armastust mulle wastu anda ei ole, siis pole mulle midagi waja...“

Aino rääkis ikka weel edasi ja ei pannud omas ärituses tähelegi, et Hilda juba nutma

oli hakanud. Ta surus sellesama põlle oma silmade ette, mis Karli pisarad enesesse oli imenud. Korraga peatas Aino. Ta pääst walgatas midagi läbi, mis sõnadele silmapilk lõpu tegi. Mistarwis oli ta seda kõike rääkinud? Et teda õpetada, targemaks teha? Wõi tahtis ta teda lihtsalt piinata? Ja korraga kõngutas ta kurwa naeratusega enese üle pään. Ta tahtis teistele haiget teha, sest et tal omal rinnas walud weerlesiwad. Ja miks oli ta selleks oma hää Hilda wälja walinud? Kas sellepärast, et tema kõige lähemal seisis, et ta tema walusid tundis? Ja halemeel sai tal sellest wäikesest nuuksudes tuksuwast kehast. Nüüd tuli talle ka see meelde, kudas ta natukese aja eest nooremehe juurest wälja oli tormanud, et oma pisaraid warjata, nendest wõitu saada. Uuesti tundusiwad nad tema pakitsewas rinnas ja kippusiwad üles poole.

„Mispärast haawad sa mind? Mis olen ma sulle teinud?“ hakkas Hilda rääkima ja waatas märgade silmadega oma noore sõbranna pääle. „Mis pean ma siis tegema? Tema oli ainuke, kes mind tähele pani, kellele teisele pole ma ialgi silma puutunud. Ja kui mu hinges nii palju palawust loitis, et mu süda ära tahtis kõrweda, et ma terwet ilma oleks wõinud soendada, teda igatsedes oma

rinnale suruda, siis ei olnud ka teda enam minul. Ma mõtlesin teda hoolekandmise, alan-
duse ja armastusega siduda, muid abinõusid
pole mul ju. Ja mul on hää meel, et keegi
ilmas on olnud, kes minu hinge soojust ja
õrnust on tarwitanud, teda mult wastu wõtnud.
Ma olin õnnelik, kui ma neid andeid wõisin
lahke käega wälja jagada. Nüüd on sellest
ainult ilus mälestus järele jäänud. Kellele
teen ma selle mäletamisega kurja? Kas
sinule?...

Kui Aino seda kurba, waikset häält kuu-
lis, sõbranna kõhna kogu silmitses, mis oota-
misest ja ihkamisest niisuguseks oli jäänud,
ja tema paluwatesse silmadesse waatas, siis
ei suutnud ta ennast enam pidada.

„Ainult hääd oled sa teinud, ütles ta, ja
sellepärast ehk ongi see nõnda. Mul on omal
walus ja ma tahaksin, et ka keegi teine minuga
üheskoos kannataks, nõnda oleks kergem. Aga
keegi ei kannata, ei taha minu walust midagi
teada. Ma olen üksi...“

Ta surus käed kõwasti silmade ette, nagu
tahaks ta pisaraid tagasi hoida, kuid need
pugesiwad kangekaelselt sinihallikatest wälja,
nagu oleksiwad need juba ääreni täis.

„Aino! Minu kallis Aino!“ hüüdis Hilda
tema juurde rutates, kuna tema hääles nagu

hirmust wärisew walu ühes rõömuga kõlas. Jumalukene! Aino nutab ja tema ei tea mis-pärast! Aino kannatab ja tema walab oma walu pärast pisaraid! Mis tähendab aga tema walu? See on juba wanaks jäänud, haawad on kinni pahkunud, ainult sügawuses kusagil tuksatab aeg ajalt palaw pakitsew hoog, kui haawakohtasid liig karedalt katsutakse. Miks pidi aga Hilda weel oma wanu walusid meelde tuletama kui Aino oma uutega tema ette astus? Ja kui Hilda weel selle pääle mõtles, et nüüd see ammuoodatud silmapilk kätte on jõudnud, kus sõbranna hing talle jälle täiesti awaneb, siis tundis ta, et Aino pisaratest nagu palaw lõunatuul tema pääle puhus ja tema pisarad silmapilk ära kuiwatas.

„Mis on sinuga juhtunud?“ küsis Hilda, kuna ta kätega Aino pool kangekaelseid juukseid silitas. „Kas sa mulle rääkida ei wõi? Enne rääkisid sa kõik ja siis ei nutnud sa ialgi.“

Ta katsus Ainol käsi silmade eest ära wõtta. See laskis seda sündida.

„Sa ei tohi enam nutta, muidu hakkab mina ka uuesti“, rääkis Hilda. Ta istus Aino juurde ja wõttis tema kätest kinni. See waatas suuril silmil oma sõbranna mureliku näo pääle, kuna silmadesse ikka uued ja uued pisarad

paisusiwad ja palesid mööda alla poole jooksiwad, nagu mängiksiwad nad „kulli“, mis juures nad üksteist naljatades taga ajawad.

„Mis on nad sulle küll teinud“, rääkis Hilda. „Nõnda pole see weel ialgi olnud.“

Ta püüdis Aino palesid ära kuiwatada. See hakkas pikkamisi, esiteks lapse wiisil tihkudes, rääkima, kuna sõnad wiimaks woolawaks ojaks muutusiwad, mille kaldal Hilda lainete wulinal kuulates istus. Wulinast kõlas nooruse tundmuste lõkendaw lõõm, haawatud enesetunde kibe piin ja waikimata tung kõik jälle hääks teha.

„Ja nemad ei taha minu Ainot“, hüüdis Hilda wiimaks kurwa imestusega. „Ah need mehed, mehed! Sa oled neile liig hää.“

„Ja liig rumal“, lisas Aino kurwalt juurde, kuna ta ise millegi üle naeratada püüdis.

„Rumal?“ küsis Hilda arusaamatuses. „Mis ajast saadik mehed naeste juurest mõistust on hakanud otsima? Sää! räägiwad nad ju ainult südamest, hingest...“

„Ma ei tea, kuid nõnda ütles ta mulle. Ja mul oli walus ning hää.“

Aino waatas laial pilgul tühjusesse, nagu näeks ta sää! tundmata, kuid ihaldatud ja aimatud tõde oma ees seiswat.

„Ja nüüd?“ küsis Hilda.

„Nüüd tahaksin ma siit ära, kusagile kaugele“, vastas Aino ja ta häälest kostis tume unistus oodatawa tulewiku järele.

„Ja miks ei lähe sa? Ma andsin sulle juba suwel nõu.“

„Sa tead ju, et emal raha wähe on, pea-aegu kõik on otsas ja wäike maja ei anna ka midagi.“

„Aga natuke wõid ometi ema käest saada?“ küsis Hilda.

„Natuke, wõib olla, jah.“

„Mina annaksin ka ja nõnda saaksid ehk läbi.“

„Sina? Aga sul pole ju omalgi.“

„Kas sa ei mäleta, et sa alles mõne silmapilgu eest teatud rahast rääkisid: see on mul ju kõik alles.“

„See raha, mis Bernhard saatis?“ küsis Aino kohkunult, kuna ta rinnas walusat pistet tundis. Pidi tema ise seda raha tarwitama, mille pärast ta Hildale hiljuti etteheiteid oli teinud? Ta näris piinlikus mõttes oma huult.

„Ja mispärast mitte?“ vastas Hilda. „Unustame seda, mis olnud on. Minu minewik ei pea sinu tulewikule põigiti tee pääle ette astuma“, lisas Hilda juurde, kui ta Aino näolt

piinlikku tunnet luges. See tahtis midagi was-
tupuiklewat öelda, kuid magus lootus surus
need sõnad tagasi ja kuuldawale tuli:

„Sa oled hää.“

Kui sõbrannad täna lahkusiwad, oliwad
mõlemad rõõmsad; hõisata oleksiwad nad
tahtnud. Nii kerge, kerge oli rinnas! Hilda
oli Aino omale tagasi wõitnud, kuna wiimane
sellest unistas, kudas ta wäljamaale sõidab ja
mis ta sääli tegema saab. Kui ta wiimaste
kuude pääle tagasi waatas ja selle üle järele
mõtles, mis ta läbi oli elanud — ja see näis
talle nüüd korraga palju kergem olewat, sünd-
mused oliwad nagu kaugele seljataha maha
jäänud, — siis tundus talle, nagu oleks ta
uimastatud meeltega arusaamatuses ümber eksi-
nud. Kudas oli ta ometi need unistused, mis
teda pääle gümnasiumi lõpetamist Peterburisse
oliwad ajanud, nii kergesti ära unustanud?
Neid oli ometi nii palju, et nende teokstege-
mine mitmeaastalist wäsimata tööd nõudis.
Oli ta jõud otsa lõppenud? Kes oli ta rau-
gema pannud? Ja nüüd nägi ta korraga kahte
musta silma. Oliwad need selles süüdi?
Nendesse silmadesse waadates arwas Aino
häält ja sõnu kuulwat, mis talle wärina pääle
ajasiwad ja nüüd tundis ta korraga enesel
weel küllalt jõudu olewat. Ja ka oma unis-

tusi polnud ta unustanud, nad kerkisiwad weel täiemal ja kindlamal kujul silmade ette.

Järgmised päewad läksiwad ärasõiduks ette walmistades ruttu mööda. Aino oli endist wiisi rõõmus ja walmistas Hildale õnnelikka silmapilkusid. See hakkas jälle tema suurest ja iseäralisest tulewikust unistama. Ka Ainole enesele rääkis ta sellest; see naeris ainult.

Kui Aino Muhemiga pärast seda kokku sai, kus ta Kulno juurest tulles temast sõnalausumata mööda oli läinud, naeris ta talle juba eemalt wastu ja pakkus teretamiseks kätt. See waatas imestanult neiu pääle. Mis pidi see küll tähendama? Ükskord läheb ta temast kui postist mööda, nüüd on ta lahkus ise!

Ka Lillakaga oli Aino wiimasel ajal kõnelenud, mis seda wäga imestama pani. Aino ei saanud isegi selgesti aru, miks ta seda tegi. Tahtis ta sellega waikse neiu ees oma wäljamaale sõitmisega uhkustada? Wististi mitte. Palju enam seisiwad tal Kulno sõnad meeles, mis selle pääle tähendasiwad, nagu wõiks tema, Aino, Lillaka pääle armukade olla. Ta püüdis tegelikult iseenele tõendada, et noormees eksinud on. See wast oli pääpõhjus, miks ta Lillaka wastu haruldast lahkust üles näitas.

Kulnoga kokku puutudes oli Aino tõsine, sõnakehw ja tagasihoidlik.

„Teie sõita väljamaale“, ütles ükskord Kulno.

„Kes ütles?“

„Neiu Lillak.“

„Mis siis?“ küsis Aino pool väljakutsuvalt.

„Ei midagi . . . niisama“, vastas Kulno tõsiselt ja küsis: „Mis Te säääl teha tahate?“

„Eks näe . . . Elada, nagu kõik.“

„Kas säääl kõik elavad?“

„Ma lähen ju ainult elavaid otsima.“

„Kas Te aga neid leiata?“

„Kui ei, siis tulen kodumaale surema.“

„Aga kui jah?“

„Siis tulen tagasi ja toon elu kaasa.“

„Wõi nii.“

Nad andsiwad üksteisele kätt ja läksiwad. Natukese aja pärast waatasiwad nad aga korraga tagasi ja hakkasiwad selle pääle iseeneses naerma, kuid kumbki ei ulatanud teise naeru nägema. Ainult mõlemad tegiwad enesele tagasiwaatamise pärast etteheiteid.

Aino äkiline lahkumine oli Kulno mõt-
lema pannud. Nõnda polnud veel ükski
neiu tema juurest ära läinud. Ehk mis
tarwis oli ta Ainole niisugusid sõnu rääkinud?
Kas ei olnud mitmed teised palju rohkem neid
ära teeninud? Wõi lootis ta temast ikka veel
midagi? Oli ta nõnda tema kangekaelsust
murda tahtnud? Kui jah, siis pidi ta tunnis-
tama, et ta katse nurja oli läinud. Sellest
oli noorelmehel nagu hää meel; aga ka tuska
ei jätnud see sünnitamata. Kõike uuesti läbi
mõeldes ja meelde tuletades, sõnas noormees
iseeneses: „Pagana tüdruk!“ Ja tal tõusis
mõnel silmapilgul tahtmine neid sõnu Ainole
enesele ära öelda. Et ta aga seda mitte ei
teinud, siis lähenes ta uuesti Lillakale, kellele
ta mõista andis, et temal Ainoga kõik lõpetat-
ud on. Õie silmis lehwis uus lootusekiir.
Juba tundis ta kahetsust, et ta enam ialgi

polnud lubanud Kulno poole minna. Nüüd oleks ta jällegi seda teha tahtnud. Ta otsis parajat silmapilku, kus ta seda märgata võiks lasta. Seda polnud tal vajagi, sest Kulno jõudis asjast aru saades neiu kutsuga ette. Uue hooga hakkas neiu süda rinnas lööma, kui ta tuntud kulunud trepiastmeid mööda ülesse astus. Toas ringi waadates sõnas ta:

„Kõik on endist wiisi.“

„Kõik“, tõendas Kulno ja tundis rinnas külmust.

Mistarwis oli ta selle neiu siia kutsunud? Oli tal tema vastu tõepoolest veel huwitust? Aga kust tuli siis see külmus rinda? Nende küsimiste pääle ei osanud ta wastust anda.

Siiski kutsus ta ka edaspidi neiu oma poole ja see tuli, nagu ei märkaks ta sugugi, missuguses meeleolus noormees tema juures wiibib. Wististi lootis ta, et aegamööda kõik muutub. Lillak sai ju asjast nõnda aru, et Ainol Kulno juures igawaks oli läinud, kuna see ikka veel temast unistas. Aga küllap waiuwad walud ja ununewad unistused — trööstis ennast Lillak, — ning siis on kõik jälle hästi. Aga kua pidi neiu paremaid aegu ootama. Ja kui juhtuski silmapilkusid, kus Kulno elurõõmust üle näis keewat, siis

tarwitas ta oma mõju alati kurjasti. Ta torkis neiu sõnadega ja tegudega, tema tundmusi üles äratades ja neid siiski wastamata jättes. Ja mida rohkem osawõtmatust neiu nooremehes arwas tähele panna wõiwat, seda suuremaks tõusis tal tema järele tung, iseäranis nüüd, kus ta teadma arwas, et nende lähene-misel mingisugusid takistusi enam ees ei wõiks olla. Neiu unistas ööd kui päewad noorestmehes ja käis pea igapäew tema pool. See sai kõigest sellest aru ja näis kahjurõ-mulikult sõnawat:

„Eks waatame, kui kaua sa wälja kannatad ja mis sa wiimaks teed.“

Aga midagi uut ega huwitawat ei juhtunud. Üks päew oli teise sarnane. Kui Lillak ühel niisugusel päewal jällegi Kulno poole tuli, wabandas see ennast ajapuudusega. See tuli neiu-le ootamata. Tal oliwad täna suured plaanid pääs ja punane roos riiete all rinnas. Ja nüüd korraga: ei ole aega. Neiu jäi akna alla seisma ja wahtis säält mõttes wälja. Silmadesse paisusiwad tal pisarad. Ta kahetses, et ta uuesti oli hakanud Kulno pool käima. Esiteks oli ta enesest ilusasti wõitu saanud, nüüd oli lugu halwem.

„Teie olete kurb, tunnete ennast haawatud olewat?“ küsis Kulno neiu pisaraid nähes.

„Aga ma räägin tõtt, mul ei ole aega, mul on korraldusi, pean ära sõitma.“

„Ära sõitma?“ küsis neiu hirmunud pilgul ja istus tooli peäle. Ja nüüd korraga tundis ta täies suuruses, kelleks see noormees talle wiimasel ajal oli saanud. Ja kui südamega ta on. Ta tahab ära sõita, ilma et ta temale sõnagi lausuda mõtleks. Nagu poleks midagi olnud. Aga neiu ei wõi seda. See, mis rinnas, kipub säält wälja, kuigi teda kuulda ei taheta, ja wähe on jõudusid, mis wäljakippujat tagasi suudawad suruda. Neiu ei leia aga kohaseid sõnu, ei tea, millest peäle hakata; piinlik ja õudne on sellest rääkida, mis südamele kõige lähemal seisab. Seda peab silmist, liigutustest ja häälest ära tundma. Mõnest pühadusest ei tohi awalikult kõneleda kui tahetakse, et ta ka edaspidi pühaduseks, peab jääma. Neiu langeb tooli peäl kokku ja nutab ainult. Kui noormees teda nõnda natukene aega on silmitsenud, astub ta tema juurde ja wõtab selja taga seistes tema kätest kinni. Neiu laseb seda sündida, ajab oma pää toolitoe peäle tagasi ja waatab märgade silmadega nooremehe peäle ülesse, nagu tahaks ta sõnada:

„Kas sul mulle midagi öelda, midagi anda pole?“ Ja kui noormees endist wiisi

waiki jääb, nutab neiu uue hooga edasi. Wiimaks hakkab ta wäikse lapsena nuuksuma ja nuuksudes lipsatab üks sõna teise järele tal üle huulte wälja. Sõnad ja pisarad wõitlewad ja kuna wiimased wähenewad, rohkenewad esimesed alatasa, woolawaks kõneks muutudes. Neiu räägib sellest, kudas ta pääle esimest kokkupuutumist nooremehe nime järele kuulanud, tema korteri üliõpilaste adressitoast teada saanud, siis punase roosi ostnud, okkad tal küljest ära lõiganud ja ta nooremehe kätte saatnud. Need teated puudutawad üliõpilase enesearmastust paitawalt ja silmapilklikes rõõmuhelgis küsib ta imestades:

„On see wõimalik?“

Jah, see kõik on wõimalik, neiu pisarad on selle tõenduseks. Aga nooremehe rinda poeb peagi jälle endine tuimus ja elutus tagasi. Maja ukсед jääwad lukku, nagu oleks peremees kodust ära. Aga kus wõiks ta küll olla? Kes on ta kodust ära ajanud? Nutja neiu ise, sest ta tõi iseäralise õnnewärinaga nooremehele waremalt teate, et Aino wäljamaale sõita. See teade oli ju nii lihtne, aga Kulno pääle oli tema mõju määramata suur. Mispärast? Raske oli wastust leida, aga noormees ei suutnud oma mõtetega ärasõitjast silmapilgukski eemale taganeda. Ta hakkas Kulno silmis

korraga kaswama, kõrgemale tõusma. Ühes sellega näis ta tema wõimupiirist täiesti wälja libisewat. Selles peitus tusk ja tung uuesti teda püüda, oma mõju alla wajutada. Nii-suguse meeleolu puhul astuski Lillak oma pisarate ja tunnistustega Kulno ette. Kui ta seda ometi waremini oleks teinud! Nüüd kuulab ja waatas noormees teda peaaegu külmalt ja ta hääles helises kerge pahameel, kui ta ütles:

„Nii hilja räägite Teie sellest kõigest. Roos on juba ammu närtsinud, leht langes lehe järele — wiimseni. Kuiwanud warre wiskasin ma läbi akna hoowi pääle. Säälsõtkusiwad mudased jalad ta ära.“

Ja kui neiu midagi ei wastanud, ainult paluwalt nooremehe poole waatas, nagu tahaks ta ütelda: „Kas sul minu wastu sugugi kaastundmust ei ole?“ rääkis noormees edasi:

„Närtsinud roosid jätawad inimesi nii sagedasti külmaks, roosidest peab siis rääkima, kui nad pakatamas ja õitsemas on.“

Neju walu ei suuda need sõnad wähen-dada. Pisarad saawad uut hoogu. Nooremehe näole ilmub aga selle juures wari, nagu tahaks ta haigutades öelda:

„Seda kõike aimasin, teadsin ma juba ammu. See on harilik lõpulaul.“

Aga see laul kasvas, paisus, sünnitas kokkukõlasid, millesse läbilõikavad hääled tekkisid.

„Te olete mu vastu halvem olnud kui ükski teine,“ nuuksus neiu. „Nii halastamatalt ja lugupidamatalt pole minuga keegi ümber käinud. Kui ma midagi warjata olen püüdnud, siis olete mu mõtteid lugedes kõik mõistnud. Tahtsin ma aga, et Te mind kuuleksite wõi näeksite, siis jäite Teie meelega kurdiks ja pimedaks. Mu rind õhkas, hing hüüdis Teie poole, aga Teie naersite ainult sellest aru saades. Ja nüüd ei tea ma, mis ma tegema peaksin. Häbi ja walus on. Häbi oma rumaluse, walus . . . ah! mistarwis räägin ma seda Teile. . .“

Aga siiski rääkis ta, ta ei suutnud waikida. Noormees seisis ikka weel neiu selja taga, kuna ta käed selle õladel puhkasiwad. Rääkija etteheitel tuletasiwad talle kõik meelde. Ja kui ta iseenesele küsimise ette pani: „Räägib ta tõtt?“ siis pidi ta nii paljugi pääle jaatawalt wastama. Kas tundis ta oma tegude üle kahetsust, mõistis ta ennast hukka? Esiotsa küll ja ta oli walmis ennast süüdlaseks, ülekohtuseks tunnistama ning tahtis waikse kan-

nataja käest kõik andeks paluda. Soojad sõnad wärisesiwad tal hinges. Ja neid ei olnudki wähe. Kui aga neiu toolilt ülesse tõsis ja lauaserwa wastu toetades nõrgalt seisma jäi, kuna ta oma märgade silmadega, mida pisaratest niiskeks saanud juukselokid korratult katsiwad, paluwalt nooremehe pääle waatas, siis tundus sellele, nagu tahaks neiu öelda :

„Waata ometi, kui nõrgake ja wäetike ma olen. Kõrgekontsalised saapad on mu jalad ära rikkunud, korsett rinnakambri sisse wajutanud ja terwes kehas on werewaesus ning saamatus. Mispärast ei taha ega armasta sa mind?“

Ja pilkaw naeratus kippus nooremehe huulte. See rõõwis kaastundmuse, kahetsuse ja süütundmise rinnast ning surmas andekspalumise sõnad jäädawalt suulaesse. Kui kaugel oli ta praegu sellest, et naisi nende nõrkuste pärast ihaldamisewäärilisteks pidada!

Nõnda otsustas pää.

Rinnas liikus aga midagi muud. See oli neiu nutetud silmadest, abita olekust ja tungist tugewuse ja jõu järele oma alguse saanud. Sää! hingitses loom kõikide oma loomusundidega. Tema see ka oligi, kes pääd waikima

sundides neiu nõrkusid nii kurjasti tarwitada oli lasknud. Wististi ei olnud neiu küllalt nõrk, et see hirmus elukas praegusel silmapilgul oma niuded pingule oleks sirutanud ja walitusekepi oma kätte haaranud.

„Mis wõime meie sinna parata,“ rääkis noormees wiimaks ja püüdis häälele südamlikku tooni anda. „Kõik on möödas ja sõnad ning pisarad ei too midagi tagasi.“

Ka neiu näis arwawat, et kadunu enam tagasi ei tule ja sellepärast nuttis ta weel, weel rohkem. Wiimaks tuikus ta uksest wälja ja krägisewast trepist käsipuu najal nõtkuwal sammul alla. Noormees walgustas talle lambitulega tummalt seistes teed.

* * *

*

Õõ oli selge ja külm. Külma mees istus härmatanud habemel puuokstel, aiateiwastel ja palgi seintel ning tagus oma wäikese wasaraga : Kips, kõps ! Kliks, klöks ! Igaltpoolt kostsiwad need lõõgid.

See oli mõni päew pääle jõuluid. Üliõpilane Kulno tõttas kõrwu õõrudes waksali

poole: ta läks Ainot saatma, kelle ärasõidust ta Muhemi käest kuulda oli saanud.

Imelikud ja õudsed päewad oli Kulno üle elanud. Sest saadik, kus ta teadis, et Aino lähemal ajal ära sõidab, muutus linn kõige oma elu ja uulitsatega tühjaks, paljaks. Noormees ei tahtnud enam kusagilegi minna, seisis kodus ja pikutas sohwa peäl. Raamatud ootasivad asiata. *byrdia* ehk *kunji byrdia* tuli siis ei mõistnud ta raamatuid.

Õiet oli ta pärast seda harwa näinud, kus ta wiimast korda tema pool käis. Neiu silmis helkis endine waikus ja pehmus. See lõpmata pehmus oli ka nooremehe ükskord pehmeks teinud, temast kõiksugu erutawad mõtted eemale peletanud. Ta suikus nagu uimastawasse unesse. Ja neiu oli temaga nii rahul. Ta ei nõudnud nooreltmehelt midagi, ei pannud mingisugusid tingimisi ette, tõi ainult oma rahustawa hinge, oma waiksed silmad kaasa. Oli noormees tusane, siis ei saanud neiu kärsituks, waid ootas kannatlikult, kuni rahuingel oma tiiwad nende üle laiali laotas. Ja sääl juures õõgasiwad ta paled ja huuled nii kaaskiskuwas noorusepunas. See ei jutustanud aga mitte jõust, tungist ja tahtmisest tegewuse järele. Selle wastu näis ta nooremehele sõnawat: „Unusta erutawad mõtted, unusta kõik, mis

ilma huwitawad, ja tule minu juurde, sest mina olen su ilm ja siin ilmas peab sul waikne, rahulik ja hää olema. Ma ei tahagi teada, mis sinu erutuste ja püüdmiste põhjuseks on, ei waewa sind küsimiste ja järelpärimistega, ma toon ainult sulle rahu.“ Nagu matusekõne kõlas see nooremehe kõrwus. Ja siis tuliwad talle sõnad meelde: „Tulge minu juurde kõik, kes te waewatud ja koormatud olete ning mina tahan teile hingamist saata!“ Nende sõnade rääkija suri ristisambas sel Kolgatal, mis ära on seletatud — pääläe-ase, kuna naesed tema risti all seistes nutsiwad. Nüüdsed rahutöotajad saawad aga ise ristiks ja neid kantakse sinna Kolgatale, mis ära on seletatud — abielu. Sää! Kolgatal magawad ristide all raswa läinud mehed, ja nende ümber mängiwad elujõuetud werewaesed lapsed.

Külmawärinad käisiwad noorelmehele üle keha, kui ta mõistusewasarat kuulis niisugusid mõtteid taguwat. Kips, kõps! Kliks klõks! ja jälle langes uus mõte. Mõistusewasar töötas niikaua, kuni Kulno oma ootamatalt küsimise ette pani:

„Pea siis mina ikka siia jääma?“

Ja nüüd tuli talle korruga meelde, et ka Raismik ära oli sõitnud. Mis wõis temal küll põhjuseks olla? Kulno rinda puged tung sinna

minna, kus uulitsad laiemad, elu awaram, inimesed suuremad. Sää! oleks ka õhk teine, rinnakamber hakkaks tublimini töötama, muutuks laiemaks, ruumikamaks. Mida rohkem ta selle üle järele mõtles, seda kindlama kuju omandas kõik. Ja nüüd, kus ta kuuwalgsel õõi waksali poole sammus, oli juba kõik otsustatud ja korraldatud.

Aino oli juba waksalis, kui Kulno sinna jõudis. Ka Muhem oli sää!; ta istus paari seltsilisega laua ääres õlleklaaside taga. Silmad oliwad tal tursunud, nägu koltunud. Kui Kulno Ainoga rääkima hakkas, tuli Muhem nende juurde.

„Te olete täna ingli nägu, kes ära tahab lennata“, ütles Muhem Aino walge mütsi pääle tähendades.

„Et seda näha, selleks on iseäralisi silmi waja“, wastas neiu.

„Mul on ju täna iseäralised silmad. Aga ütelge, lendate Teie üles poole?“

„Huwitab see Teid praegu?“

„Jah, waadake, kui Te sinna ülesse saate, siis ütelge oma isanda pojale, et ma Kanani pulmaliste järe!tuleja olen.“

„Waewalt on poeg praegu ülewal“, rääkis Kulno wahele.

„Ja kus ta siis on?“

„Ta peab joodikute pärast maa pääl risti-
puus surema.“

Aino huuled kippusiwad naeratama, tal oli häämeel, et Kulno temale appi oli tulnud ja Muhemile midagi terawat wastanud. Sellele oliwad aga Kulno sõnad nagu hane selga wesi. Ta wastas külma rahuga :

„Minu pärast sureb ta asjata, sest mina tegin täna otsuseks — õpetajaks studeerida.“

Kui kõik juba ärasõitmiseks walmis oli, küsis Kulno Ainolt waksali-esisel :

„Kuhu Te tööpoolest sõidate?“

„Taewast kõrgemaks wõlwima ja merd sügawamaks õõnistama“, naeris neiu talle wastu ja ta naer kostis jälle muretalt, peaaegu nagu kergemeelselt. Ainult waewalt wäljakuuldualt helises sinna hulka uut, mida üliõpilane siis tähele polnud pannud, kui ta seda naeru esimest korda kuulis. See helin kajas kui kurbtus wõi minewiku unistuste waikselt kaebaw hää, mis tulewiku järele igatseb. Noore mehele tuliwad ta oma sõnad meelde, mida ta neiu kord tundmustetormil oli öelnud. Naerjatest naestest, kõrgest taewast ja sügawast merest oli ta siis rääkinud. Ja noormees oleks jällegi

tahtnud seda ülemeelset naeru taltsutada, tema kõla vaikseks, südamlikuks muuta.

„Herra Kulno, kas Te mulle mõnikord kirjutate ka?“ küsis neiu nooremehe tundmisi aimates.

Rong liikus juba. Kulno sammus edasi-minewale rongile kaasa ja wastas:

„Ma ei tea ju Teie adressi.“

„Aga kui ma saadan?“

„Teie ei tea ju minu oma.“

„Kudas nii?“

„Ma sõidan ära.“

„Kuhu?!“ oli imestaw ja nagu hirmunud hüüe.

„Piiterisse!“

„Millal?“

„Paari päewa pärast!“

„Millal näeme üksteist?“

„On seda waja?“

Weel kord hüüdis neiu midagi, kuid sõnad suriwad kaugusesse ja rataste mürinasse. Noor-mees wahtis rongile järele, kuni see kuuwalguse tumedusesse ära kadus. Tal oli hää meel, et ta oma wiimaste sõnadega waikist walu tegewa okka neiule rinda oli wajutanud, kuna ta tema enne oma hinge piinawa kihwti

sisse oli kastnud ja temale hulga kiskusid külge teinud, et teda nii kergesti wälja tõmata ei saaks.

Pikkamisi koju poole sammudes helises ta rinnas imeline hääl. Ta tõstis silmad ülesse hõbedaste tähtede poole, nagu arwaks ta säält seda häält kostwat. Ja korraga kerkis talle midagi meelde. . . Ta on alles wäike poisijõmpikas ja käib karjas. Täna, nelipühi laupäewa õhtul, wõib ta kauemaks üles jääda, sest homme läheb saunataat tema asemel loomade juurde. Ta seisab õitsewate sirelite all õuewarawa pääl püsti ja kuulab hinge kinni pidades: eemalt roheliste puude warjult, mis õhtuse ämariku rüppes suiguwad, kostab pilli hääl. Mis see küll lapse rinnas elule ei hüüa! Järgmisel päewal — esimesel pühal, mis nii suur ja waikne on, et isegi rohi kaswada ei julge, nagu ema ükskord tõendas, — läheb ta üleiaia poisiga waresepesi otsima, sest mõlematel puuduwad kirikusseminemiseks uued riided, ja sellelt kuulab ta, et eila õhtul Toru Jüri oma uue pilliga mänginud, mis ta hiljuti linnast toonud. Pillil olla hõbekeeled sees ja sellepärast hüüdagi ta nii ilusasti.

Hõbekeeled! Kui kaua oli see sõna lapse kõrwus helisenud! Wõiks ta ometi kordki neid imehäälesid lähedalt kuulda! Ja poiss unistas

sellest ajast, kui ta ise Toru Jüri wiisil hõbe-
keeltega pilli wõib mängida.

Hõbedaste tähtede poole waadates tõuseb
nooremehele see kauge minewik nii selgesti
silmade ette. Nüüd helisewad aga uued hõbe-
keeled talle kõrwu, rinda, hingesse. Jälle ootab
ta nende helinate lähenemist, kuna tungil
tuksuw rind palawusest pakitseb. . .

Koju jõudes leidis ta aga, et külm kõrwad
ära oli wõtnud.